

# TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞÇILIK VE HAYIRSEVERLİK 2021

**S. ERDEM AYTAÇ** KOÇ ÜNİVERSİTESİ

**ALİ ÇARKOĞLU** KOÇ ÜNİVERSİTESİ



# TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞÇILIK VE HAYIRSEVERLİK 2021

**S. ERDEM AYTAÇ** KOÇ ÜNİVERSİTESİ

**ALİ ÇARKOĞLU** KOÇ ÜNİVERSİTESİ

## TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞÇILIK VE HAYIRSEVERLİK

TÜSEV Yayınları, Nisan 2022

No **91**

ISBN **978-605-06238-5-7**

Proje Ekibi (Alfabetik sıra ile) **Birce Altay, Rana Kotan**

Yazarlar (Alfabetik sıra ile) **Ali Çarkoğlu, S. Erdem Aytaç**

Yayına Hazırlayan: **TÜSEV**

Tasarım **Myra**

Koordinasyon **Engin Doğan**

Yayın Tasarımı **Tuba Mücella Kiper**

Sayfa Tasarımı ve Uygulama **Gülderen Rençber Erbaş**

Baskı **İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.**

Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12

Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE

Tel: 444 62 18 Fax: 0212 656 29 26

©Tüm hakları saklıdır. Bu yayının herhangi bir bölümü Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı'nın (TÜSEV) izni olmadan hiçbir elektronik veya mekanik formatta ve araçla (kayıt, bilgi depolama, vb.) çoğaltılamaz.

### TÜSEV

Bankalar Cad. No. 2 Minerva Han, 34420 Karaköy – İstanbul

**T** 0212 243 83 07 **F** 0212 243 83 05 info@tusev.org.tr • www.tusev.org.tr

Bu rapor Charities Aid Foundation America'nın (CAF America) finansal desteğiyle hazırlanmıştır.

# HAKKIMIZDA

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV), 1993 yılında sivil toplumun yasal, mali ve işlevsel altyapısını geliştirmek amacıyla kurulmuştur. TÜSEV, sivil toplumun daha elverişli bir ortamda faaliyet gösterebilmesi ve karşılaşılan ortak sorunlara çözümler sunabilmek için Mütevelliler Heyeti üyelerinden aldığı destekle çalışmalarını sürdürmektedir.

Türkiye’de daha güçlü, katılımcı ve itibarlı bir sivil toplumun varlığı için çalışan TÜSEV;

- STK’lar için elverişli ve destekleyici yasal ve mali ortamın oluşturulması,
  - Stratejik ve etkin bağlılığı teşvik edilmesi,
  - Kamu, özel sektör ve sivil toplum arasında diyalog ve iş birliğinin sağlanması,
  - Türkiye’deki sivil toplumun uluslararası düzeyde tanıtılması ve iş birliklerinin kurulması,
  - Sivil toplumun itibarının artırılması,
  - Sivil toplumla ilgili araştırmalar yapılması amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir.
-



# İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
BAŞLARKEN	8
1. GİRİŞ VE ÖZET BULGULAR	11
2. ÖRNEKLEM	15
3. SİVİL TOPLUMA BAKIŞ	17
4. TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞLAR VE BAĞIŞ YAPMA MOTİVASYONLARI	25
4.1 İhtiyaç Sahiplerine Yapılan Doğrudan Yardımlar	25
4.2 Sivil Toplum Kuruluşlarına Yapılan Bağışlar ve Faaliyetlere Katılım	37
4.3 Bağış Yapma Motivasyonları ve Tercih Edilen Yöntemler	56
5. SONUÇ	61

---





# KISALTMALAR

<b>ABD</b>	Amerika Birleşik Devletleri
<b>ADNKS</b>	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
<b>CAF</b>	Charities Aid Foundation
<b>ÇYDD</b>	Çağdaş Yaşamı Destekleme Demeği
<b>FY/CY</b>	Fikrim Yok / Cevabım Yok
<b>GSYİH</b>	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
<b>İHH</b>	İnsani Yardım Vakfı
<b>İİBS-2</b>	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması, Düzey 2
<b>LÖSEV</b>	Lösemili Çocuklar Vakfı
<b>STK</b>	Sivil Toplum Kuruluşu
<b>TCMB</b>	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
<b>TEGV</b>	Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı
<b>TEMA</b>	TEMA, Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
<b>TEV</b>	Türk Eğitim Vakfı
<b>TÜİK</b>	Türkiye İstatistik Kurumu
<b>TÜRGEV</b>	Türkiye Gençlik ve Eğitime Hizmet Vakfı
<b>TÜSEV</b>	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı

# BAŞLARKEN

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) olarak, kuruluşumuzdan bugüne sivil toplum kuruluşlarının (STK) karşılaştıkları sorunlara kalıcı çözümler üretebilmek ve böylelikle sivil toplumun elverişli bir ortamda çalışmasına katkı sağlayabilmek için çalışıyoruz. Bu kapsamda hayata geçirdiğimiz tüm faaliyetlerde, çalışma alanlarımız kapsamındaki konuları hem ulusal hem de küresel düzeyde izleyerek, güncel veri ışığında değerlendirmeler yapabilmeyi ve çalışmalarımızın bu üretimlerden beslenmesini önemsiyoruz. Bunun yanı sıra, ürettiğimiz güncel veri ve bilginin, STK'ların farklılaşan ihtiyaçlarına cevap veren, çalışmalarında kullanabilecekleri kaynaklar olabilmesini de önceliklendiriyoruz.

İlkini 2006 yılında, 'Türkiye'de Hayırseverlik: Vatandaşlar, Vakıflar ve Sosyal Adalet' başlığıyla yayımladığımız ve takip eden yıllarda Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik ismini alan raporumuz, TÜSEV olarak Türkiye'de bireysel bağışçılığı artırma hedefimize yönelik tasarladığımız faaliyetlerimize bir kaynak sunmasının yanı sıra, kaynak geliştirme yöntemleri arasında bireysel bağışçılığa yer veren kuruluşlar için de önemli bir yayın haline

geldi. Bireysel bağışçılık alanını kapsamlı bir perspektifte mercek altına alan rapor ayrıca Türkiye'yi bu konu başlığında inceleyen tek kaynak olarak küresel ölçekteki incelemeler ve raporlar için de temel bir bilgi kaynağı oldu. Alandaki dinamikleri Türkiye bağlamında yakından takip edebilmek, aradan geçen sürede yerel ve küresel olarak meydana gelen değişikliklerin yansımalarını izleyebilmek için de TÜSEV olarak bu yayını her üç yılda bir hazırlamayı hedeflerimiz arasına aldık.

Türkiye'de yaşanan gelişmelerin bireylerin bağış pratiklerine, hayırseverlik algılarına ve bu kapsamda sivil toplum kuruluşlarıyla olan ilişkilerine ne şekilde yansıdığına dair yorum yapabilmeyi mümkün kılan raporun 2021 yılı yayınının zamanlaması ve içeriği bağlamında da birtakım düzenlemeler yaptık. 2020 yılının Mart ayında küresel salgın olarak ilan edilen COVID-19'un olumsuz etkilerine karşı bireylerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili tüm paydaşların çalışmaları, aynı sene yaşanan doğal felaketlerin yarattığı tahribatların giderilmesi konusundaki inisiyatifler ve 2021 yılının yaz aylarında meydana gelen orman yangınları sebebiyle tanık olunan yardım ve

hayırseverlik faaliyetlerinin Türkiye'deki bağış pratiklerine etkisini gözlemleyebilmenin önemli olabileceği düşüncesiyle araştırmamızın saha çalışması planlanandan önce hayata geçirildi. Alandaki değişimleri anlayabilmek kadar, özellikle STK'ların bireysel bağışçılık alanındaki çalışmalarında ihtiyaç duyabilecekleri farklı alanlara da ışık tutabilmek için paydaşlarımızla bir araya gelerek, rapor kapsamında derinleşilebilecek alanları birlikte değerlendirme fırsatı da bulduk. Bunun yanı sıra, süreçte Türkiye gündeminde yer edinen belirli tür bağış pratiklerine katılımı, bu katılımların ne şekilde gerçekleştiğini de dahil ettiğimiz yeni sorularla anlayabilmeyi amaçladık.

Koç Üniversitesi Sivil Toplum ve Hayırseverlik Araştırmaları Merkezi'nden Prof. Dr. Ali Çarkoğlu ve Doç. Dr. Selim Erdem Aytaç tarafından hazırlanan Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik 2021 Raporu daha önceki yıllarda olduğu gibi bireysel bağışçılık alanına dair güncel veriyi sunarken, 15 sene gibi geniş bir aralıkta konudaki değişimleri izleme, yorumlama ve alanı geliştirmek için yapılabilecekleri düşünmeye dair bir başlangıç noktası olma özelliğini de taşıyor. Rapordaki

verilerin alandaki tüm paydaşların çalışmalarına anlamlı katkı sunmasını, Türkiye'de bireysel bağışçılık pratiklerini etkileyen konuları ilgili tüm paydaşlarla bir arada değerlendirebilmek için alan yaratmasını umuyoruz. Buna katkı sağlayabilmek için TÜSEV olarak rapor verilerini farklı paydaşlara sunmayı, rapor bağlamında çeşitlenen bakış açılarını yaygınlaştırmayı ve çeşitlenen paydaş gruplarıyla rapor verilerini birlikte değerlendirmeyi sürdüreceğiz.

Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik 2021 Raporu için başta özenli ve titiz çalışmalarından ötürü Prof. Dr. Ali Çarkoğlu ve Doç. Dr. Selim Erdem Aytaç'a, saha araştırmasından önce bize vakitlerini ayırıp uzmanlıklarını aktaran kıymetli paydaşlarımıza ve raporun finansal destekçisi Charities Aid Foundation America'ya (CAF America), sivil toplumun güçlenmesine katkı sağlayan bu çalışmaya sundukları destek için teşekkür ederiz. Daha güçlü, katılımcı ve itibarlı bir sivil toplum için çalışmaya devam edeceğiz.

TÜSEV



# 1. GİRİŞ VE ÖZET BULGULAR

Bu çalışma, TÜSEV'in inisiyatifi ve desteği ile 2004, 2015 ve 2019 yıllarında yürütülen *Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik* araştırmalarının devamı niteliğindedir.<sup>1</sup> Bu araştırmaların temel amacı Türkiye'de vatandaşların sivil toplum kuruluşlarına yönelik tutumları ve bu kuruluşların faaliyetlerine katılımları ile bağışçılık ve hayırseverlik pratiklerinin fotoğrafını çekmek ve yıllar içindeki gelişimini takip etmektir. 2004 yılında gerçekleştirilen ilk çalışmadan bu yana vatandaşların farklı sivil toplum faaliyetlerini ve bağışçılık pratiklerini hangi tür saiklerle ve hangi düzeyde gerçekleştirdiklerini ortaya koymaya çalışıyoruz.

2021 çalışmasında temel amacımız daha önceki üç araştırmadan elde edilen sonuçları güncellemektir. Bu güncelleme yapılırken 2019-2021 arasındaki önemli gelişmeleri akılda

tutmak gerekir. Bu gelişmelerin başında elbette Türkiye'de resmi olarak Mart 2020'de başlayan COVID-19 salgını geliyor. Salgın tüm ülkeye hızla yayıldıktan sonra aşamalı olarak tüm ekonomik ve sosyal hayatı durduran kapanmalar meydana gelmiştir. Dalga dalga devam eden salgın ve salgını önlemek için alınan önlemler 2021 yaz aylarında kademeli normalleşme ile görece rahatlamış olsa da 2022'nin ilk aylarında salgın nedeniyle ölümler halen devam etmekteydi. Ancak sosyal ve ekonomik hayatı durduran kapanmalar 2021 yazından itibaren sona ermiştir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre 2020 yılında salgın dolayısıyla kapanmaların etkisiyle Türkiye gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH) sadece %1,8 büyürken, 2021'de %11,8'lik bir büyüme gerçekleşmiştir.<sup>2</sup> Kişi başına düşen milli gelir cari fiyatlarla 2019'da 9.150 \$ iken 2020'de 8.610 \$, 2021'de ise 9.410 \$

1 Belirtilen önceki çalışmaların ana bulgularını ortaya koyan raporlara TÜSEV web sitesinden ulaşılabilir (<https://www.tusev.org.tr/tr/arastrima-ve-yayinlar/online-yayinlar>)

2 TÜİK web sitesi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Donemsel-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-IV.-Ceyrek-Ekim-Aralik-2021-45548>.

olmuştur.<sup>3</sup> Kısaca Türkiye salgın döneminde ciddi ekonomik sorunlar yaşamış olsa da çalışmamızın yürütüldüğü Ekim-Kasım 2021 döneminde son bir yıla dair bir sorgulama yapıldığından bu zorlukların nispeten hafiflediği bir döneme odaklandığımız söylenebilir.

Salgın döneminde ekonominin durumu tabii ki yegâne zorluk değildi. Bu süreçte sosyal irtibatın birçok insanın hayatında bugüne kadar hiç deneyimlemediği kadar kısıtlanmış olduğu kapanma dönemlerinden geçilmiştir. 2021'in özellikle ikinci yarısından itibaren bu kısıtlar görece azalmış olsa da 2022 başı itibarıyla hâlâ tam bir normalleşmenin oluşmamış olduğu gerçeğini kabul etmek gerekir. Böyle bir ortamdan sivil toplum ve buradaki faaliyetler nasıl etkilenmiştir? Çalışmamızı kurgularken salgının en yoğun yaşandığı dönemde saha çalışmasının yapılamamış olmasının getirdiği kısıtlara rağmen salgının vatandaşların toplumsal sorumluluk algılarını ve önceliklerini etkilemiş olabileceğini de göz önüne aldık.

Saha çalışmasında odaklandığımız dönemin (Ekim-Kasım 2021 itibarıyla son bir yıl) bir diğer dikkat çeken özelliği de Türkiye'nin bu dönemde birçok doğal afete tanık olmasıdır. Bu dönemde İzmir'de yaşam kayıplarına yol açan önemli bir deprem yaşandı. Daha sonra Temmuz-Ağustos 2021'de Rize, Van ve Kastamonu'da tüm Türkiye'nin dikkatini çeken üç büyük sel felaketi meydana geldi. Yine Ağustos 2021'de Antalya'da başlayan ve toplamda 49 ile yayılan 299 orman yangını büyük can kaybı ve çevre felaketine sebep oldu. Kızılay'ın Gönüllü Yönetimi Direktörlüğü "Gönüllü ol" inisiyatifleri kapsamında her yıl Kızılay gönüllülerinin görev aldığı afet sayılarını yayınlamaktadır; buna göre 2019'da 25 afet, 2020'de de 29 afet bu kapsamda iken 2021'de 68 afette gönüllüler görev almıştır.<sup>4</sup> Bu rakamlar hem 2021'de önceki yıllara

göre yüksek afet sayısına hem de vatandaşların artan mobilizasyonuna işaret etmektedir. Saha çalışmamızın 2021'de yaşanan sel ve yangın felaketlerinden sadece birkaç hafta sonra başladığı düşünüldüğünde bu felaketler karşısında oluşan toplumsal ilgi ve yardımlaşma ruhunun da sonuçlarımıza yansımaları bekliyoruz.

Araştırmamızda önceliklere benzer şekilde hem gerçekleşen bağış davranışında hem de genel olarak sivil toplum ve hayırsızlık faaliyetlerine bakışın tutum olarak nasıl gelişip değiştiğini anlamaya gayret ettik. Bu değerlendirmeleri geçmiş üç çalışmayı temel alarak gelişmeleri takip etmemizi kolaylaştıracak şekilde o dönem kullanılan soruları büyük ölçüde değiştirmeden muhafaza ederek yaptık. Gerekli birkaç noktada ise değişimi takipten vazgeçilerek sorularda gerekli değişimler yapıldı veya ihtiyacı duyulan yeni sorular kurgulanıp kullanıldı.

Sonuçları değerlendirirken göz önüne alınması gereken bir diğer nokta da saha çalışmasında görüşmelerin 1 Ekim – 22 Kasım 2021 tarihleri arasında yürütülmüş olması dolayısıyla Aralık 2021'de yaşanan ekonomik çalkantının öncesine bakmakta olduğumuzdur.

Araştırmamızda elde ettiğimiz bulguları önceki çalışmalarımızdaki sonuçlarla karşılaştırdığımızda öne çıkan bazı önemli noktalar şunlardır:

- Türkiye'de vatandaşlar yoksullara yardımı öncelikli olarak devletin görevi olarak görmeye devam etmektedirler. Bu eğilimde 2004'ten bu yana önemli bir değişim gözlenmemiştir.
- Vatandaşların büyük çoğunluğu ihtiyaç sahiplerine yardımlarını ilgili bir kurum aracılığıyla vermek yerine doğrudan kendileri gerçekleştirmeyi tercih etmektedir. Aynı zamanda bağışlarını bir kurum aracılığıyla yapmayı tercih edenlerin oranında 2021 yılında geçmiş yıllara göre önemli bir artış gözlenmektedir. Önceki çalışmalarımızda bağışlarını bir kurum aracılığıyla yapmayı tercih edenlerin

<sup>3</sup> 2021 IMF Ekonomik Görünüm Raporu [https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO\\_WORLD](https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO_WORLD)).

<sup>4</sup> <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/afetlerde-gonullu-yonetimi-guncel-20-12-2021-83390425.pdf>

oranı %10-12 seviyelerindeyken 2021 yılında bu oran %22'ye yükselmiştir.

Ayrıca yine yıllar içinde verilen cevapları karşılaştırdığımızda bağışlarını bir kurum aracılığıyla yapmayı tercih edenler için bir kamu kuruluşundan ziyade bir sivil toplum kuruluşunu tercih edeceğini belirtenlerin oranı gittikçe artmaktadır.

- Türkiye'de vatandaşların neredeyse yarısı (%45) geçtiğimiz bir yıl içerisinde akraba, komşu ya da herhangi bir diğer ihtiyaç sahibine yiyecek, giyecek, para yardımı, ya da yakacak gibi maddi ve enformel yardımda bulunmuştur. Bu oran 2019 yılı çalışmamıza göre 7 puanlık bir artışa işaret etmektedir. En sık yapılan yardım türü nakit para yardımıdır.
- Vatandaşlara yardımlarını neden bir kurum aracılığıyla değil de kendileri doğrudan yapmayı tercih ettiklerini sorduğumuzda en sık verilen cevap yaptıkları yardımların düzensiz aralıklarla ve bir ihtiyaç sahibi karşılama çıkınca gerçekleştiğinden kurumlara gitmedikleri olmuştur. Bundan daha sonra yapılan yardımların miktar olarak çok küçük olması ve ilgili kurumlara güven duyulmaması cevapları gelmektedir.
- Dilencilere para vermek yaygın bir davranış olarak devam etmektedir. Her 10 vatandaştan 5'i dilencilere para verdiğini söylemektedir.
- Önceki yıllardaki çalışmalarımızda dini vecibelerle ilgili yardımların yaygınlığında zaman içinde düşüşler tespit etmiştik. Bu yılki çalışmamızda bu düşüşün son bulduğunu ve dini vecibelerle ilgili yardımların yaygınlığında bir artış olduğunu gözlemliyoruz. Örneğin 2019 yılında vatandaşların %58'i Ramazan Bayramı'nda fitre verdiğini belirtmişti, bu oran 2021 yılında %63'e çıkmıştır. Bu artışa rağmen 2021 yılında fitre verenlerin oranı bu konudaki ilk ölçümü yaptığımız 2004 yılı oranının (%79) gerisindedir. Dini vecibelerle ilgili diğer yardımların (zekât

ve kurban kesme) yaygınlığında da artış meydana gelmiştir.

- Son bir yıl içerisinde sivil toplum kuruluşlarında aidat dışı bağış, gönüllülük, üyelik ve toplantılara katılma faaliyetlerinde önemli bir artış gözlenmektedir. Aidat dışı bağış yapanların oranı 2019 çalışmasına göre %15'ten %23'e, toplantıya katılanların oranı %6'dan %12'ye, gönüllülük yapanların oranı %7'den %13'e, üyelik oranı ise %7'den %12'ye yükselmiştir. Üyelikteki bu artışın özellikle siyasi partiler ve Kızılay için gözlemlendiğini ve bu şekilde farklı sivil toplum kuruluşlarında yoğunlaştığını hatırlamak gerekir. Ayrıca görüştüğümüz kişilerin üyelikten ne anladıkları da çok açık değildir. Kişilerin bazı kuruluşlarla üyelik ilişkisi olmasa da bağış ya da gönüllülük yapma ile üyelik ilişkisine girmiş olduklarını düşündükleri izlenimi edinilmektedir. Özellikle Kızılay, TEMA, İnsani Yardım Vakfı (İHH), Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) ve Darüşşafaka için bu farklı faaliyetler toplamında önemli artış gözlenmektedir. Jenerik kuruluşlar arasında da siyasi partiler, spor kulüpleri, köy-kent güzelleştirme ve dayanışma kuruluşları, çevre-hayvan hakları kuruluşları, hemşehri kuruluşları ve insan haklarıyla ilgili kuruluşlarda da benzer şekilde faaliyet gösterenlerin oranı artmış görünmektedir.<sup>5</sup>
- Gönüllü faaliyetlere katılmama nedenleri arasında bu faaliyet için kaynak bulamama önde gelirken, kuruluşların şeffaf olmaması ve güven duymamanın önemi artmaktadır.

5 Anketimizdeki bazı sorularda görüştüğümüz kişilere spesifik kuruluş adı verilmeyip bazı genel kuruluş tipleri hatırlatılmıştır (ör. İnsan haklarıyla ilgili kuruluşlar, spor kulübü, köy-kent güzelleştirme dayanışma kuruluşu, vb.). Bu şekilde elde ettiğimiz sonuçlardan bahsederken "jenerik kuruluş" ifadesini kullanıyoruz. Bu konuda daha fazla bilgi için Bölüm 4.2'ye bakınız.

- Gönüllülük faaliyetlerine ilgi duymadığını söyleyenlerin oranı ise düşmektedir. Gönüllülük yapmanın öncelikli sebepleri ise gönüllülüğten haz alma, bu çalışmaların toplumsal gelişmemize katkıda bulunması ve toplumun bu çalışmalara değer vermesi olarak şekillenmektedir.
- Bir kuruma bağış yaptığını söyleyen vatandaşlara “bağış yapmak için neden bu kurumu seçtiniz?” sorusunu yönelttiğimizde verilen açık uçlu cevaplar arasında kuruma duyulan güven ve kurumun şeffaflığı en başta dile getirilen nedendir.
  - Vatandaşlar kurumlara yaptıkları bağış karşılığı herhangi bir ayrıntılı rapor almamaktadırlar. Bu da bağışçılarla uzun dönemli bir güven ilişkisinin kurulamıyor olmasının en önemli göstergelerinden biri olarak ifade edilebilir. Bir kuruma bağış yaptığını söyleyen kişilerin yarısı bağışlarının nasıl kullanılacağına dair herhangi bir görüş bildirmeden bağış yapmaktadır.
  - Bağış yapanların yaklaşık dörtte üçü bağışlarını alan kuruluşun kendileriyle iletişimi sürdürmesini istemektedir. Bu iletişimin hangi yollarla olmasının tercih edildiği sorgulandığında ise SMS mesajları ve telefonla aranmak gibi oldukça mesafeli bir tercih yapısı gözlenmektedir.
  - Bağış yaptıkları kuruluşun faaliyetleriyle ilgili bilgilendirme isteyenlerin oranı %71’dir. Söz konusu kuruluşun yeni kampanyalarıyla ilgili bilgilendirme isteyenler de %70 düzeyindedir.
  - Sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilen bağış faaliyetlerinde şeffaflık ve hesap verilebilirlik öne çıkmaktadır. Bağışların en belirleyici etmeni güven ve bağışların amacına göre kullanımınıdır. Bağışların kullanımına dair bilgilendirme ve geri bildirimde bulunulması ise genel kabul görmektedir.
  - Kızılay, LÖSEV ve TEMA en çok tanınan sivil toplum kuruluşlarıdır. Geçmiş yıllarla karşılaştığımızda Yeşilay, İHH, Ahbap Demeği ve Darüşşafaka’nın tanınırlığı artarken Türk Hava Kurumu’nun tanınırlığı düşmüştür.
  - Nakit para ile yapılan bağışların ağırlığı zaman içinde artmıştır. İkinci sıklıkta yapılan bağışlar mağaza, süpermarket ve benzeri yerlerdeki bağış kutularına yapılmaktadır. Cep telefonundan mesajla yapılan bağışlar sadece iki yıl gibi süre içerisinde ikiye katlanmıştır. Salgın döneminde hayır yemeği, kermes vs. ile bağış yapma pratiği azalmış, akıllı telefon uygulamasıyla bağış artarken internet sitesi aracılığıyla bağışlar da düşmüştür.
  - Türkiye’de 2021 yılında kişi başı ortalama yıllık yardım ve bağış miktarı yaklaşık 983 TL olarak hesaplanmıştır. Bir önceki 2019 yılı çalışmamızda kişi başı ortalama yıllık yardım ve bağış miktarını 303 TL olarak tahmin etmiştik. Bu rakamın enflasyon düzeltilmesi ile 2021 yılı karşılığı 433 TL’dir. Yani enflasyon etkisi göz önüne alındıktan sonra bile yardım ve bağış miktarlarında önemli bir artış gözlenmektedir. Bu artışın, çalışmamızdaki diğer bulgularla birlikte düşünüldüğünde yaşanan salgın ve doğal afetlerin bağış pratiğinde keskin bir yükselişe yol açmasından kaynaklandığı muhtemeldir.
  - Çalışmamızda tahmin ettiğimiz toplam yardım ve bağışlar odaklandığımız dönemdeki Türkiye GSYİH’sinin %0,95’ine denk gelmektedir. Bir önceki 2019 yılı çalışmamızda bu oran %0,5, 2015 çalışmamızda ise %0,8 olarak tahmin edilmişti. Dolayısıyla 2021 yılında Türkiye’de yapılan yardım ve bağışların genel ekonomi içindeki yeri geçmiş yakın döneme göre artmış gözükmektedir.



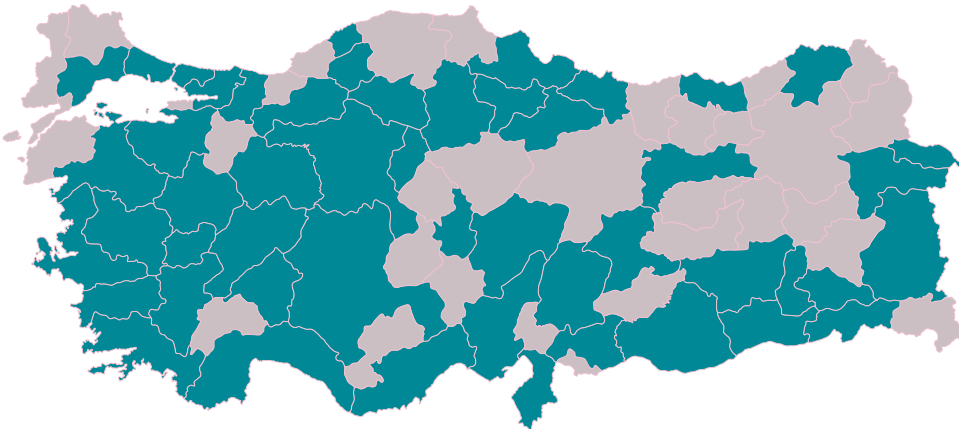
## 2. ÖRNEKLEM

Bu raporda sunulan bulgular Türkiye'de oy verme yaşındaki nüfusu temsil eden bir örneklem ile yapılan görüşmelerden derlenen verilere dayanmaktadır. Saha çalışması kapsamında Türkiye'nin 49 ilinin 143 ilçesinde 1.734 kişi ile hanelerinde yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler 1 Ekim – 22 Kasım 2021 tarihleri arasında Infakto Research Group tarafından Birim Araştırma ile gerçekleştirilmiştir. Örnekleme dahil iller Şekil 2.1'de sunulmuştur.

Örnekleme seçiminde daha önceki çalışmalarımızda kullandığımız çerçeve uygulanmıştır. İlk olarak hedef örneklem büyüklüğü Türkiye'nin 26 İİBS-2 (İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması, Düzey 2) bölgesi kır-kent nüfus oranlarına göre paylaştırılmıştır. Elde edilen hedef görüşme sayıları ile her kümede 20 haneye ulaşılacak şekilde kaç küme seçilmesi gerektiği saptanmıştır. Daha sonra

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ndeki (ADNKS) 400 hane adresinden oluşan kümelerden yirmişer rastsal adres ve ADNKS'de kayıtlı hane adresleri olmayan kırsal yerleşim bölgelerinde 20 adres muhtarlarla görüşülerek belirlenmiştir. Bu şekilde seçilen adreslere ulaşıldığında hanede ikamet eden 18 yaş üzeri kişilerin listesi çıkarılmış ve bu listedeki kişilerin doğum tarihine göre rastsal bir şekilde seçilen bir kişi ile görüşülmeye çalışılmıştır. Seçilen kişiyle görüşme yapılamadığında en fazla üç kez daha aynı adreste görüşme yapılmaya çalışılmış ve bu üç ziyaretin sonunda hala görüşme yapılamamışsa adres örneklemden düşülmüştür. Örneklemden bu şekilde düşülecek adreslerin oranının önceki deneyimlerimize dayanarak %50 civarında olmasını beklediğimizden hedef örneklem büyüklüğü amaçlanan görüşme sayısının iki katı olacak şekilde belirlenmiştir.

### ◆ Örnekleme dahil iller

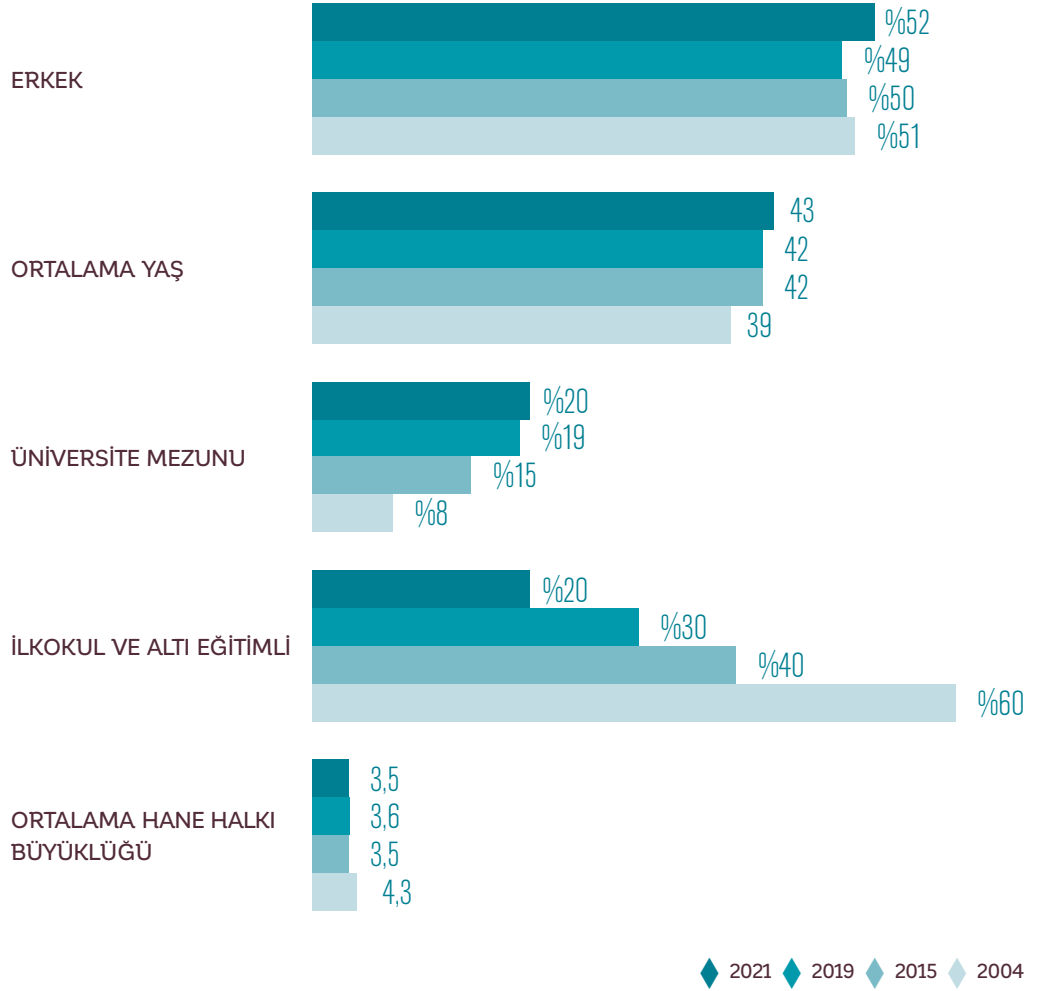


## ŞEKİL 2.1

Araştırmanın  
yürütüldüğü  
26 İİBS-2  
bölgesindeki 49 il

## ŞEKİL 2.2

## Örneklerin temel özellikleri, 2021, 2019, 2015 ve 2004



Şekil 2.2'de çalışmamızdaki örneklemin bazı özellikleri geçmiş yıllarda kullanılan örneklem ile karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Daha önceki çalışmalarda olduğu gibi 2021 yılı örnekleminizde de görüştüğümüz kişilerin yaklaşık yarısı kadın yarısı da erkektir. Türkiye'nin giderek yaşlanan nüfusu ile paralel bir şekilde örneklemimizdeki kişilerin ortalama yaşı 2004 yılında 39 iken 2021 yılında 43'e yükselmiştir. Görüşme yaptığımız kişilerin hanelerinde yaşayan ortalama kişi sayısı da 3,5 olarak gerçekleşmiştir.

Yıllar içinde demografik yapıdaki en önemli değişim bu araştırmanın ana konusu olan sivil

toplum faaliyetleri ve özellikle de hayırseverlik davranışlarıyla yakından ilintisi olması beklenen eğitim alanında gözlenmektedir. Görüştüğümüz kişilerin %20'si üniversite mezunu iken aynı oranda bir kesim de ilkökul ve altı düzeyinde eğitime sahiptir. Üniversite mezunlarının oranı 2004 yılında sadece %8 idi. Özellikle yüksek öğrenim görenlerin her tür bağış ve sivil toplum faaliyetinde bilhassa daha aktif olduklarını sonuçları değerlendirirken akılda tutmak faydalı olacaktır. Türkiye'de bireylerin eğitim düzeylerindeki artış örneklemimizdeki yıllar içindeki değişimden de açıkça gözlenmektedir. Ancak bu artış 2004'ten bu yana gözlenen uzun dönemli bir eğilimdir.

# 3. SİVİL TOPLUMA BAKIŞ

Türkiye'de vatandaşlar sivil toplum kuruluşlarının en çok hangi konulara ağırlık verdiğini düşünmektedirler? Bu soruyu yanıtlamak için görüştüğümüz kişilere Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının en çok hangi alanda faaliyet gösterdiklerini sorduk. Bu soruya katılımcıların %15'i sağlık alanı cevabını vermiş, bunu eğitim (%14), gıda yardımı (%14) ve afetlere müdahale (%14) alanları takip etmiştir (Şekil 3.1). Görüştüğümüz kişilere sunduğumuz listeden en az seçilen alanlar ise istihdam sağlama (%3), insan hakları (%6) ve barınak/konut sağlamadır (%7).

Bu cevapları 2019 yılı verileri ile karşılaştırdığımızda sağlık ve afetlere müdahale alanlarında önemli artışlar olduğunu görüyoruz. Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının en çok sağlık alanında faaliyet gösterdiğini düşünen kişilerin oranı 2019'da %12 iken 2021'de %15'e çıkmış, sivil toplum kuruluşlarının en çok afetlere müdahale alanında faaliyet gösterdiğini düşünenler de %5'ten %14'e yükselmiştir. Bu artışlarda COVID-19 salgınının ve ülkemizin yaşadığı doğal afetlerin rolü olması muhtemeldir. Aynı dönemde eğitim ve dezavantajlı grupların güçlendirilmesi alanları ise gerileme yaşamıştır. İstihdam sağlama alanı ise düzenli olarak sivil toplum kuruluşlarının en az faaliyet gösterdiği alan olarak görülmektedir.

Sivil toplum kuruluşlarının en çok hangi alanlarda faaliyet gösterdiği konusunda

metropol kentlerde (İstanbul, Ankara ve İzmir) Türkiye geneli sonuçlara göre hem farklılıklar hem de benzerlikler gözlenmektedir. Bu kentlerde ilk iki sırada eğitim (%18) ve dezavantajlı grupların güçlendirilmesi (%18) yer almaktadır. Sağlık alanı %13 oranı ile bu iki alandan daha sonra gelmektedir. İstihdam sağlama (%2) alanı Türkiye genelinde olduğu gibi metropol kentlerde de en son sırada yer almaktadır.

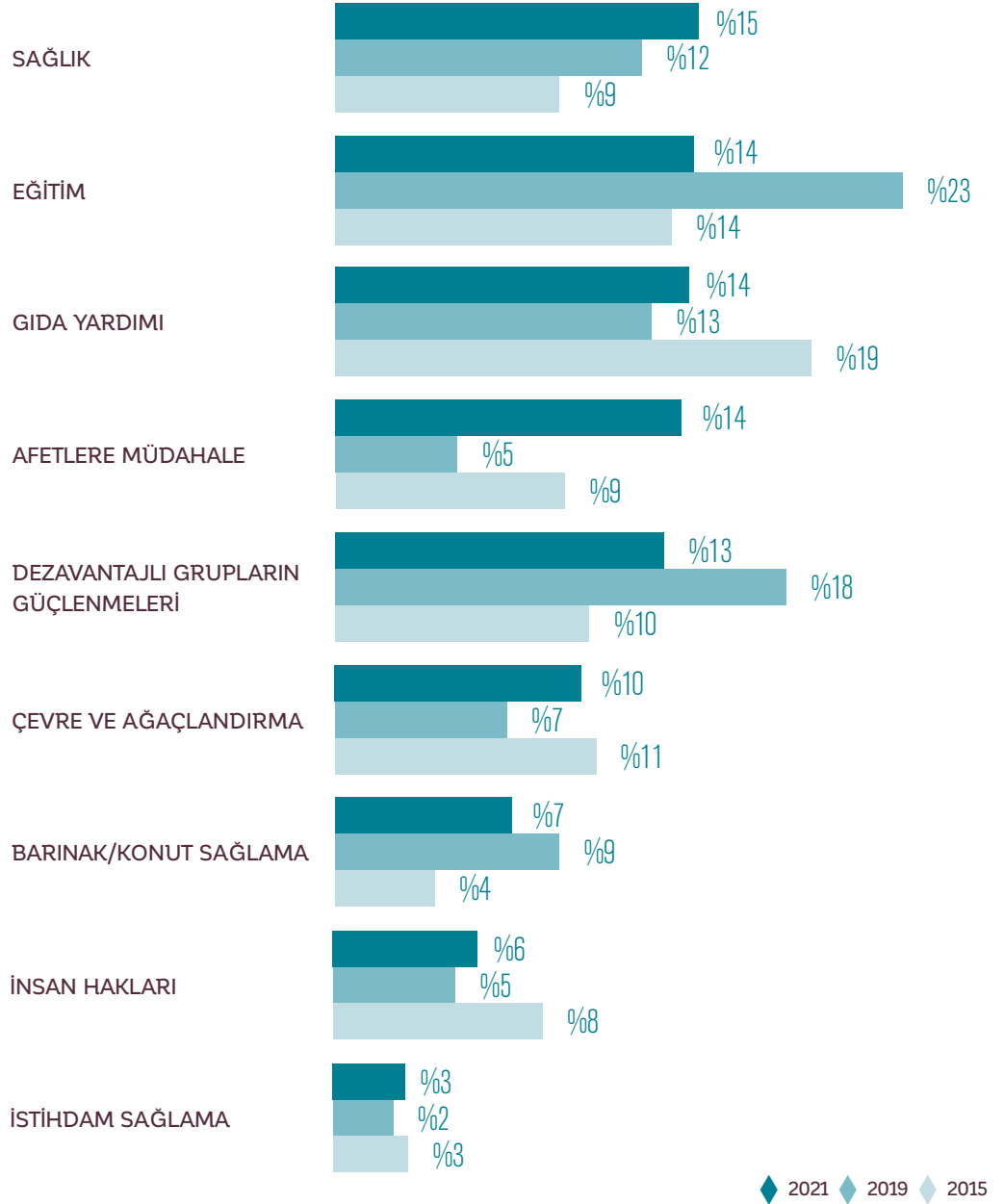
Sivil toplum kuruluşlarının faaliyet alanlarından bağımsız olarak, Türkiye'de faaliyet gösteren vakıf ve dernekler arasında vatandaşların ilk aklına gelen kuruluşlar hangileridir? Daha önceki anketlerde olduğu gibi bu soruyu görüştüğümüz kişilere herhangi bir kuruluş listesi vermeden açık uçlu olarak sorduk (Şekil 3.2). Kuruluş isimlerinin okunmadan sorulup kişilerin aklına gelen isimleri dile getirerek cevap vermeleri beklenen bu soruda medyada görünürlük ve eğitim sistemindeki bireylere uzun dönemli erişimin cevapları şekillendirmesi beklenir.<sup>6</sup>

Kızılay geçtiğimiz yıllarda olduğu gibi 2021 yılında da vatandaşların ilk aklına gelen

6 Burada özellikle Kızılay'ın eğitim sistemimizde genç yaşta kişilerin hayırseverlik formasyonunu şekillendirmesinde önemli bir yeri olmasının altını çizmek gerekir.

## ŞEKİL 3.1

**Türkiye'de sivil toplum kuruluşları en çok hangi alanda faaliyet göstermektedir?**

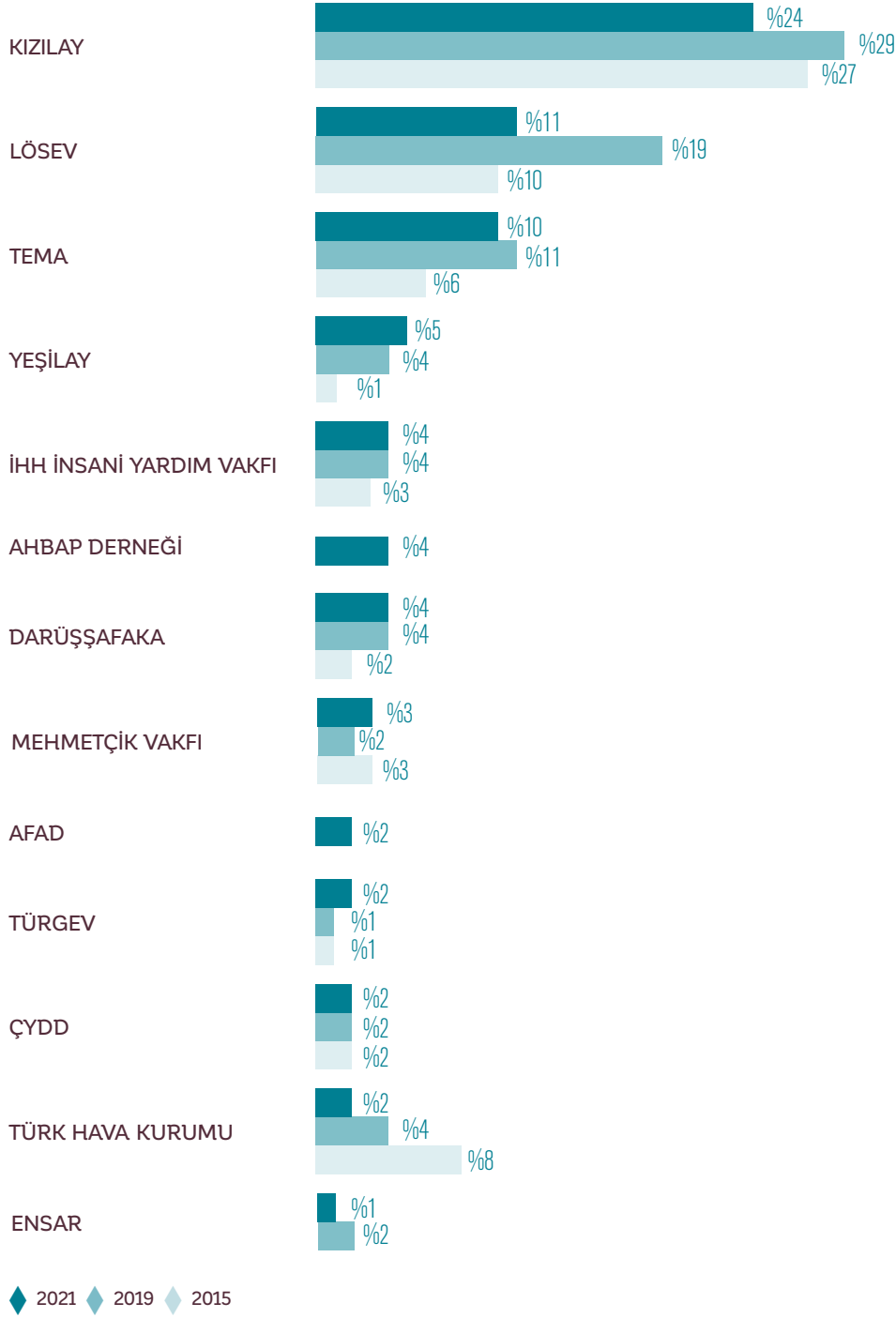


kuruluşlar arasında %24'lük bir oran ile en üst sırada yer almaktadır. Kızılay'ı LÖSEV (%11), TEMA (%10) ve Yeşilay (%5) takip etmektedir. Verilen cevaplarda dikkat çeken bir sonuç Ahabap Demeği'nin nispeten yüksek bir noktadan bu listeye girişidir. İHH'nın ardından

listeye altıncı olarak giren Ahabap Demeği bir dizi köklü kuruluştan daha önde yer almıştır. Bu da kamuoyu önünde yer alabilmenin sivil toplum tanınırlığındaki önemini bir kez daha göstermektedir.

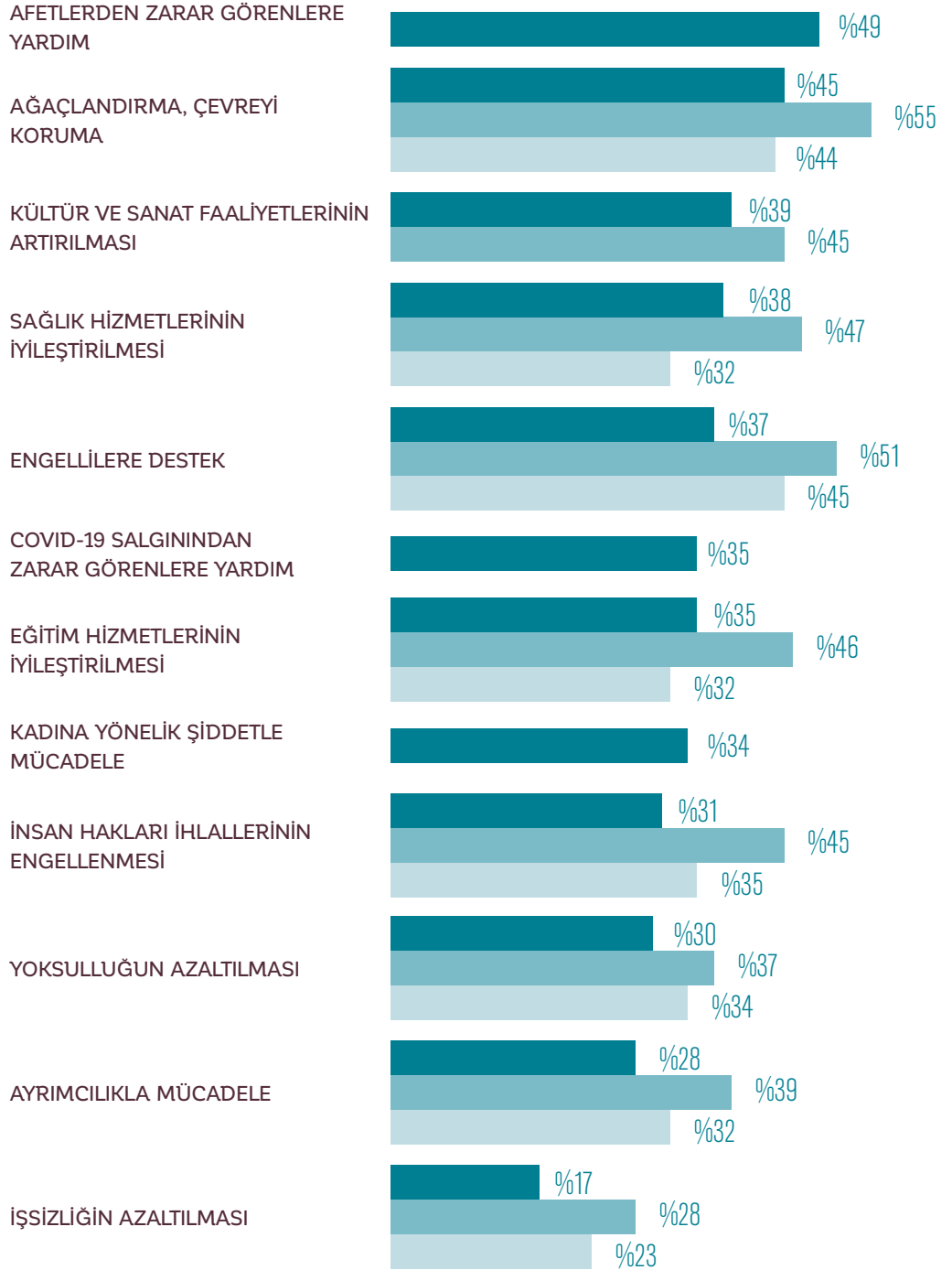
## ŞEKİL 3.2

Türkiye'de faaliyet gösteren vakıf ve dernekler arasında en başta aklınıza gelenleri hangileridir?



## ŞEKİL 3.3

**Sizce Türkiye’de STK’ların belirli alanlardaki etkisi nedir? (Oldukça veya çok etkili olduğunu düşünenler)**



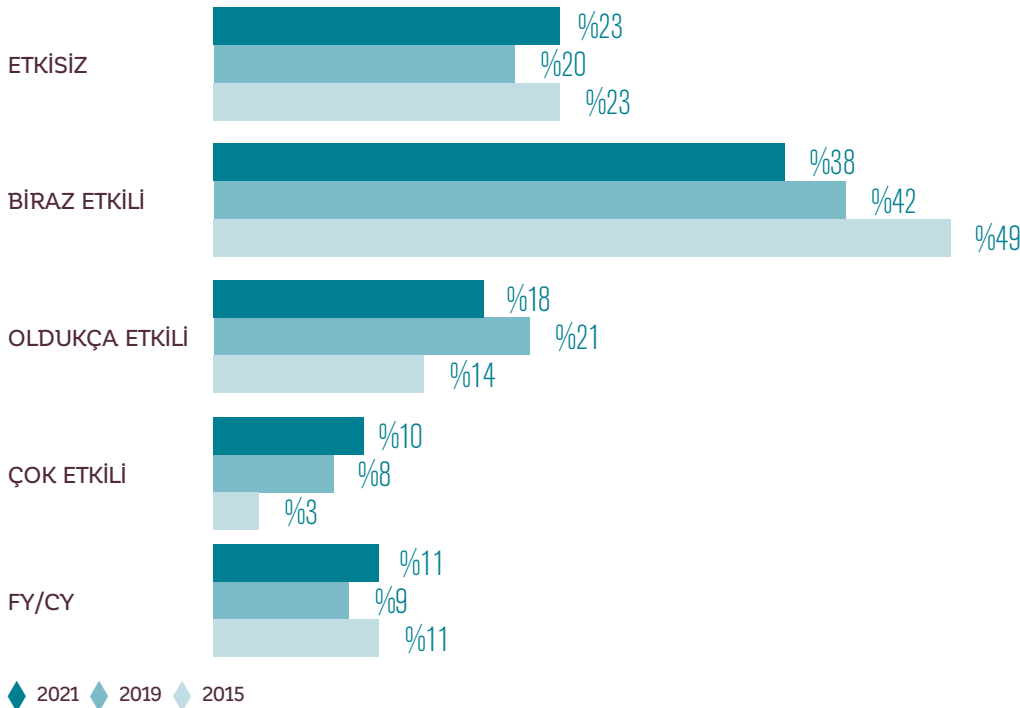
Sivil toplum kuruluşlarının hangi alanlara yoğunlaştıkları algısı kadar, bu alanlardaki etki algısı da önemlidir. STK'ların en etkili olduğu düşünülen alanları belirlemek için görüştüğümüz kişilere belirli alanlar sunup onlardan her bir alanda STK'ları ne kadar etkili gördüklerini söylemelerini istedik. Şekil 3.3'te STK'ların belirtilen alanlarda oldukça veya çok etkili olduğunu düşünenlerin oranları sunulmuştur.

2021'de STK'ların en etkili olduğu düşünülen alan afetlerden zarar görenlere yardım olmuştur. Bu alan daha önceki yıllarda görüştüğümüz kişilere sunulmadığı için geçmiş verilerle karşılaştırma yapamıyoruz. STK'ların etkinlik algısı açısından bu alanı ağaçlandırma/çevreyi koruma, kültür ve sanat faaliyetlerinin artırılması ve sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi takip etmektedir. Dolayısıyla bu soruya verilen cevaplarda da COVID-19 salgınının ve gerçekleşen doğal afetlerin etkilerini görmek mümkündür. İşsizliğin azaltılması, ayrımcılıkla mücadele ve yoksulluğun azaltılması alanları STK'ların etkinlik algısının en olumsuz olduğu alanlar olarak öne çıkmaktadır,

bu durum geçmiş yıllardaki sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Şekil 3.3'teki bir diğer dikkat çekici bulgu da 2021'de STK'ların vatandaşların gözündeki etkinlik algılarının 2019'a göre düşüş göstermesidir. Bu durum her faaliyet alanında geçerlidir. Örneğin 2019 anketinde görüştüğümüz kişilerin %55'i Türkiye'de STK'ların ağaçlandırma ve çevreyi koruma alanlarındaki faaliyetlerinin oldukça veya çok etkili olduğunu düşünürken, bu oran 2021'de %45'e düşmüştür. Bu açıdan baktığımızda 2021'de STK'ların herhangi bir alanda oldukça veya çok etkili olduğunu düşünenlerin oranı %50'nin altında kalmıştır.

STK'ların, faaliyet alanlarıyla ilgili ya da bu alanların dışında ülke politikalarının belirlenmesinde, yereldeki (mahalle, ilçe ya da köy) yaşama ve uluslararası topluma da etkileri olabilir. Anketimizde vatandaşların bu konulardaki algılarıyla ilgili sorulara da yer verdik. İlk olarak, Şekil 3.4'te görüştüğümüz kişilerin ülkemizde politikaların belirlenmesinde



## ŞEKİL 3.4

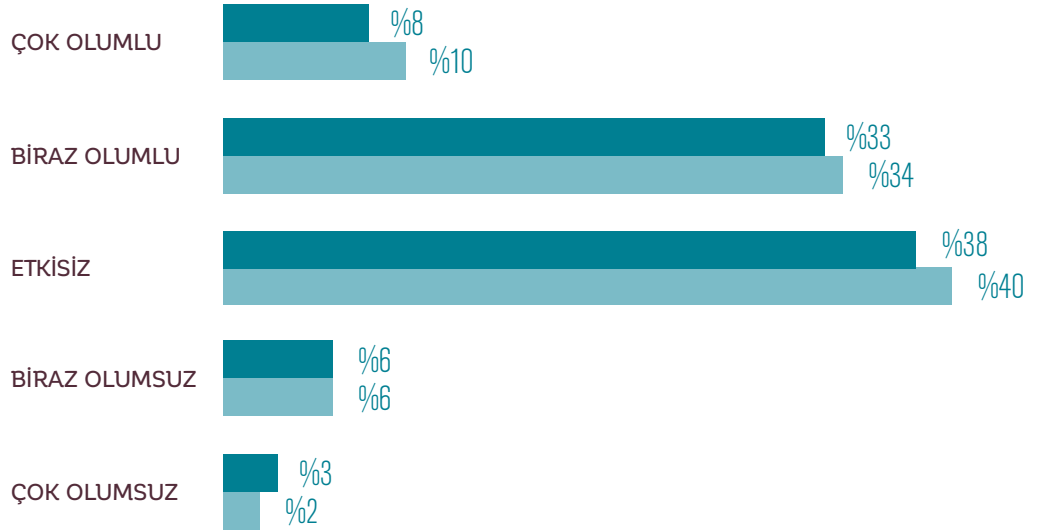
Genel olarak düşündüğünüzde ülkemizde politikaların belirlenmesinde STK'ların etkisini nasıl değerlendirirsiniz?

STK'ların etkisi hakkındaki algıları yer almaktadır. Vatandaşların %28'i STK'ların Türkiye'de politika belirlemede oldukça veya çok etkili olduklarını düşünmektedirler. STK'ların bu konuda etkisiz ya da biraz etkili olduklarını düşünenlerin oranı ise %61'dir. Bu oranlar 2019 yılı anketinde sırasıyla %29 ve %62 idi, dolayısıyla vatandaşların STK'ların politika belirlemede etkinlik algısında kayda değer bir değişim gözlenmemektedir. Metropol kentlerde yaşayan vatandaşların STK'ların ülke politikalarının belirlenmesine etkisine dair algıları Türkiye geneli sonuçlara göre bir miktar daha olumludur. İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropol kentlerde yaşayan vatandaşların %55'i STK'ların Türkiye'de politika belirlemede etkisiz ya da biraz etkili olduklarını düşünmekte, %34'ü ise oldukça veya çok etkili olduklarını düşünmektedirler.

Görüştüğümüz kişilerden STK'ların kendi mahalle, ilçe ya da köylerindeki yaşama etkilerini değerlendirmelerini istediğimizde Şekil 3.5'teki yanıtları aldık. Bu soruyu ilk kez 2019 yılı anketimizde sorduğumuzda katılımcıların %44'ü STK'ların yerel düzeydeki yaşama etkisini biraz ya da çok olumlu bulduklarını belirtirken, bu oran 2021 yılında hafif bir düşüş gösterip %41 olarak bulunmuştur. Aynı dönemde STK'ların yerel düzeydeki yaşama etkisini biraz ya da çok olumsuz olarak değerlendirenlerin de oranında kayda değer bir değişiklik gözlenmemektedir. Her iki ankette de en sık verilen cevap (2019'da %40 ve 2021'de %38 ile) STK'ların yerel düzeydeki yaşama herhangi bir etkisi olmadığıdır. Metropol kentlerde yaşayan vatandaşlar arasında STK'ların yerel düzeydeki yaşama etkisini biraz ya da çok olumsuz bulanların oranı Türkiye geneli sonuçlara göre biraz daha yüksektir (sırasıyla %13 ve %9).

## ŞEKİL 3.5

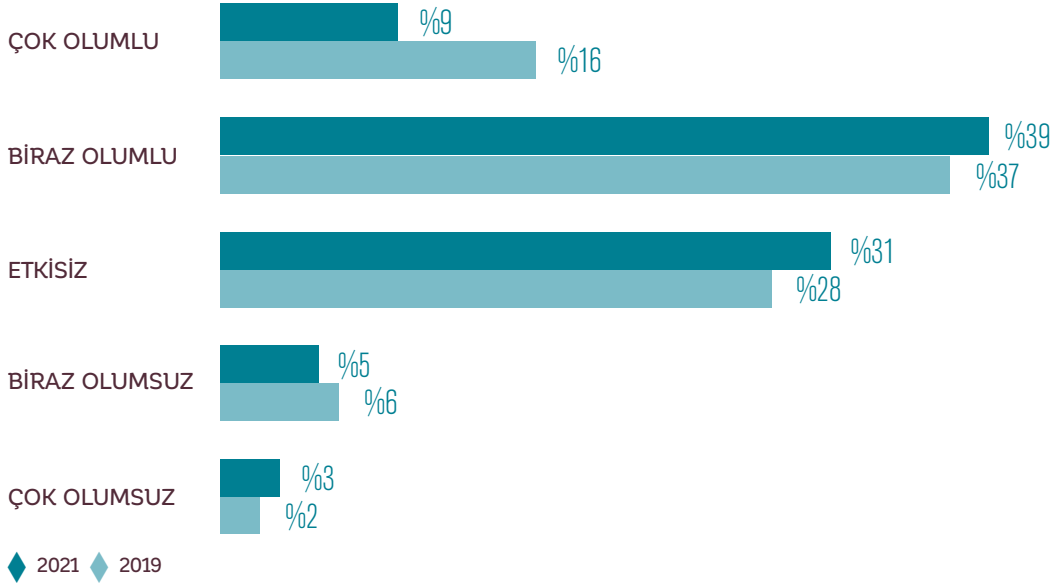
**STK'ların mahalleniz, ilçeniz ya da köyünüzdeki yaşama etkisini nasıl değerlendirirsiniz?**





## ŞEKİL 3.6

**STK'ların  
uluslararası topluma  
olan etkisini nasıl  
değerlendirirsiniz?**



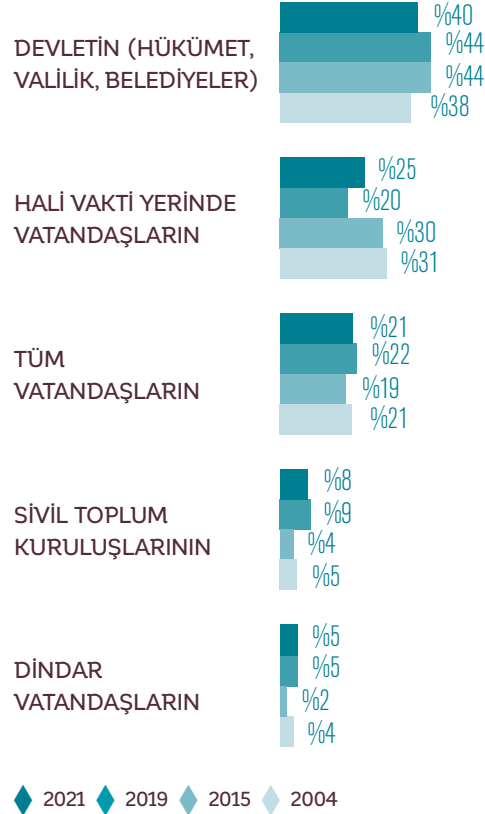
Vatandaşların gözünde STK'ların uluslararası topluma olan etkisi yerel yaşama olan etkilerinden daha olumlu algılanmaktadır. Görüştüğümüz kişilerin yaklaşık yarısı (%48) STK'ların uluslararası topluma olan etkisini biraz ya da çok olumlu olarak değerlendirmişlerdir (Şekil 3.6). Bu oran 2019 yılındaki bulgulara göre bir düşüğe işaret etse de STK'ların yerel yaşama etkisini olumlu bulanlardan fazladır. Aynı zamanda, metropol kentlerde yaşayan kişiler arasında STK'ların uluslararası topluma olan etkisini olumlu bulanların oranı Türkiye ortalamasından 7 puan daha düşüktür (%41). Bu sonuç STK'ların uluslararası topluma etki edebilecek faaliyetlerinin metropol kentler dışında yaşayan vatandaşlar tarafından daha olumlu olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir.



# 4. TÜRKİYE'DE BİREYSEL BAĞIŞLAR VE BAĞIŞ YAPMA MOTİVASYONLARI

## 4.1. İHTİYAÇ SAHİPLERİNE YAPILAN DOĞRUDAN YARDIMLAR

Bu bölümde Türkiye'de vatandaşların ihtiyaç sahiplerine doğrudan yaptıkları bağışların bir analizi sunulacaktır. İlk olarak, vatandaşlar ihtiyaç sahibi yoksullara yardımı en başta kimin görevi olarak görmektedir? Görüştüğümüz kişilerin %40'ı yoksullara yardımı en başta devletin görevi olarak görmektedirler, bunu %25 ile "hali vakti yerinde vatandaşlar" ve %21 ile "tüm vatandaşlar" takip etmektedir. Yoksullara yardımı en başta STK'ların görevi olarak görenlerin oranı %8'de, dindar vatandaşların görevi olarak görenlerin oranı da %5'te kalmıştır. Bu oranların yıllar içindeki dağılımına baktığımızda kayda değer bir değişim gözlenmemektedir.

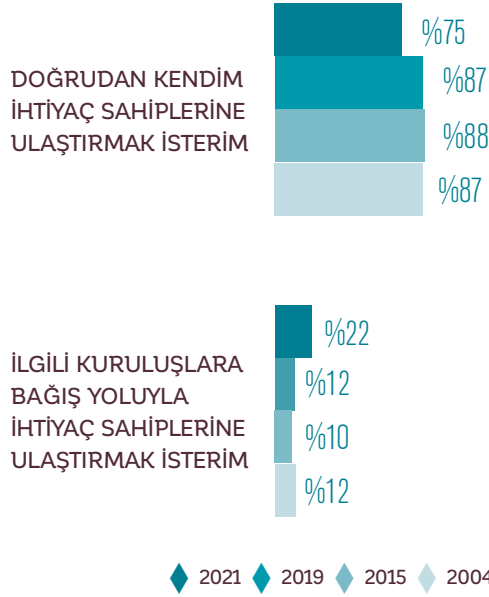


## ŞEKİL 4.1

### Yoksullara yardım kimin görevidir?

## ŞEKİL 4.2

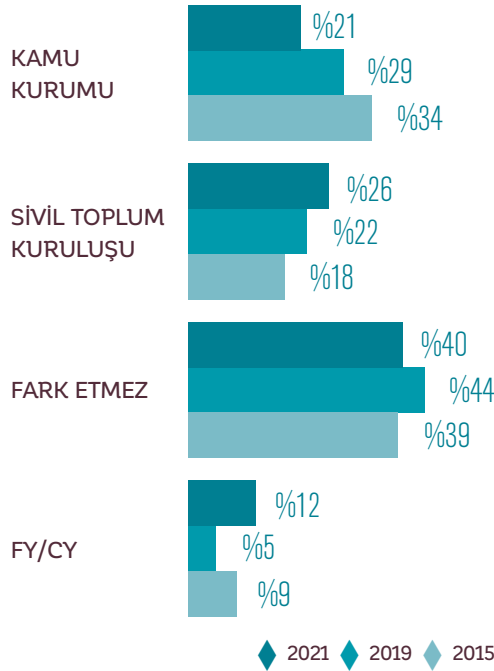
**Elinizdeki parayı doğrudan kendiniz mi yoksa ilgili bir kuruluşa bağış yaparak mı ihtiyaç sahiplerine ulaştırmayı tercih ederiniz?**



Kişilerin doğrudan veya bir kurum aracılığıyla bağış arasındaki tercihlerini anlamak için görüştüğümüz kişilere ellerinde başkalarına yardım amacıyla kullanmak için önemli bir miktar para olsa bu parayı doğrudan kendilerinin mi yoksa ilgili bir kuruluş aracılığıyla mı ihtiyaç sahiplerine ulaştırmayı tercih edeceklerini sorduk. Görüştüğümüz kişilerin dörde üçü (%75) bu yardımı doğrudan kendileri ihtiyaç sahiplerine ulaştırmak istediklerini belirtirken %22'lik bir kesim ilgili kuruluşlara bağış yapma yolunu tercih etmiştir. Her ne kadar vatandaşların büyük çoğunluğu yardımı doğrudan kendileri yapmayı tercih etse de bir kuruluş aracılığıyla bağışı tercih edenlerin oranında 2021 yılında önceki yıllara göre önemli bir artış gözlenmektedir. Bir kuruluş aracılığıyla bağış yapmayı tercih edenlerin oranı metropol kentlerde Türkiye ortalamasına göre daha yüksektir; bu kentlerde vatandaşların %30'u ilgili kuruluşlara bağış yapmayı tercih edeceğini belirtirken %69'u yardımı doğrudan yapmayı tercih etmiştir.

## ŞEKİL 4.3

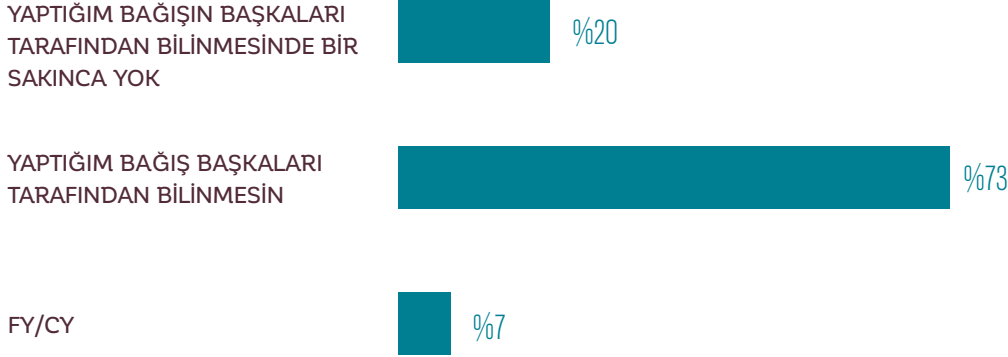
**Yardıminızı ihtiyaç sahiplerine ulaştıracak kuruluşun bir kamu kurumu mu yoksa sivil toplum kuruluşu olmasını mı tercih edersiniz?**



Önceki soruda yardımlarını bir kuruluş aracılığıyla yapacaklarını belirten kişilere bunun için bir kamu kuruluşunu mu yoksa bir sivil toplum kuruluşunu mu tercih edeceklerini sorduğumuzda, %21'lik bir kesim kamu kuruluşunu, %26'lık bir kesim de sivil toplum kuruluşunu tercih ederken %40'lık bir kesim de bunun fark etmeyeceğini belirtmiştir (Şekil 4.3). Yıllar içinde verilen cevapları karşılaştırdığımızda yardım için bir sivil toplum kuruluşu tercih edeceğini belirtenlerin oranı gittikçe artarken (2015'te %18'den 2021'de %26'ya), bir kamu kuruluşunu tercih edenlerin oranı gittikçe düşmektedir (2015'te %34'ten 2021'de %21'e). Daha önceki yıllarda kamu kuruluşu tercih edenlerin oranı sivil toplum kuruluşu tercih edenlerin üzerinde yer alırken ilk defa 2021 yılında sivil toplum kuruluşu tercih edenlerin oranı daha yüksektir. Metropol kentlerde sivil toplum kuruluşu tercih edenlerin oranı Türkiye ortalamasına göre daha düşük olup, %18 düzeyindedir. Bu kentlerdeki vatandaşların %31'i bağışlarının bir kamu kuruluşu aracılığıyla yapılmasını tercih etmektedir.

## ŞEKİL 4.4

**Yaptığınız bağışın başkaları tarafından bilinmesini ister misiniz?**



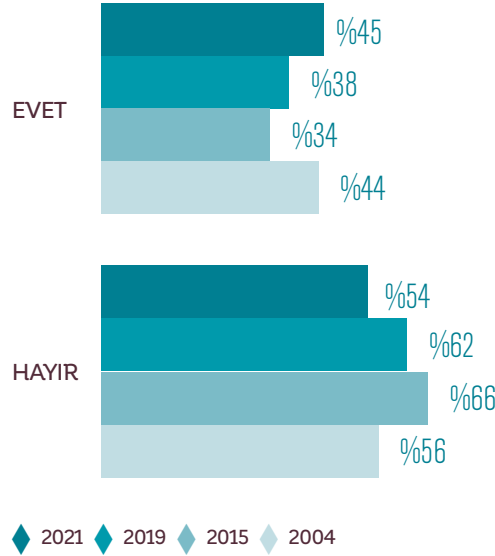
◆ 2021

Bu yıl ilk defa sorduğumuz bir soruda da görüştüğümüz kişilere yaptıkları yardımın başkaları tarafından bilinmesini isteyip istemediklerini sorduk. Katılımcıların yaklaşık dörtte üçü (%73) yaptıkları bağışların başkaları tarafından bilinmemesini tercih ederken %20'si de yaptıkları bağışların başkaları tarafından bilinmesinde bir sakınca olmadığını söylemişlerdir (Şekil 4.4).

Türkiye'de vatandaşların ihtiyaç sahiplerine doğrudan yaptıkları yardımların yaygınlığını anlamak için görüştüğümüz kişilere geçtiğimiz bir yıl içerisinde akraba, komşu ya da herhangi bir diğer ihtiyaç sahibine yiyecek, giyecek, para yardımı veya yakacak gibi maddi herhangi bir yardımda bulunup bulunmadıklarını sorduk. Görüştüğümüz kişilerin %45'i bu soruya olumlu yanıt vermiştir ve bu oran 2019 yılı anketine göre yüzde 7 puanlık bir artışa işaret etmektedir (Şekil 4.5). Bu oran 2004 yılından bu yana gözlenen en yüksek orandır.

## ŞEKİL 4.5

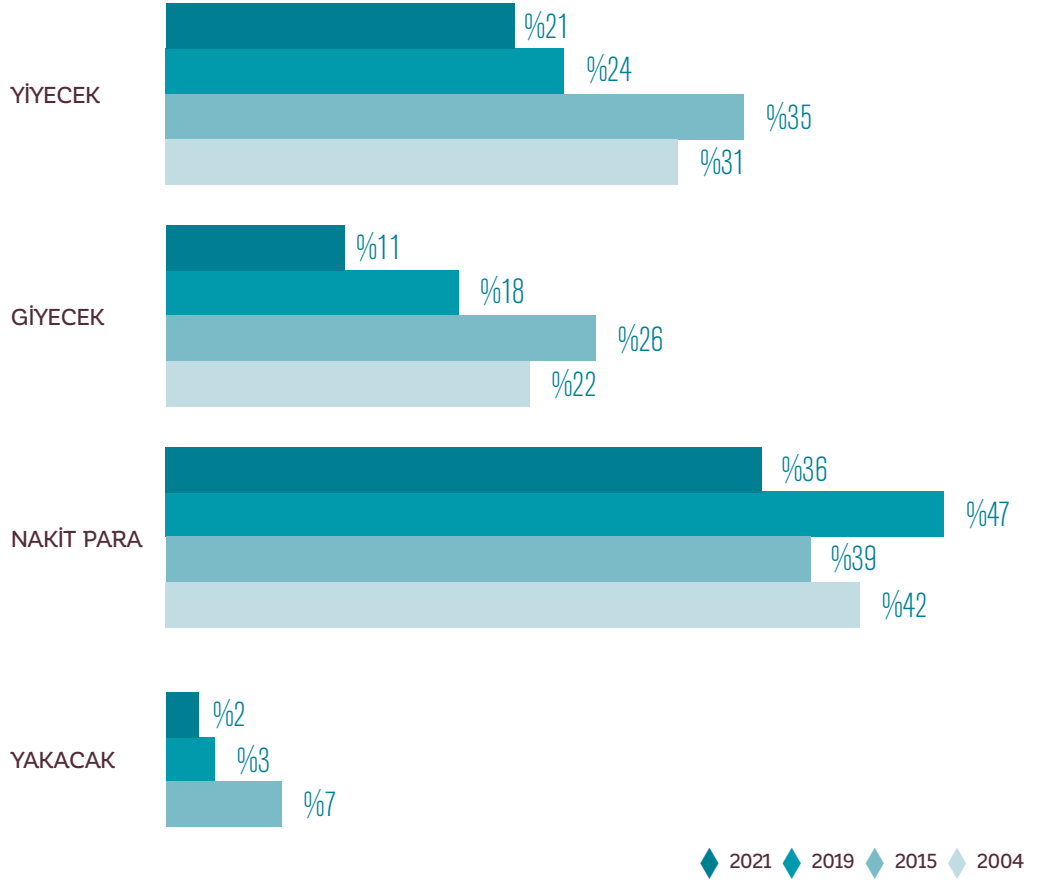
**Geçtiğimiz bir yıl içerisinde doğrudan kendiniz akraba, komşu ya da herhangi bir diğer ihtiyaç sahibine yiyecek, giyecek, para yardımı veya yakacak gibi maddi herhangi bir yardım yaptınız mı?**



◆ 2021 ◆ 2019 ◆ 2015 ◆ 2004

## ŞEKİL 4.6

## Akrabalara yapılan yardımların niteliği

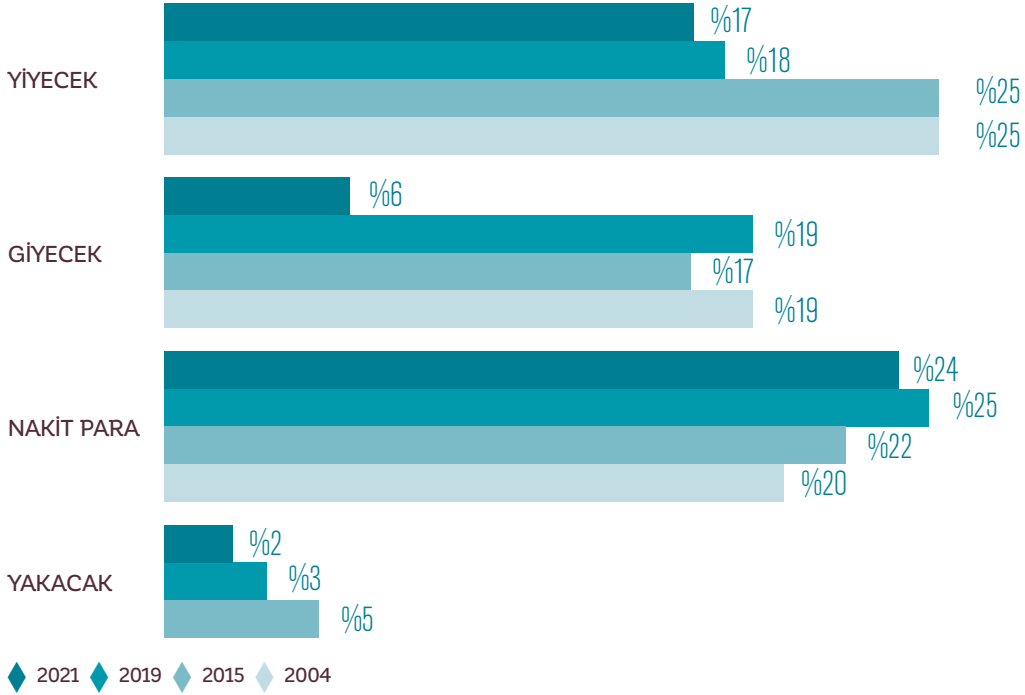


Yapılan yardımların içeriğine baktığımızda, geçtiğimiz bir yıl içerisinde doğrudan yardımda bulunduğunu söyleyenlerin %21'i akrabalarına yiyecek, %11'i giyecek, %36'sı nakit para, %2'si de yakacak yardımı yapmıştır (Şekil 4.6). Akrabalara yapılan yardımların yardım türlerine göre dağılımı geçtiğimiz yıllarla benzerlik göstermektedir ve nakit para yardımı en sık yapılan yardımdır. Genel olarak akrabalarına yardımda bulunduğunu söyleyen kişilerin oranı ise 2019 yılına göre düşüş göstermiştir; örneğin akrabalarına nakit para yardımda bulunduğunu söyleyenlerin oranı 2019'da %47'den 2021'de %36'ya düşmüştür.

Komşulara (Şekil 4.7) ve diğer ihtiyaç sahiplerine (Şekil 4.8) yapılan yardımlarda da nakit para en sık yapılan yardım türü olarak gözlenmektedir. Geçtiğimiz bir yıl içerisinde doğrudan yardımda bulunduğunu söyleyenlerin %24'ü komşulara nakit para yardımda bulunduğunu söylerken %60'lık bir kesim diğer ihtiyaç sahiplerine nakit para yardımda bulunmuştur. Akriba ve komşu dışındaki diğer ihtiyaç sahiplerine nakit para yardımda bulunanların oranı yıllar içerisinde önemli bir artış göstermiştir (Şekil 4.8). Giyecek veya yakacak yardımı yaptığını belirtenlerin oranı ise genel olarak düşmektedir. Kısaca aynı yapılan yardımlar genel olarak gerilerken nakdi yardımlar gitgide artmıştır.

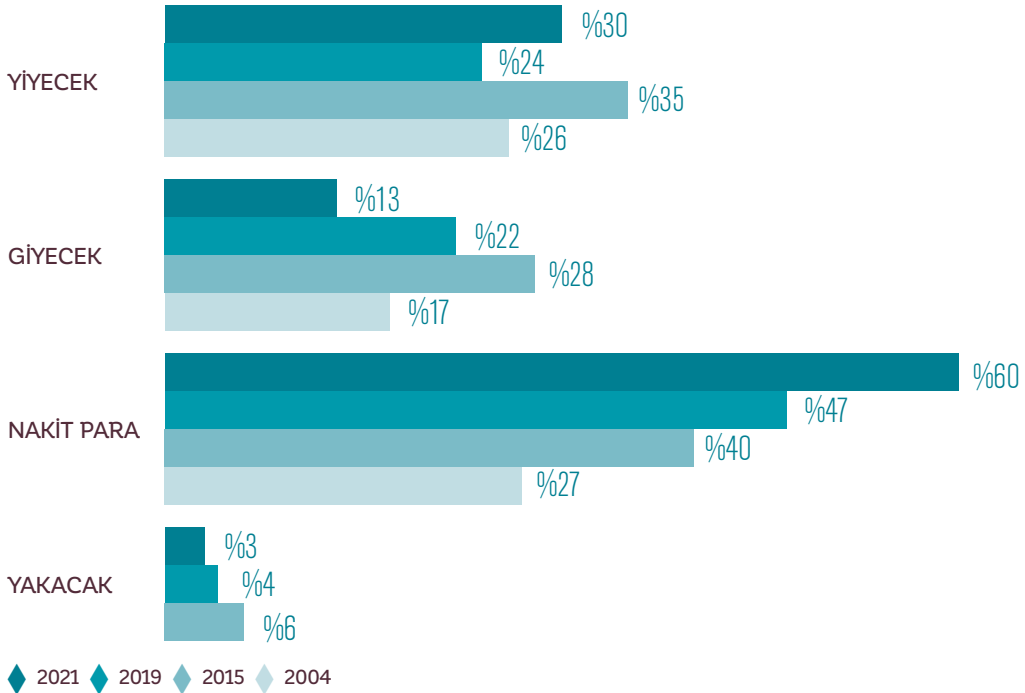
## ŞEKİL 4.7

### Komşulara yapılan yardımların niteliği



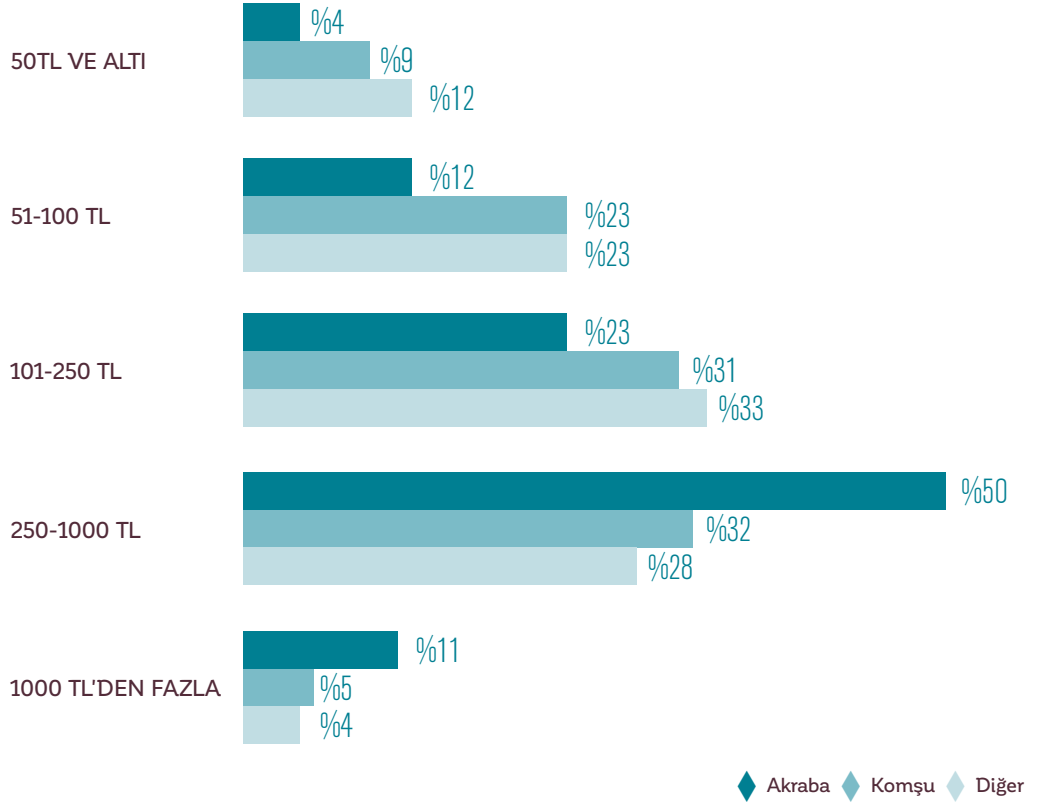
## ŞEKİL 4.8

### Herhangi bir diğer ihtiyaç sahibine yapılan yardımların niteliği



## ŞEKİL 4.9

Yapılan yardımların tahmini değeri (bağış yaptığını söyleyen grup içindeki dağılım)



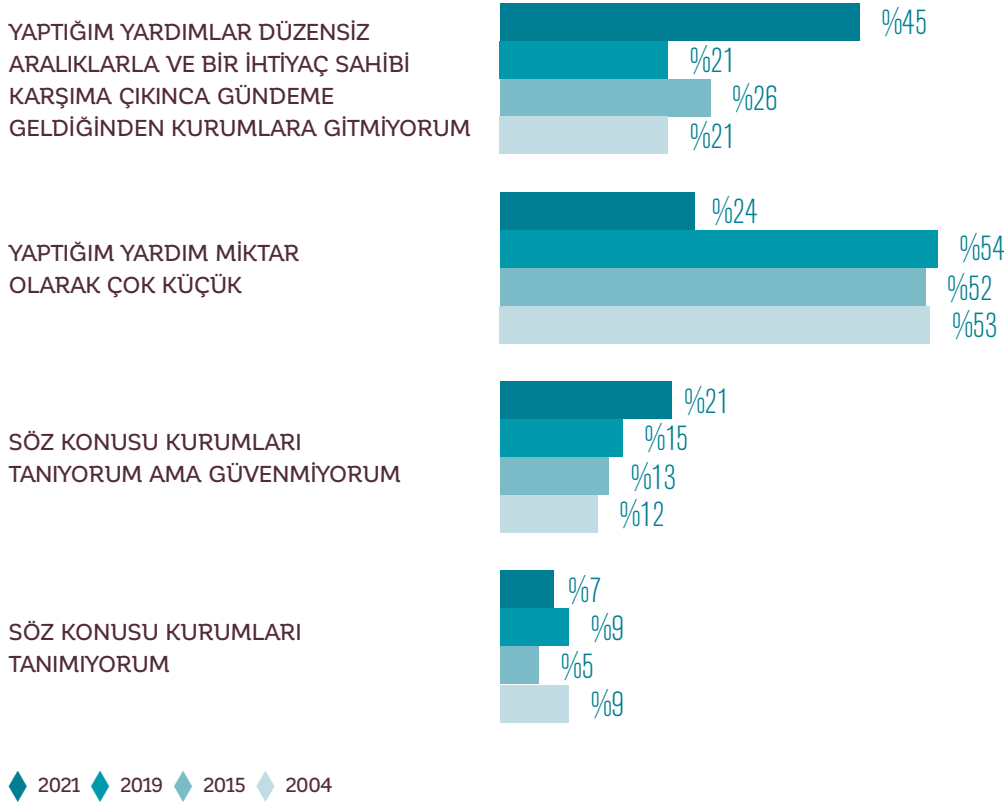
Yapılan tüm bu yardımların toplam tahmini değerlerinin yardım yapılan gruplara (akraba, komşu, diğer ihtiyaç sahipleri) göre dağılımı Şekil 4.9'da sunulmuştur. Genel olarak, akrabalara yapılan yardımların miktarı diğer gruplara göre daha yüksektir: Akrabalara yapılan yardımların %50'si 250 TL-1000 TL arasında iken bu oran komşulara yapılan yardımlarda %32, diğer ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlarda ise %28 düzeyindedir. 250 TL ve üzerinde yapılan yardımlarda akrabalar komşu ve diğer ihtiyaç sahiplerine oranla önde görülürken, bu düzeyin altında komşu ve diğer ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar akrabalara yapılanlardan daha yüksek orandadır.

Vatandaşlar yaptıkları bu yardımları neden bir kurum aracılığıyla değil de doğrudan kendileri yapmayı tercih etmişlerdir? Görüştüğümüz kişilere bu soruyu yönelttiğimizde aldığımız cevaplar Şekil 4.10'da sunulmuştur. Katılımcıların %45'i yaptıkları yardımların düzensiz aralıklarla ve bir ihtiyaç sahibi karşısına çıkınca gerçekleştiğinden kurumlara gitmediklerini belirtmiştir. Bundan daha sonra yapılan yardımların miktar olarak çok küçük olması (%24) ve ilgili kurumlara güven duyulmaması cevapları gelmektedir (%21).



## ŞEKİL 4.10

**Yaptığınız yardımı bir kuruluş aracılığıyla yapmamanızın en başta gelen nedeni hangisidir?**

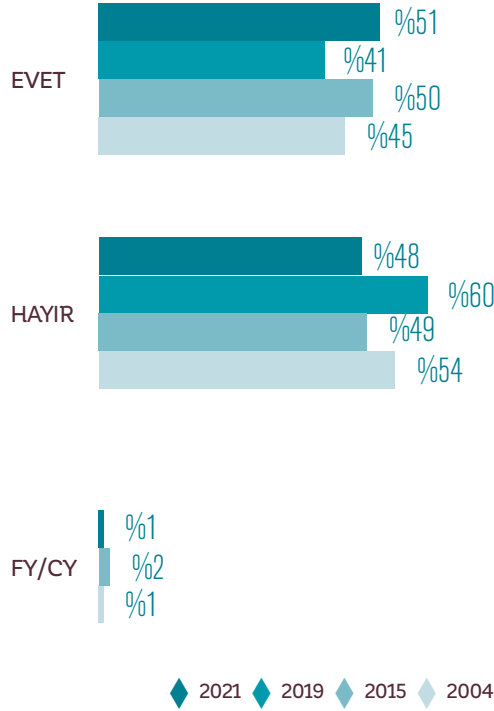


Bu soruya verilen cevapların dağılımını geçtiğimiz yıllarda yaptığımız anketlerdeki dağılım ile karşılaştırdığımızda önemli bir değişiklik gözlemlemekteyiz. Geçtiğimiz yıllarda bu soruya verilen en sık cevap yapılan yardımların miktar olarak çok küçük olması idi, 2021 yılında bu cevabı verenlerin oranı geçmişteki %50'li oranlardan %24'e düşmüştür. Diğer taraftan yapılan yardımların düzensiz aralıklarla ve bir ihtiyaç sahibi ile karşılaşınca yapılması cevabını verenlerin oranı geçmiş yıllardaki %21-26 bandındaki orandan %45'e çıkmıştır. Bu değişimin 2021 yılına özgü bir durum mu yoksa genel bir tutum değişikliği mi olduğunu anlayabilmek için gelecek yıllarda

da takip etmek gerekmektedir. Bir diğer önemli bulgu da "söz konusu kurumları tanıyorum ama güvenmiyorum" yanıtını verenlerin oranında zaman içerisinde sürekli yükseliştir. 2004 yılında bu yanıtı verenler sadece %12 düzeyindeyken 2021'e gelindiğinde %21 oranına erişmiştir. Yani yaklaşık her beş kişiden biri tanıdığı kurumlara güvenmemesini bağışlarını bir kuruluş aracılığıyla yapmamasının ana nedeni olarak belirtmektedir. Oysa aynı dönemde söz konusu kurumları tanımadığını belirtenler %9'dan %7'ye gerilemiştir. Yani sivil toplum kuruluşlarının zaman içinde tanınırlıktan ziyade güven vermede eksik kaldıkları söylenebilir.

## ŞEKİL 4.11

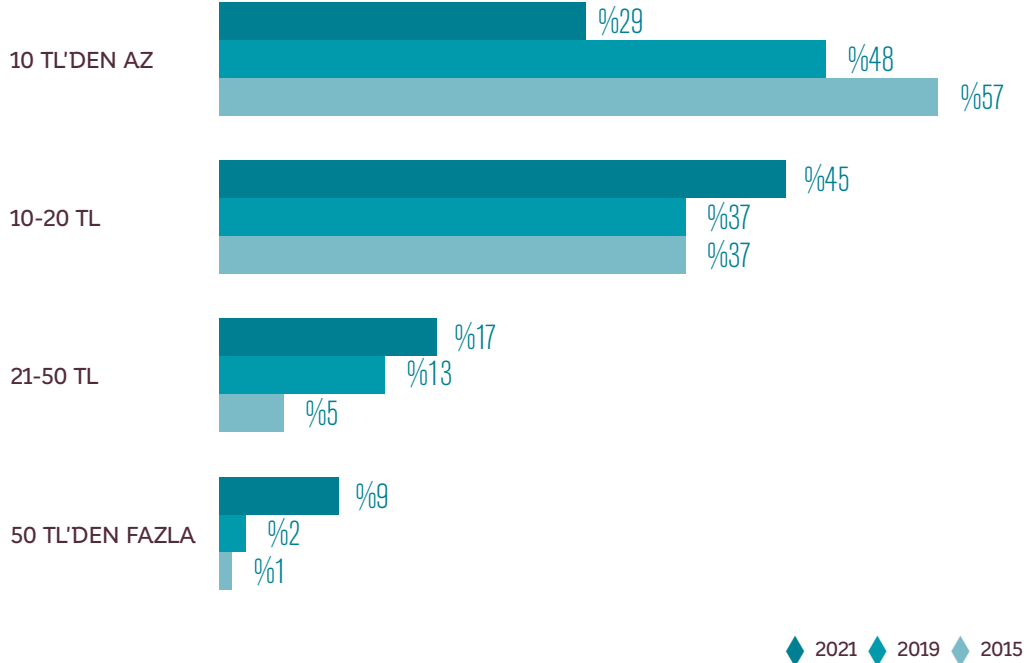
## Dilencilere para verir misiniz?



Türkiye'de kişilerin dilencilere yaptıkları yardımlar da bir doğrudan bağış olarak görülebilir ve oldukça yaygındır. Anketimize katılan kişilere dilencilere para verip vermediklerini sordüğümüzda %51'lik bir kesim bu soruya olumlu cevap vermiştir (Şekil 4.11). Bu oran 2019 yılına göre önemli bir artışa işaret ederken 2015 ve 2004 yıllarındaki oranlara daha yakındır. Dilencilere para verdiğini söyleyen kişilere son bir ayda dilencilere toplam ne kadar verdiklerini tahmini olarak söylemelerini istedik. Bu soruya en sık verilen cevap %45'lik bir oran ile 10-20 TL arası olmuştur, %29'luk bir kesim de 10 TL'den az verdiğini söylemiştir. Buna karşın %17'lik bir grup 21-50 TL arasında, kalan %9'luk kesim de 50 TL'den fazla verdiğini belirtmiştir (Şekil 4.12). Yüksek miktarlardaki her iki aralık için de oranlar zaman içerisinde sürekli artmıştır. Bu gelişimin ardında temel olarak enflasyonist ortam yatıyor olsa da dilencilere verilen miktarların reel olarak bir artış eğiliminde olması düşündürücüdür.

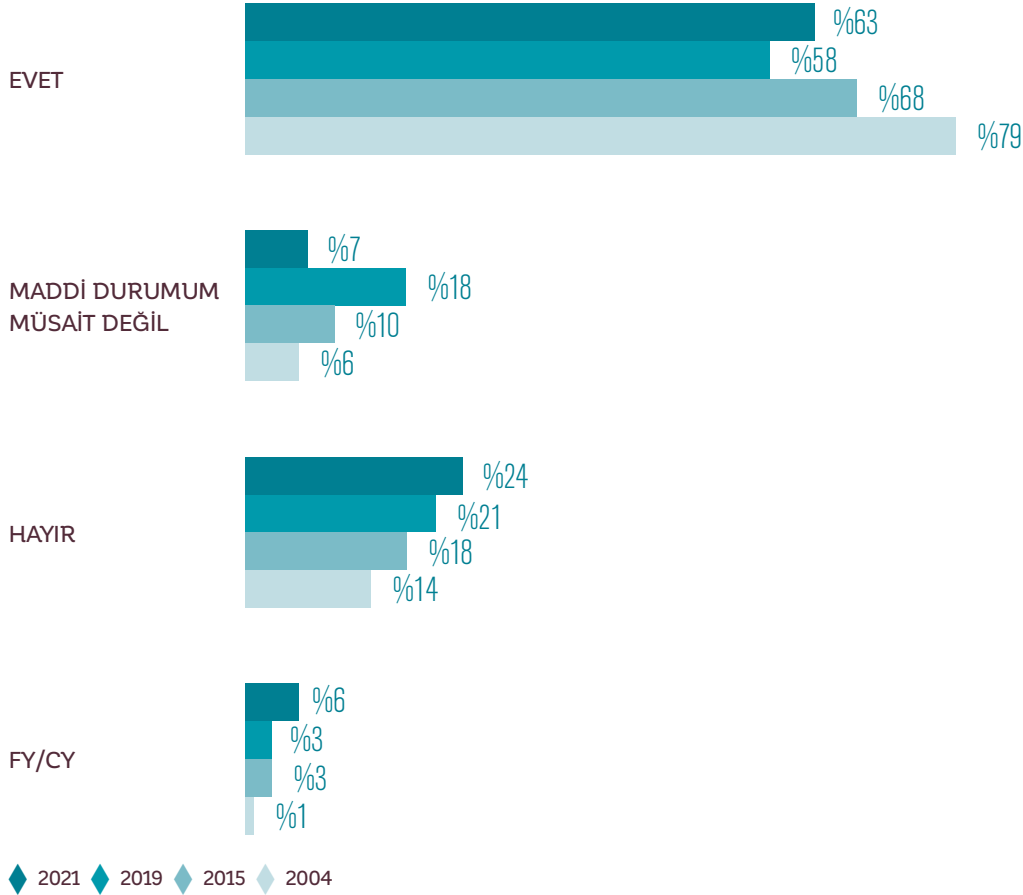
## ŞEKİL 4.12

## Dilencilere son bir ay içerisinde toplam ne kadar verdiğinizi tahmini olarak söyler misiniz?



## ŞEKİL 4.13

### Geçtiğimiz Ramazan Bayramı'nda fitre verdiniz mi?

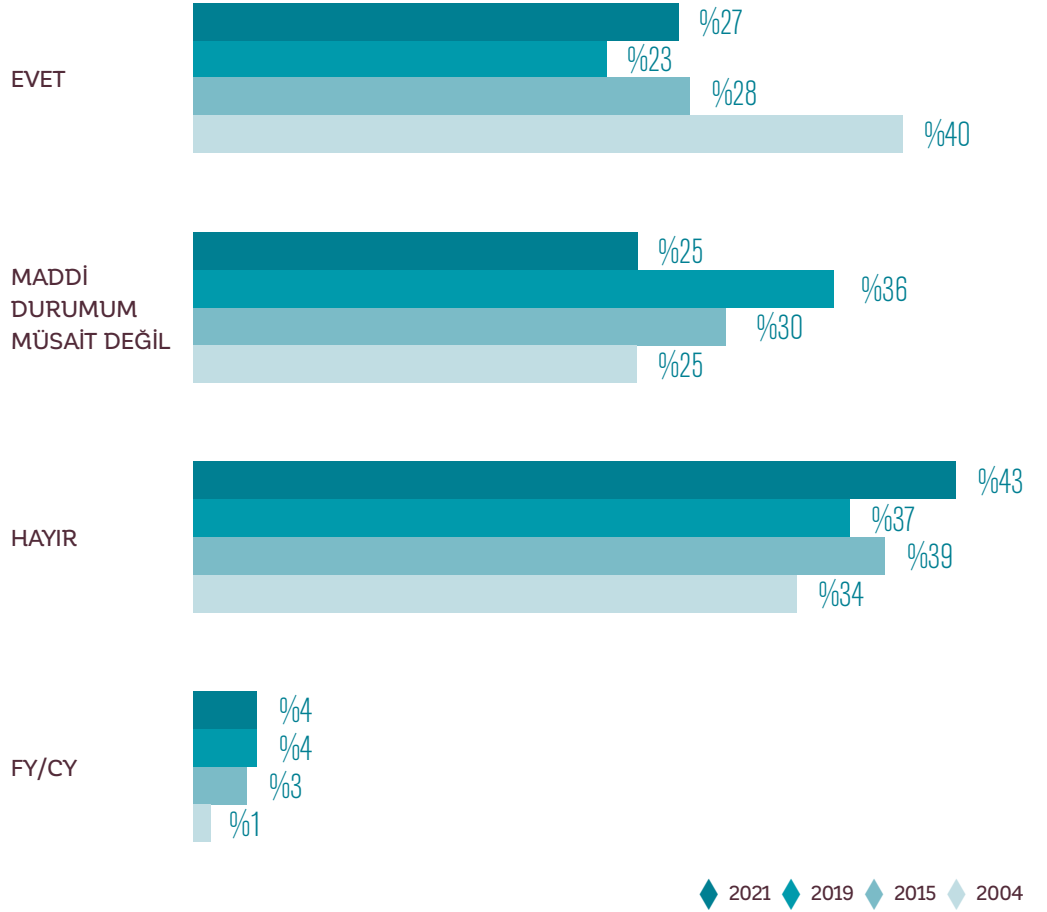


Türkiye'de vatandaşların gerçekleştirdiği bir diğer önemli doğrudan bağış türü de dini vecibelerle ilgili bağışlardır. Daha önceki çalışmalarımızda dini vecibelerle ilgili yardımların yaygınlığında bir düşüş olduğunu vurgulamıştık, 2021 yılı çalışmamızda bu düşüşün sona erdiğini görüyoruz. Örneğin, Şekil 4.13'te geçtiğimiz Ramazan Bayramı'nda fitre verenlerin oranı 2019 yılındaki %58 değerinden 2021 yılında %63'e yükselmiştir. Aynı dönemde fitre

vermeyenlerin oranı da (maddi durumum müsait değil veya hayır diyenler) %39'dan %31'e düşmüştür. Ancak 2019'dan 2021'e gözlenen bu artışa rağmen 2004 yılındaki %79'luk oran ile karşılaştırıldığında günümüzde fitre verenlerin oranının 17 yıl öncesine göre yaklaşık 16 puan aşağıda olduğu gözlenmektedir.

## ŞEKİL 4.14

## Geçtiğimiz yıl zekât verdiniz mi?

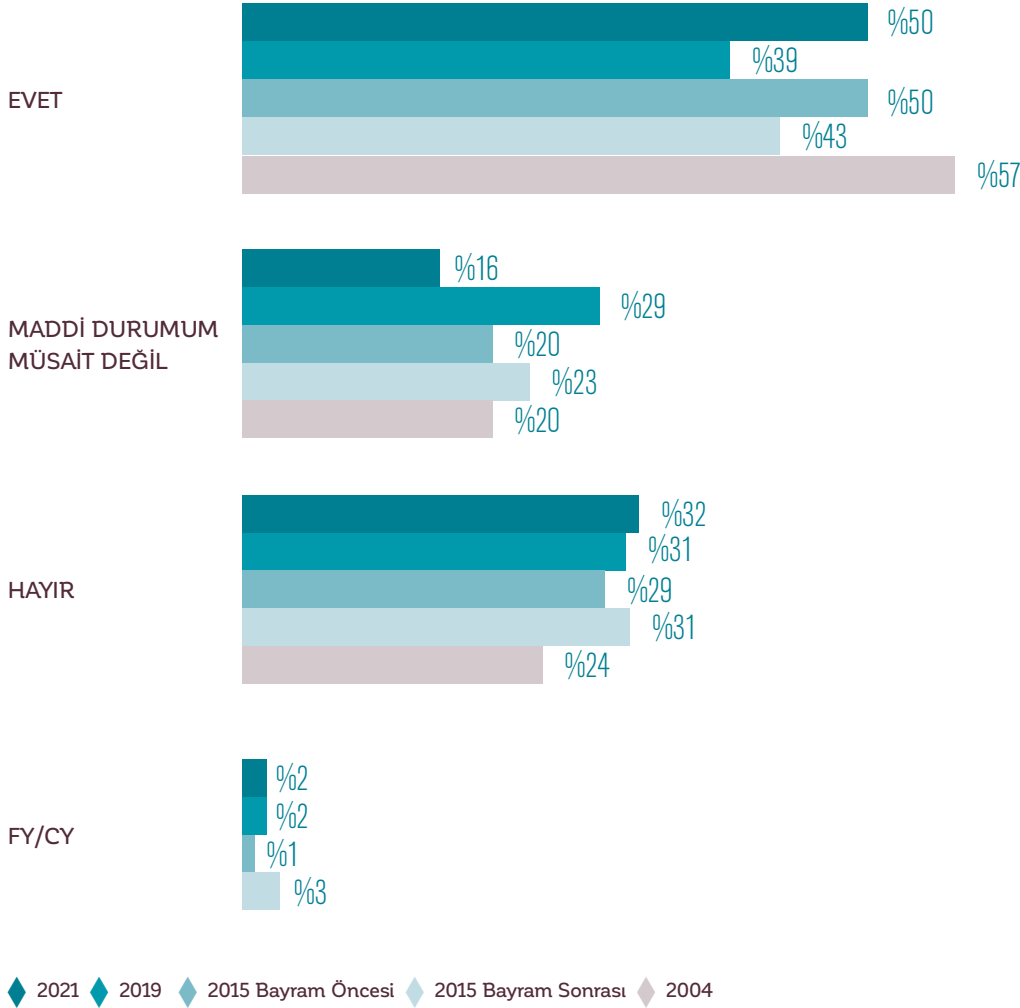


Benzer bir şekilde 2021 yılında zekât verenlerin oranı da 2019'a göre 4 puanlık bir yükselişle %27'ye çıkmıştır. Her ne kadar bu oran 2004 ve 2015 anketlerimizde bulduğumuz değerlerin altında olsa da zekât verenlerin oranında daha önce gözlemlediğimiz düşüş eğilimi sona ermiş gözükmektedir. Ayrıca bu yılki anketimizde

ilk defa kişilere verdikleri zekâtları doğrudan kendilerinin mi yoksa bir kuruluş aracılığıyla mı verdiklerini de sorduk. Zekatlarını bir kuruluş aracılığıyla verenlerin oranı %1'in altındadır. Yani zekât vermek neredeyse tamamen enformel olarak yürütülmektedir ve kurumsal bir aracılığın bu alanda hemen hiç var olmadığı söylenebilir.

## ŞEKİL 4.15

### Geçtiğimiz Kurban Bayramı'nda kurban kestiniz mi?

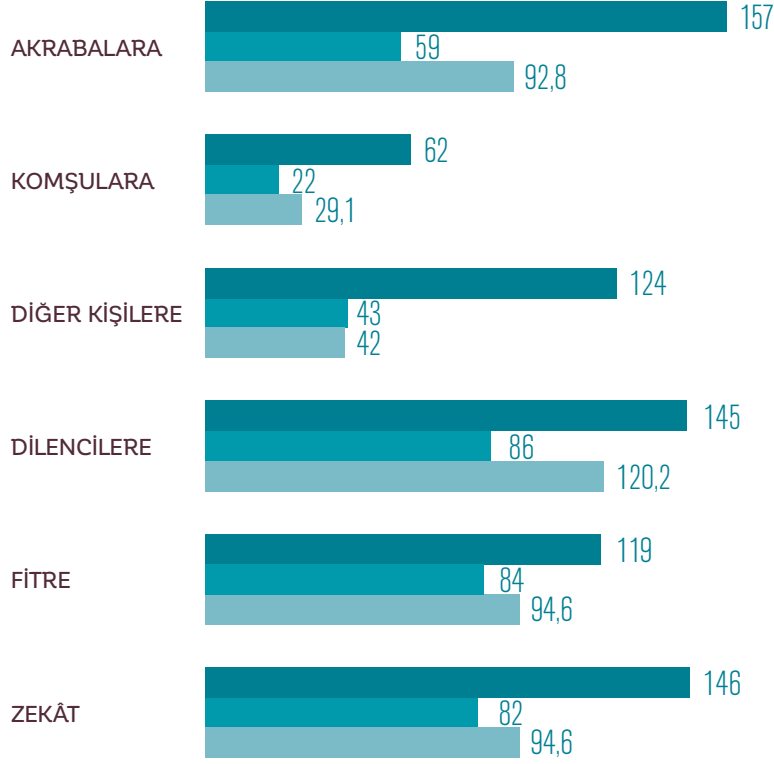


Son olarak, görüştüğümüz kişilerin yarısı (%50) geçtiğimiz Kurban Bayramı'nda kurban kestiğini belirtmiştir (Şekil 4.15). Bu oran 2019 yılı anketimizde %39 idi, dolayısıyla Kurban Bayramı'nda kurban kesmenin yaygınlığında da önemli bir artış gözlemliyoruz. Ancak 2004 yılındaki %57'lik oran ile karşılaştırıldığında bu oran hala düşük kalmaktadır. Ekonomik durumunun müsait olmadığını söyleyenler 2004 yılından bu yana en düşük düzey olan %16'ya gerilerken doğrudan kurban kesmediğini söyleyenler aynı dönemde gözlenen en yüksek

düzey olan %32'ye ulaşmıştır. Zekât verme sorusunda olduğu gibi, 2021 anketimizde kişilere kurbanlarını kendilerinin mi kestiğini/kestirdiğini ya da bir kuruluşa kurban kesmesi için bağış mı yaptıklarını sorduk. Görüştüğümüz kişilerin %47'si kurbanlarını kendilerinin kestiğini/kestirdiğini belirtirken %3'lük bir kesim bir kuruluşa kurban kesmesi için bağışta bulunmuştur. Her ne kadar bu kurumsal aracılık zekât ödemelerinden yüksek olsa da kurban pratiğinde de kurumsal aracılığın çok düşük düzeyde olduğunun altını çizmek gerekir.

## ŞEKİL 4.16

Son bir yılda yapılan doğrudan yardımların tahmini kişi başı mali değerleri (TL)



\*Enflasyona göre uyarlanmış karşılaştırma

◆ 2021 ◆ 2019 ◆ 2015

Şekil 4.16'da bu bölümde değerlendirdiğimiz tüm doğrudan yardımların (akraba, komşu ve diğer ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar, dilencilere verilen paralar, fitre ve zekât ödemeleri) tahmini kişi başı mali değerleri sunulmuştur. Şekildeki 2015 ve 2019 yardım rakamları 2021 yılı anket çalışması zamanına kadar olan enflasyon göz önüne alınarak 2021 TL değeri olarak verilmiştir. Buna göre 2021 yılı itibarıyla vatandaşların son bir yılda akrabalara yaptıkları yardımların kişi başına değeri 157 TL, komşulara yapılan yardımlar 62 TL, diğer ihtiyaç sahibi kişilere yapılan yardımlar da 124 TL olarak gerçekleşmiştir. Dilencilere yapılan yardımların yıllık kişi başı değeri yaklaşık 145 TL iken, fitre ödemeleri 119 TL, zekât ödemeleri de 146 TL olarak tahmin edilmektedir.

Bu dağılımdan da görülebileceği üzere 2021 yılında en yüksek miktarda doğrudan yardım

akrabalara yapılmış gözükmektedir. Bu yardımları çok yakın miktarlarla zekât ödemeleri ve dilencilere yapılan yardımlar takip etmektedir. Doğrudan yardımlar arasında miktar olarak en az tutarda yardım komşulara yapılmıştır. Önemli bir diğer bulgu da 2021 yılında yapılan yardım miktarlarında geçmişe göre yaşanan büyük artışlardır. Her kategoride yüksek düzeyde artışlar gözlenmektedir. Özellikle akrabalara ve diğer kişilere yapılan yardım miktarları 2019 yılına göre neredeyse üç katına çıkmıştır. Burada 2021 yılında yaşanan doğal afetler ve salgın dolayısıyla artan yardımlaşma davranışının etkisi görülüyor olabilir. Fitre ve zekât ödemeleri bir arada düşünüldüğünde dini saiklerle yapılan bu yardımların enformel yardımlar arasında en büyük kategori olduğu görülmektedir.

## 4.2 SİVİL TOPLUM KURULUŞLARINA YAPILAN BAĞIŞLAR VE FAALİYETLERE KATILIM

Edward C. Banfield 1958 yılında Güney İtalya'da ufak bir kasabada yürüttüğü çalışmayı anlatan kitabına başlarken şöyle bir tespitte bulunur: "Dünyada yaşayan çok kişi ömürleri boyunca bir aile ya da kabileden geniş bir topluluğa üye olmadan yaşarlar... Bu iştirakin yokluğu ekonomik gelişmenin önünde çok önemli bir engeldir. İnsanlar kurumsal bir örgütlenme yapamadıkları sürece modern bir ekonomi de yaratamazlar. Ne kadar yüksek bir gelişme düzeyi hedeflenirse o derece kurumsal örgütlenmeye ihtiyaç vardır... Bu örgütlenme kabiliyetinin eksikliği siyasal gelişme üzerinde de kısıtlayıcıdır. Geniş kitlelerin kamu yararı için bir araya gelebilmesi ve kendi kendini yönetebilmesi de bu katılım ve örgütlenmeye bağlıdır."<sup>7</sup> Banfield'den bugüne sosyal bilimler yazını sosyal sermaye ve sivil toplum ilişkisi üzerine pek çok yeni bulguya erişti. Robert Putnam yine İtalya üzerine yaptığı çalışmasında demokrasinin işlenmesi ve ekonomik gelişmenin Güney ve Kuzey İtalya arasında gelişmişlik farkını Banfield'e benzer şekilde sosyal sermaye ve sivil katılım mekanizmalarıyla açıklar.

Araştırmamızda 2004 yılından bu yana Türkiye'de bireylerin farklı sivil toplum kuruluşlarındaki faaliyetleri ayrıntılı şekilde sorgulanmıştır. Kişilerin farklı sivil toplum kuruluşlarına üyelik, toplantılara katılma, gönüllülük faaliyetlerinde bulunma ve aidat dışı bağış yapmak gibi dört farklı şekilde katılımları incelenmiştir. Anketimizde bu sorgulamaya jenerik sivil toplum kuruluşları faaliyet alanları temelinde yapıldığı gibi Türk Hava Kurumu, Kızılay, TEMA, Ensar Vakfı, İHH, ÇYDD, TÜRGEV, TEGV, LÖSEV ve Darüşşafaka'dan oluşan on kuruluşluk bir set ile de sorgulanmıştır. Bu on kuruluşa bu yılki çalışmada Ahbap Demeği'ni de ekledik. Jenerik isimlerle sorguladığımız 25 farklı kuruluş tipinin yanı sıra 11 tane de mevcut kuruluşta üyelik, gönüllülük, toplantılara katılma ve aidat dışı

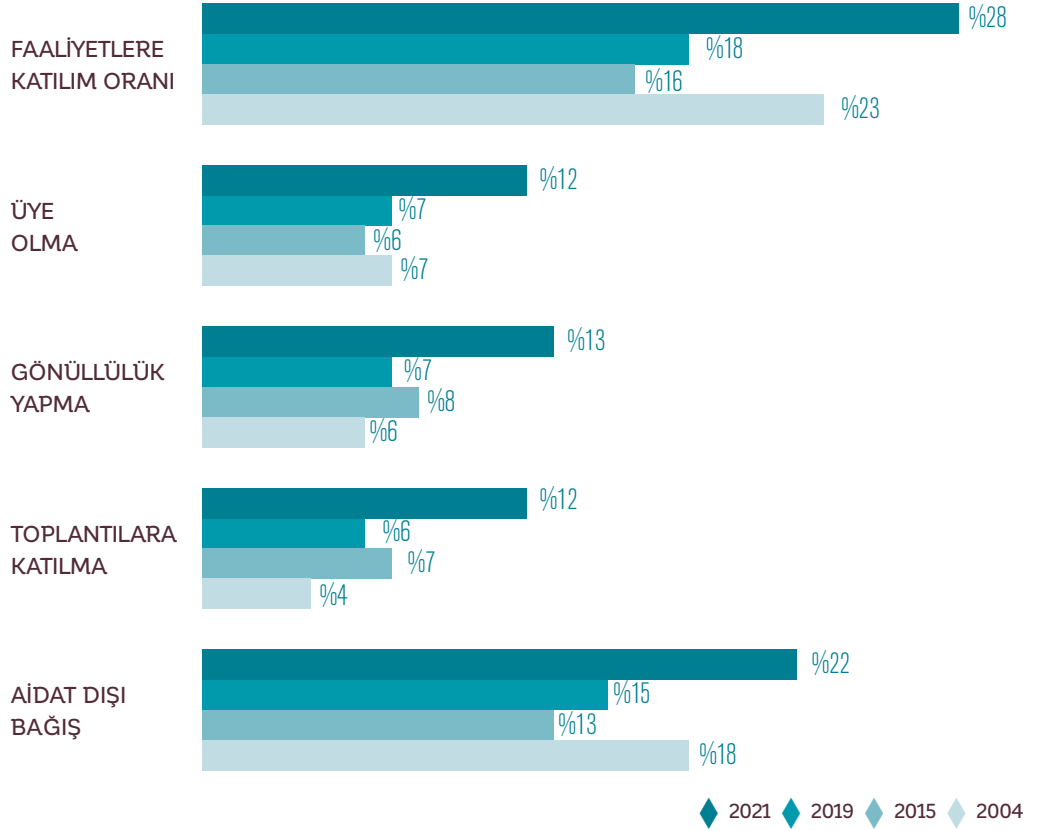
bağış yapma gibi dört farklı faaliyette bulunulup bulunulmadığını sorguladık. Jenerik isimlerle sorguladığımız kuruluş tipleri arasında spor kulübü, gençlik-öğrenci kuruluşu, insan haklarıyla ilgili kuruluşlar, işçi sendikası, köy-kent güzelleştirme dayanışma kuruluşu, sanat kültür folklor müzik kuruluşları, okul yaptırma demekleri, siyasal partiler, kalkınma kooperatifleri, okul mezunları demekleri, mültecileri destekleme kuruluşları, yoksullukla mücadele kuruluşları gibi 25 farklı kuruluş tipi sayılmaktadır.

Aşağıdaki şekillerde izlenebileceği gibi şimdiye dek yürütülen dört araştırmada da kullanılan jenerik kategorilerin yanı sıra bu listeye yeni giren ve zaman içerisinde çıkarılmış birkaç jenerik ve gerçek kuruluş olmuştur. Örneğin doğal afetlerden zarar görenlere yardım kuruluşları daha önce listemizde yer almazken son çalışmaya eklenmiştir. Bu şekilde 2021 yılında gerçekleşen sel, yangın, deprem gibi doğal afetlerin yol açtığı faaliyet hareketliliğini yakalamaya çalıştık. İlk çalışmada bulunan Çocuk Esirgeme Kurumu ile AKUT daha sonraki çalışmalarda kullanılmamıştır. Bunun başlıca sebebi kimi kuruluşlar için bizim kullandığımız dört farklı katılım türünde hemen hiç gözlem yapılmazken, bu açıdan farklı düzeylerde katılım gözlenme ihtimali olan kuruluşları ekleyerek listemizi genişletme yoluna gidilmesidir.

Şekil 4.17a'da 2004'ten bu yana farklı faaliyet türlerinde gözlenen katılım sıklığı sunulmuştur. Burada göze çarpan en önemli örüntü 2004'ten sonra sürekli bir düşüş gözlenen faaliyetlere katılım oranlarının 2021 çalışmamızda anlamlı şekilde yükselmiş olmasıdır. Öyle ki 2004 yılında ankete katılanların sadece %18'i son bir yılda aidat dışı bağış yapmış olduklarını söylemişken bu oran 2015 ve 2019'da sırasıyla %13 ve %15 olarak gerçekleşmiş ve son 2021 çalışmasında da %22 düzeyine yükselmiştir. Yeni birkaç jenerik ve gerçek kuruluşun katılımıyla genişleyen listenin karşılık geldiği bağış oranı beklenildiği gibi az da olsa daha yüksektir, ne var ki burada sadece geriye dönük olarak karşılaştırılabilir rakamları raporladık. Sivil toplum kuruluşlarına aidat dışı bağış yapanların oranı daha önceki yıllarda olduğu gibi gönüllülük yapan, üye olan ya da toplantılara katılan kişilerin oranından daha yüksektir. 2021 yılında geçmiş

7 Banfield, Edward C. 1958. The moral basis of a backward society. New York: The Free Press.

## ŞEKİL 4.17a

Son bir yılda  
STK faaliyetlerine  
katılım oranı

yıllara göre her tür faaliyette önemli artışlar söz konusudur.<sup>8</sup>

Bu sonuçlara İstanbul, Ankara ve İzmir'de yapılan görüşmeleri ayırarak baktığımızda sivil toplum faaliyetlerine katılımın bu metropol illerinde oldukça daha yüksek olduğunu görüyoruz. Şekil 4.17a'da tüm Türkiye nüfus özellikleri ve bölgelerin nüfus paylarına göre ağırlıklandırılarak verilmiş olan sonuçlara bir de üç metropol il ve diğer illerdeki görüşmeleri ayırarak baktığımızda metropollerde toplam

faaliyetlerden en az birine katılmış olanların oranı %40 iken diğer illerdeki oran sadece %22 olarak gözlenmektedir. Benzer şekilde üyelik oranı metropollerde %14 diğer illerde %10, gönüllülük metropollerde %17 diğer illerde %9 ve toplantılara katılma ise metropollerde %19 diğer illerde %6 olarak gözlenmektedir. Bağış yapanların oranı da metropollerde %35 diğer illerde %18 olarak bulunmaktadır.

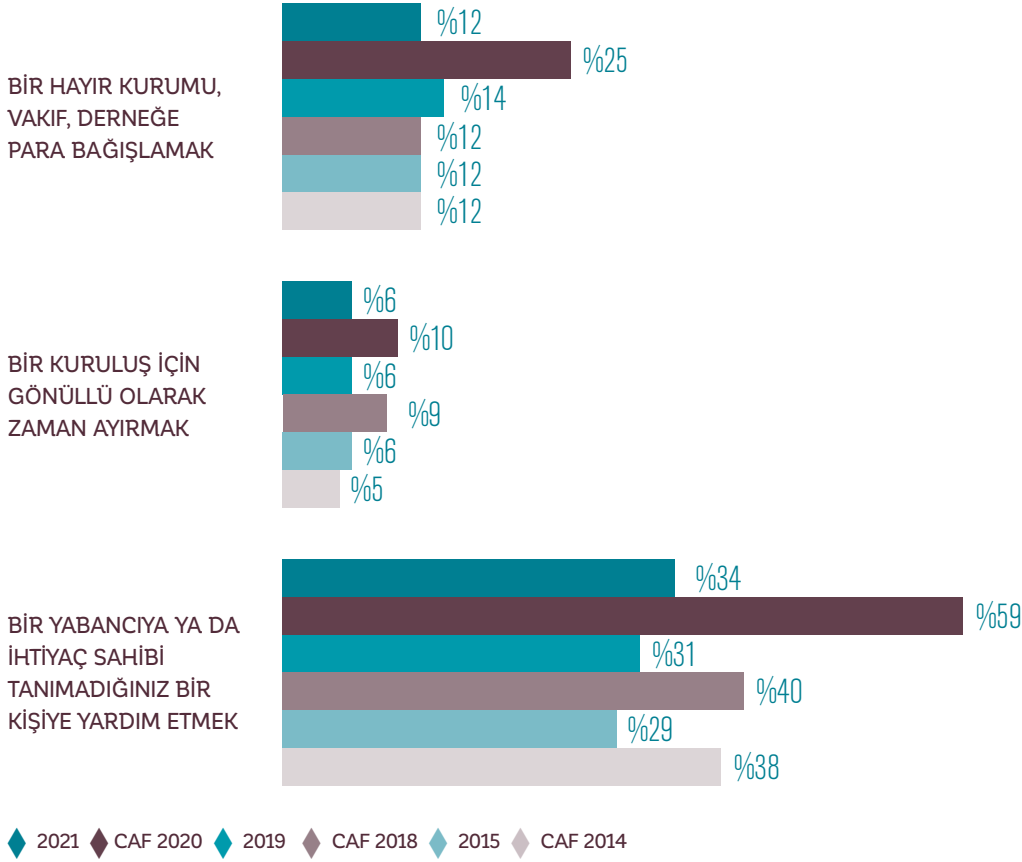
Bu bulgularımıza paralel sonuçları, bizim çalışmamızla doğrudan karşılaştırılabilir olmasa da Charities Aid Foundation (CAF) tarafından her yıl yürütülen bağış, gönüllülük ve yardım etme eğilimleri araştırmasında da görüyoruz. Şekil 4.17b'de 2014-2021 arasında yürütülmüş üç CAF araştırma bulguları ile aynı dönem 2015, 2019 ve 2021'de bizim araştırmamızda aynı sorularla elde edilmiş bulgular özetlenmiştir. Bizim faaliyet ölçümü için kullandığımız son

<sup>8</sup> Bu artışlar konusunda aşağıdaki bölümlerdeki tartışmayı göz önünde tutmak ve örneğin üyelik alanında siyasal partiler, Kızılay ve köy kent güzelleştirme ve dayanışma kuruluşlarının yerini akıldan tutmak gerekir.



## ŞEKİL 4.17b

Son bir ay  
içerisinde belirtilen  
davranışları  
yapanların oranı



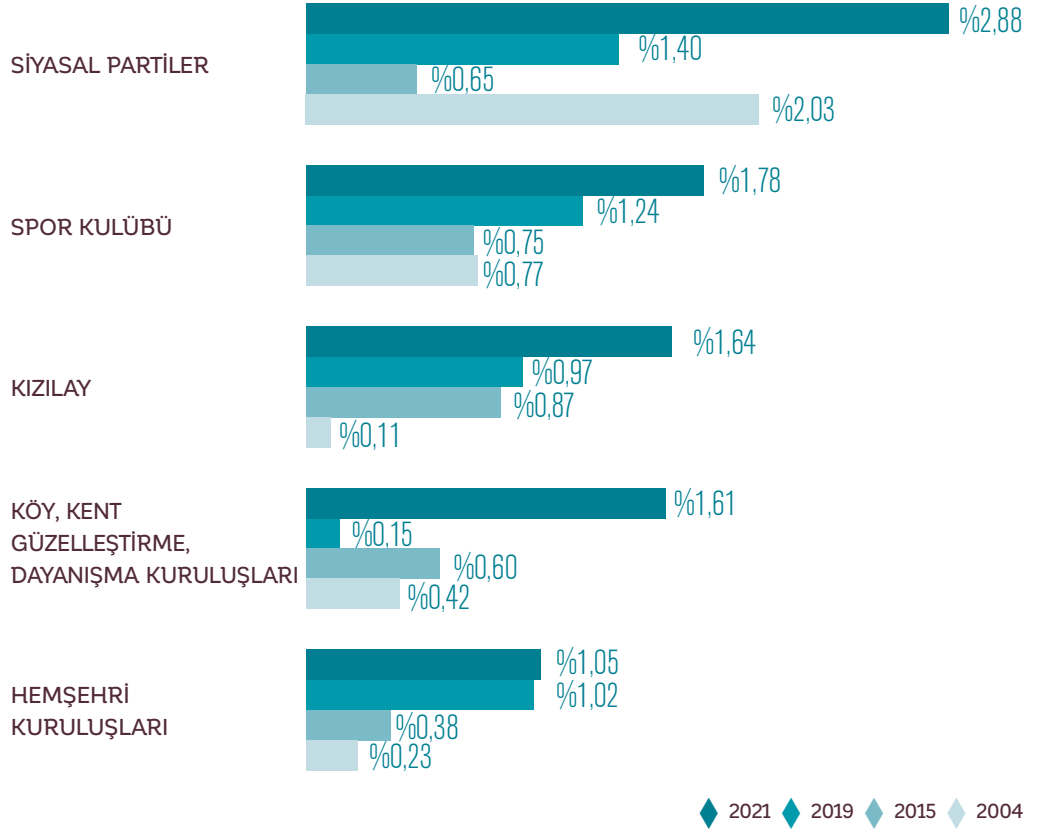
bir yıl referansından farklı olarak CAF sorusu son bir ay referansını kullanmaktadır. CAF sonuçlarından görüldüğü gibi 2020 salgın döneminde bağış, gönüllülük ve yardım davranışında önceki yıllara göre anlamlı bir artış söz konusudur. Bizim çalışmamız Ekim-Kasım 2021 tarihlerinde yürütülmüş olduğundan son bir yıl referanslı ölçümlerimiz Şubat-Mart 2020'de başlamış olan COVID-19 salgınının ilk büyük kapanması ile gelen sosyal ve ekonomik duraklamanın ardından gelen döneme dairdir. Dolayısıyla hem bizim çalışmamızda hem de CAF çalışmasında salgın dönemindeki bağış, gönüllülük yapmak ve yardım davranışları önemli ölçüde artmış gözükmektedir.

Şekil 4.18'de 2021 itibarıyla vatandaşların en az %1'inin üye olduğunu söylediği jenerik ve gerçek kuruluşlar geçmiş yıllardaki üyelik oranları ile

birlikte sunulmuştur. Bu %1 ve üzeri üyelik oranlarına sahip kuruluşlar arasında gerçek ismiyle listeye giren tek kuruluş Kızılay'dır. 2004 yılında bu kuruluşla üye olarak katıldığını söyleyen hemen hiç kimse gözlenmezken 2021'e gelindiğinde %1,5'i geçen üyelik oranına ulaşmıştır. Bu şekilde gösterilmeyen Darüşşafaka, İHH ve TÜRGEV için de zaman içerisinde bir üyelik artışı gözleniyor olsa da toplam içerisinde payları oldukça düşüktür. TEMA ve LÖSEV için ise üyelik oranında düşüş gözlenmektedir. Siyasal parti, spor kulüpleri, köy-kent güzelleştirme ve dayanışma dernekleri ve hemşehri kuruluşları üyeliklerinde ciddi artışlar vardır. Her ne kadar siyasal parti üyeliğinin kurumsal bir karşılığı olsa da TEMA, İHH, Kızılay gibi kuruluşlarda üyeliğin nasıl bir karşılığı olduğu açık değildir. Bu nedenle

## ŞEKİL 4.18

## Sivil toplum kuruluşlarına üyelik oranları



sorularımızı her tür gerçek ve jenerik kurum için aynı şekilde yöneltiyor olsak da bu tür belirsizliğin olduğu kuruluşlara ilişkin sonuçların gerçekte ne düşünülerek verilen cevaplarla elde edilmiş olduğu sorgulanmaya muhtaçtır. Kişiler bir kuruma bağış yapıp veya gönüllü olarak kayıt olup bir geri dönüş aldıklarında bunun üyeliğe de karşılık geldiğini düşünüyor olabilir. Önümüzdeki yıllarda bu sorgulamanın daha net bir şekilde yapılması yerinde olacaktır.

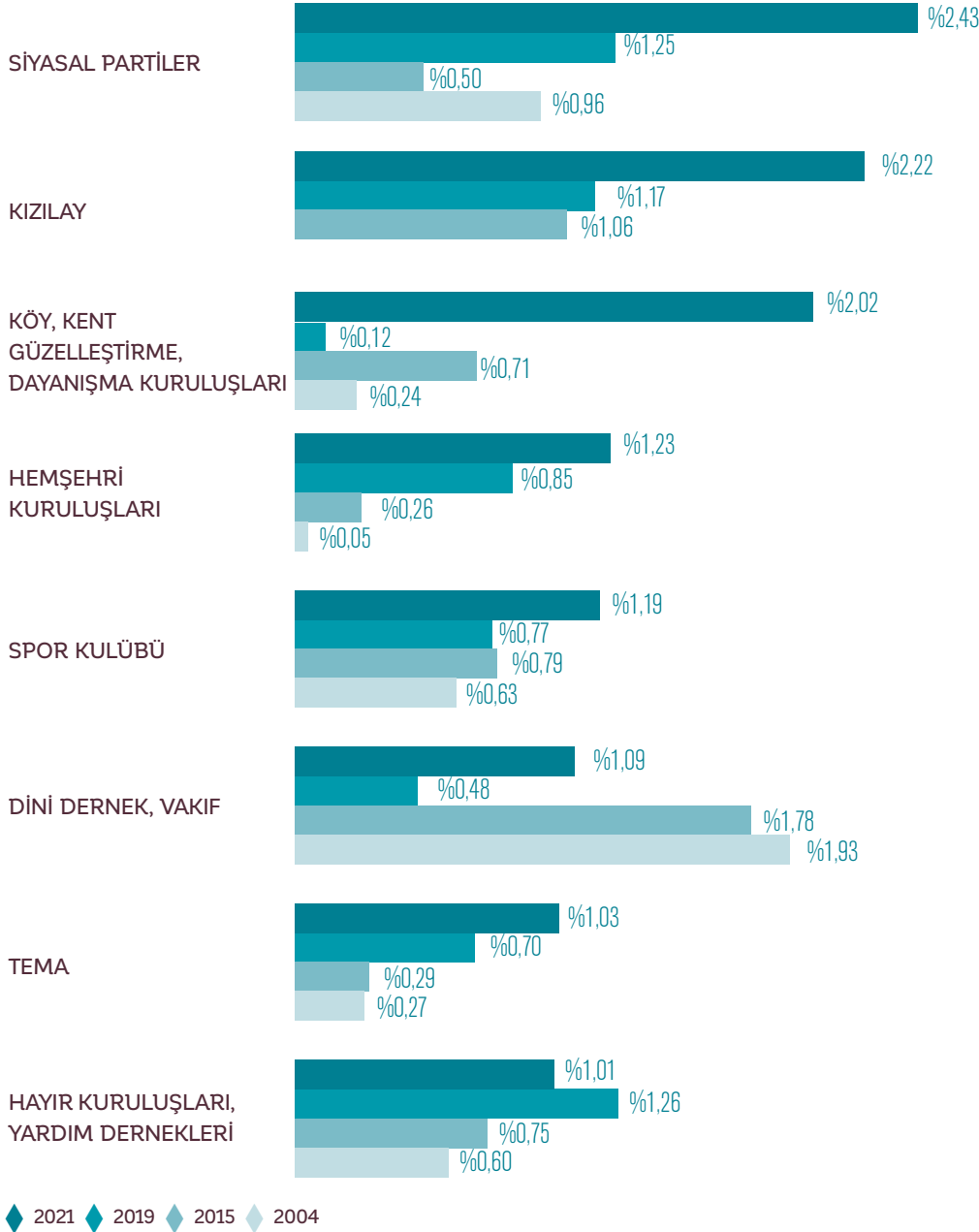
Tüm bu üyelik artışına rağmen pek çok farklı kuruluş türü için ise üyelik oranlarında geçmiş çalışmalara göre düşüş de gözlenmektedir. Çevre-hayvan hakları kuruluşları, dini demekler, sanat ve kültür kuruluşları için üyelik oranları düşmüş görünmektedir. Buradaki oranların tümünün bu tür çalışmalarda hata oranlarına yakın ve hatta ondan bile düşük olduğu

göz önüne alındığında buradaki çıkarımların istatistiki olarak anlamlı olmadığıın altını çizmek gerekir.

Farklı kuruluşlara gönüllü katılıma dair bulgular da yine 2021'de gönüllü katılım oranının %1 ve üzerinde olduğu kuruluşlar için Şekil 4.19'da sunulmuştur. Üyeliğe benzer şekilde gönüllü faaliyetlere katılıma baktığımızda yine aynı kuruluşlarda anlamlı artışlar gözlenmektedir. Toplam 35 jenerik ve gerçek kuruluştan 12'sinde 2021'de gözlenen gönüllülük oranı 2004 ve sonrasının en yükseğidir. Yani 2021 için toplam kuruluşların yine yaklaşık üçte birinde rekor düzeyde katılım olmuştur. Yine siyasi partiler, köy kent güzelleştirme ve dayanışma kuruluşları, spor kulüpleri, hemşehri kuruluşları ve insan hakları kuruluşları için 2021'de gönüllülük faaliyetlerine katılım anlamlı derecede artmıştır.

## ŞEKİL 4.19

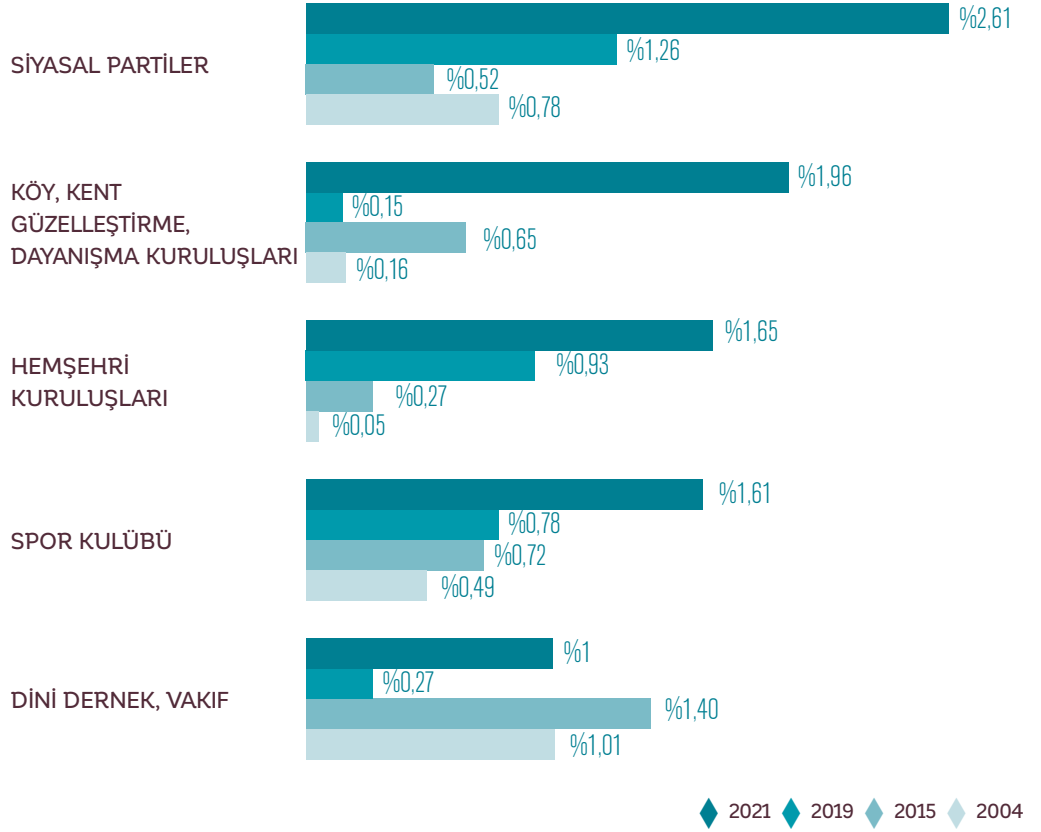
### Sivil toplum kuruluşlarında gönüllülük oranları



Bu şekildeki 36 kuruluşun sadece sekizinin %1 ve üzerinde bir gönüllülük oranı olduğu dikkate alındığında buradaki değişimlerin sadece 2004'ten bu yana gelişim hakkında ve toplam faaliyet oranına katkı açısından önemi vardır.

## ŞEKİL 4.20

## Sivil toplum kuruluşlarında toplantılara katılım oranları



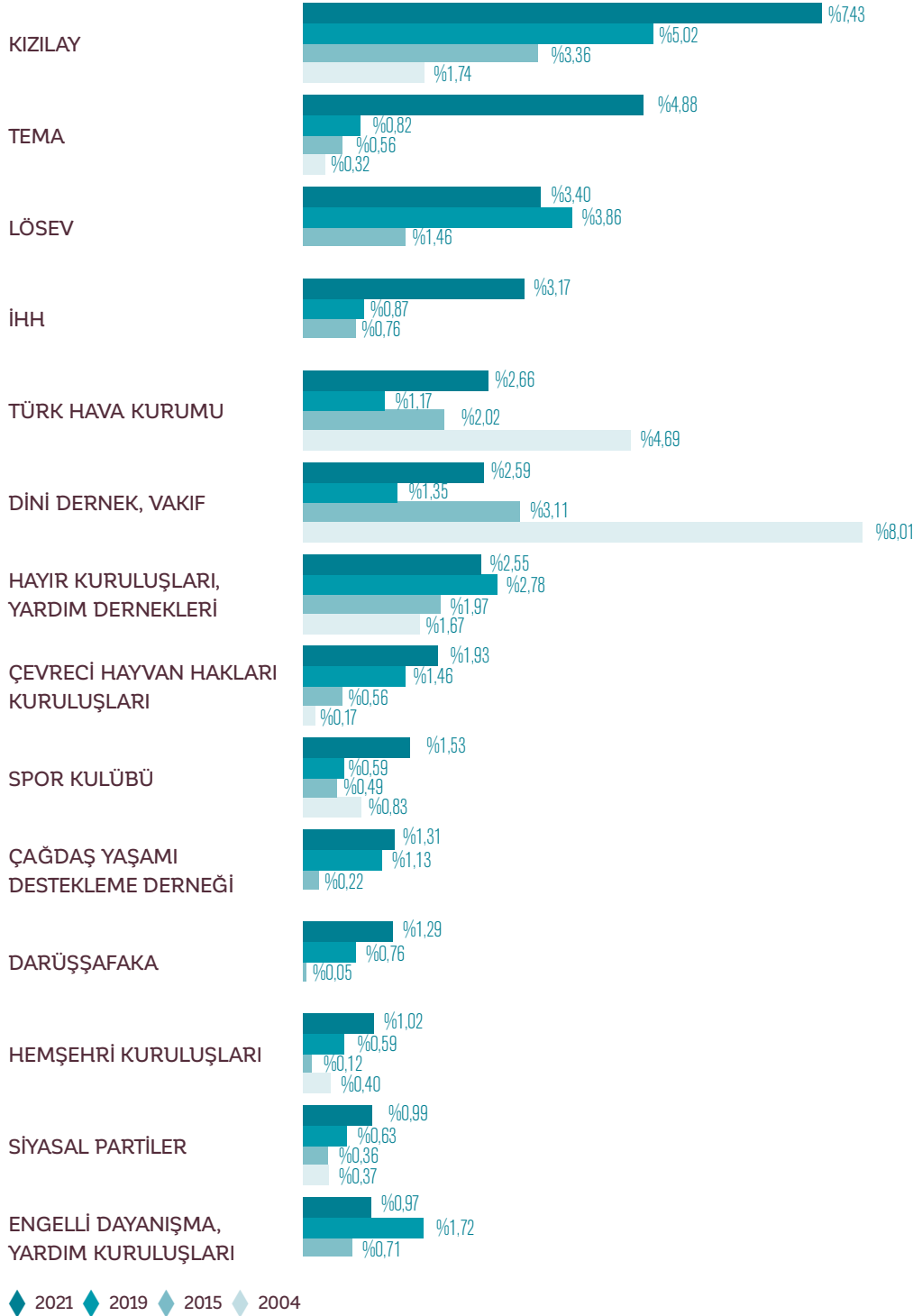
Şekil 4.20'de 35 farklı jenerik ve gerçek kuruluş arasında 2021 itibarıyla vatandaşların en az %1'inin toplantılarına katıldığı kuruluşlar yer almaktadır. Siyasal partiler, köy-kent güzelleştirme ve dayanışma kuruluşları, hemşehri kuruluşları, spor kulüpleri hem %1-2,5 arası bir oranda toplantılara katılım gösterirken hem de 2021 için geçen yıllara göre anlamlı artışlara sahne olmuştur. Diğer kuruluşlar için oldukça düşük oranlar gözlenirken yine de 2021 için toplam faaliyetlerdeki artışı destekler şekilde anlamlı yükselişler vardır. Siyasal partilerin burada en önde yer alması salgına rağmen sürdürülen kongre toplantılarının etkisiyle olabilir.

Ele aldığımız faaliyetler arasında en yaygın olarak gözlenen aidat dışı bağışların 35 farklı jenerik ve gerçek kuruluş arasında %1 ve üzeri

bağış oranı olanları 2004-2021 arası için Şekil 4.21'de gösterilmiştir. Burada da gönüllülük ve üyelikte olduğu gibi Kızılay'ın öne çıktığı gözlenmektedir. 2004 yılında %2'ye yaklaşan oranda aidat dışı bağış yapıldığı söylenen Kızılay, 2015'te %3'ü geçmiş ve 2019'da da %5 düzeyinde bağış toplamışken 2021 yılında bu oran %7,5 civarına gelmiş görünmektedir. Bu alanda en yakın takipçi olan TEMA %5'e yaklaşan bir oranda aidat dışı bağış almaktadır. TEMA için bu oranın 2019'da %1'in altında olduğu düşünüldüğünde yaklaşık beşe katlanan bir performans artışı ortaya çıkmaktadır. Benzer şekilde İHH'ya yapılan aidat dışı bağış da 2019 yılında %1'in altında iken 2021'de %3'ü geçen oranda bağış yapıldığı gözlenmektedir. THK, dini demekler, okul yaptırma demekleri ve meslek odalarına yapılan aidat dışı bağışların da 2004'ten bu yana önemli oranda azaldığı

## ŞEKİL 4.21

### Sivil toplum kuruluşlarına yapılan bağış oranları



gözlenmektedir. Buna karşın halen %2'nin altında kalıyor olsalar da çevre-hayvan hakları kuruluşları, spor kulüpleri, hemşeri kuruluşları ve siyasi partilere aidat dışı bağışların 2004'ten bu yana sürekli artmakta olduğu gözlenmektedir. Benzer şekilde Darüşşafaka ve ÇYDD için de sürekli bir artış gözlenmektedir. Dikkat çeken bir diğer bulgu da bağış söz konusu olduğunda jenerik kuruluşlardan daha çok gerçek kuruluşlara yapılan bağışların öne çıkıyor olmasıdır. Bu sonuç, çalışmamızda gerçek isimleriyle yer alan kuruluşların bağış toplama konusunda daha aktif olması nedeniyle olabileceği gibi görüşülen kişilerin bu kuruluşları daha kolay akılda tutabilmeleri nedeniyle de olabilir.

Farklı sivil toplum faaliyetlerine katılımı spesifik kurumlar temelinde ve zaman içerisindeki gelişimlerle takip ettiğimizde Şekil 4.17a'da özetlenen toplam artışın gerisinde ne olduğu biraz daha iyi anlaşılacaktır. Öncelikle artış tüm jenerik ve gerçek kuruluşlar için geçerli değildir ve benzer oranlarda da değildir. Gerçek kuruluşlar arasında Kızılay öne çıkarken, jenerik kuruluşlar arasında siyasi partiler, köy-kent güzelleştirme ve dayanışma kuruluşları, spor kulüpleri ile hemşehri kuruluşları öne çıkmaktadır.

Farklı katılım şekillerinde gözlenen artış oranları da oldukça farklıdır. Aidat dışı bağış konusunda Kızılay, TEMA, LÖSEV, İHH ve Türk Hava Kurumu gibi gerçek kuruluşlar öne çıkmaktadır ve bu kuruluşların çoğu 2021'de bağış toplama performanslarını geliştirmiş görünmektedir. Toplam bağış ve genel olarak toplantılara katılma, gönüllülük ve üyelik gibi faaliyetlerdeki artışın ardında ne olabilir? Yukarıdaki zaman içerisinde ayrıntılı çözümlemenin ardında bazı kuruluşların uzun dönemli bir performans iyileşmesi gösterdikleri ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra 2021 Ekim ve Kasım aylarında yürütülmüş olan saha çalışması son bir yıl içerisindeki gelişmeleri sorgulamaktadır. Bu sorgulama Şubat-Mart 2020'de başlamış olan COVID-19 salgınına ilişkin ilk büyük kapanma ile gelen sosyal ve ekonomik duraklamanın ardından gelen döneme dairdir. Eldeki veriler sivil toplumun ilk şokun ardından

kamu politikalarını tamamlayıcı ve belki de bu alanda ortaya çıkan eksikliği kapatmaya yönelik bir hareketlenme içerisinde olduğunu düşündürmektedir. Eğer salgın karşısında kamu politikaları beklentileri karşılayabiliyor olsaydı bu derece bir sivil inisiyatif gözlemek mümkün olmayabilirdi. Ancak bu hipotetik değerlendirmeyi verilerle desteklemek mümkün değildir.

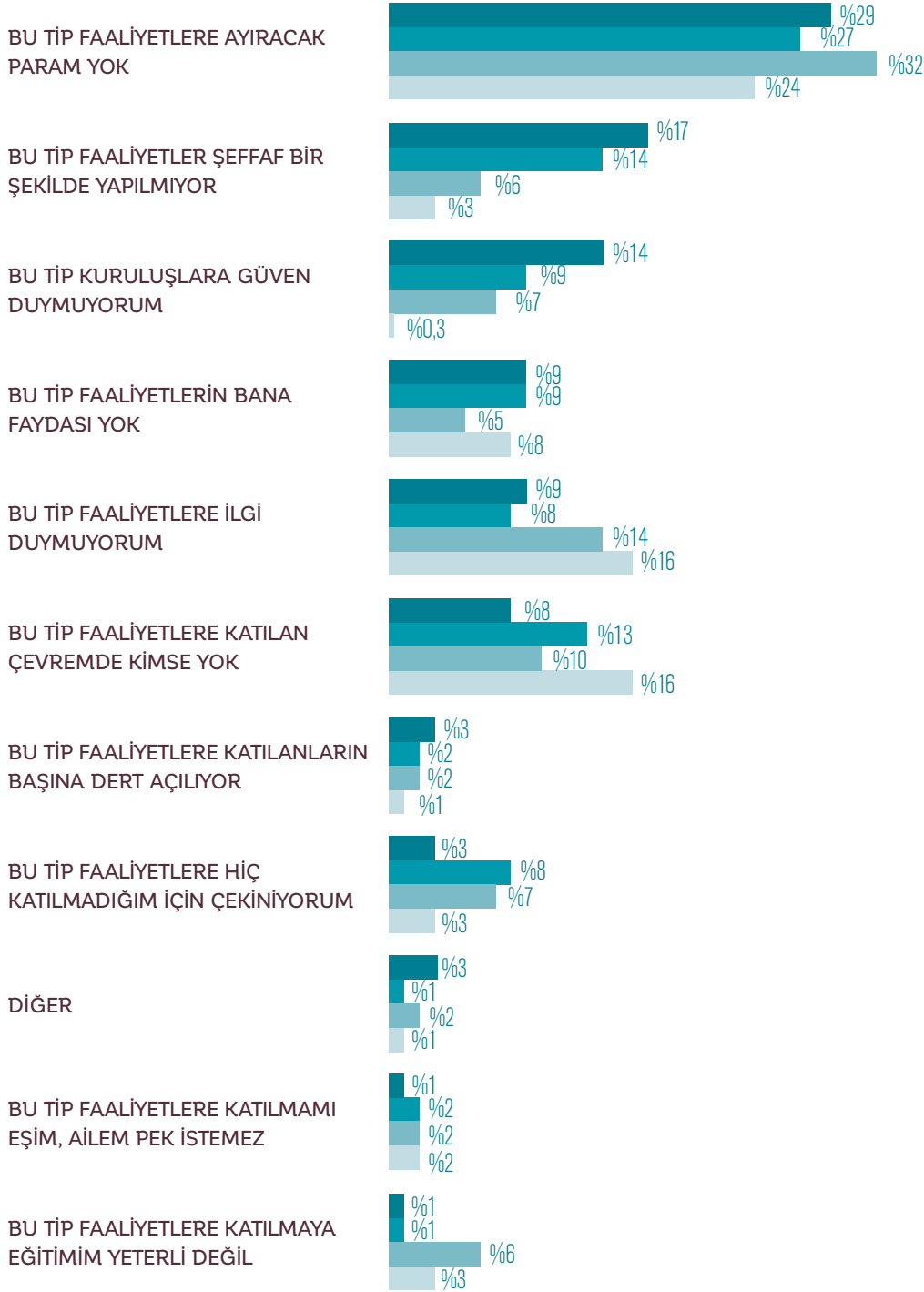
Sivil inisiyatfin, katılım ve yardımlaşmanın artmasının ardındaki bir başka etmen de sorguladığımız dönemdeki doğal afetler olabilir. 2020 ve 2021 yıllarını düşündüğümüzde Türkiye'de iki önemli deprem (Elâzığ ve İzmir depremleri), büyük ölçekli seller (Giresun, Rize, Van, Kastamonu) ve 49 ile yayılan orman yangınları yaşanmıştır. Bu doğal afetlerden sonra hem sivil toplum kuruluşları hem de bireyler yardımlaşma ve gönüllülük açısından yoğun bir mobilizasyon göstermiştir. Örneğin, Kızılay'ın afet gönüllü raporlarına göre, 2019 yılında 25 doğal afette 372 gönüllü görev almışken, 2020 yılında 29 afette 17.762, 2021 yılındaki 68 afette de 13.731 gönüllü görev almıştır. Dolayısıyla 2020 ve 2021 gönüllü sayısında 2019'a göre gözlemlenen artış oldukça dikkat çekicidir.<sup>9</sup>

Gönüllü olarak sivil toplum çalışmalarına hiçbir şekilde katılmadığını belirtenlere on cevap seçeneğinin sunulduğu bir soruyla hangi nedenle gönüllü faaliyetlere katılmadıkları sorulmuştur. Şekil 4.22a'da görüldüğü üzere zaman içerisinde öncelik derecesi pek değişmeyen baskın seçenek "bu tip faaliyetlere ayıracak param yok" olmaktadır. Örneklemin %24-32 arasında değişen bir oranı bu seçeneği tercih etmektedir. Bunun ardından gelen seçeneklerin görece sıralamadaki yerleri pek değişmemekle birlikte yıldan yıla dile getirilen oranlarda bazı değişiklikler gözlenmektedir. Örneğin "faaliyetler şeffaf bir şekilde yapılmıyor" seçeneği 2004'te %3'ten

9 <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/afetlerde-gonullu-yonetimi-guncel-20-12-2021-83390425.pdf>

## ŞEKİL 4.22a

**Gönüllü katılıma  
yönelik  
kuruluşlarda  
faaliyetlere  
katılmama sebebi**

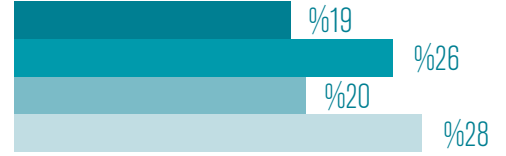


◆ 2021 ◆ 2019 ◆ 2015 ◆ 2004

## ŞEKİL 4.22b

Kuruluşlarda  
gönüllülük  
yapmanın ardında  
yatan sebepler

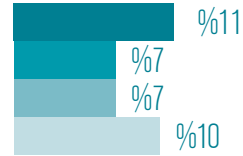
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMADAN KİŞİSEL OLARAK  
HAZ ALIYOR OLMAM



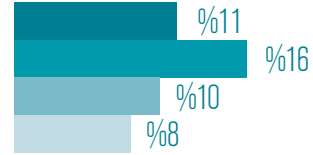
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMANIN TOPLUMSAL  
GELİŞMEMİZE KATKIDA BULUNMASI



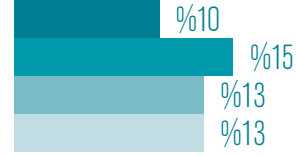
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMAYA TOPLUMUN  
DEĞER VERMESİ



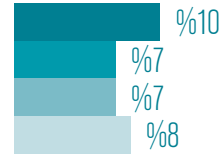
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA İLE BAŞKA  
İNSANLARLA TANIŞIP BİRLİKTE ÇALIŞABİLMEM



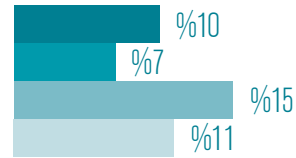
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMANIN İNSANLARIN  
İHTİYAÇLARINA CEVAP VERİYOR OLMASI



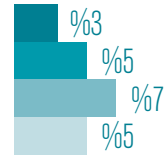
BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA İLE KAZANDIĞIM  
HAYAT TECRÜBESİ



BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMA İLE DİNİ  
VECİBELERİ YERİNE GETİRİYOR OLMAM



BU GÖNÜLLÜ ÇALIŞMANIN  
TOPLUMDA GETİRDİĞİ SAYGINLIK



\*Bu grafikte, raporun geri kalanında "gönüllülük yapmak" olarak kullanılan "gönüllü çalışma" terimi, soru cetvelinde bu şekilde kullanıldığı için aynı şekilde tutulmuştur.



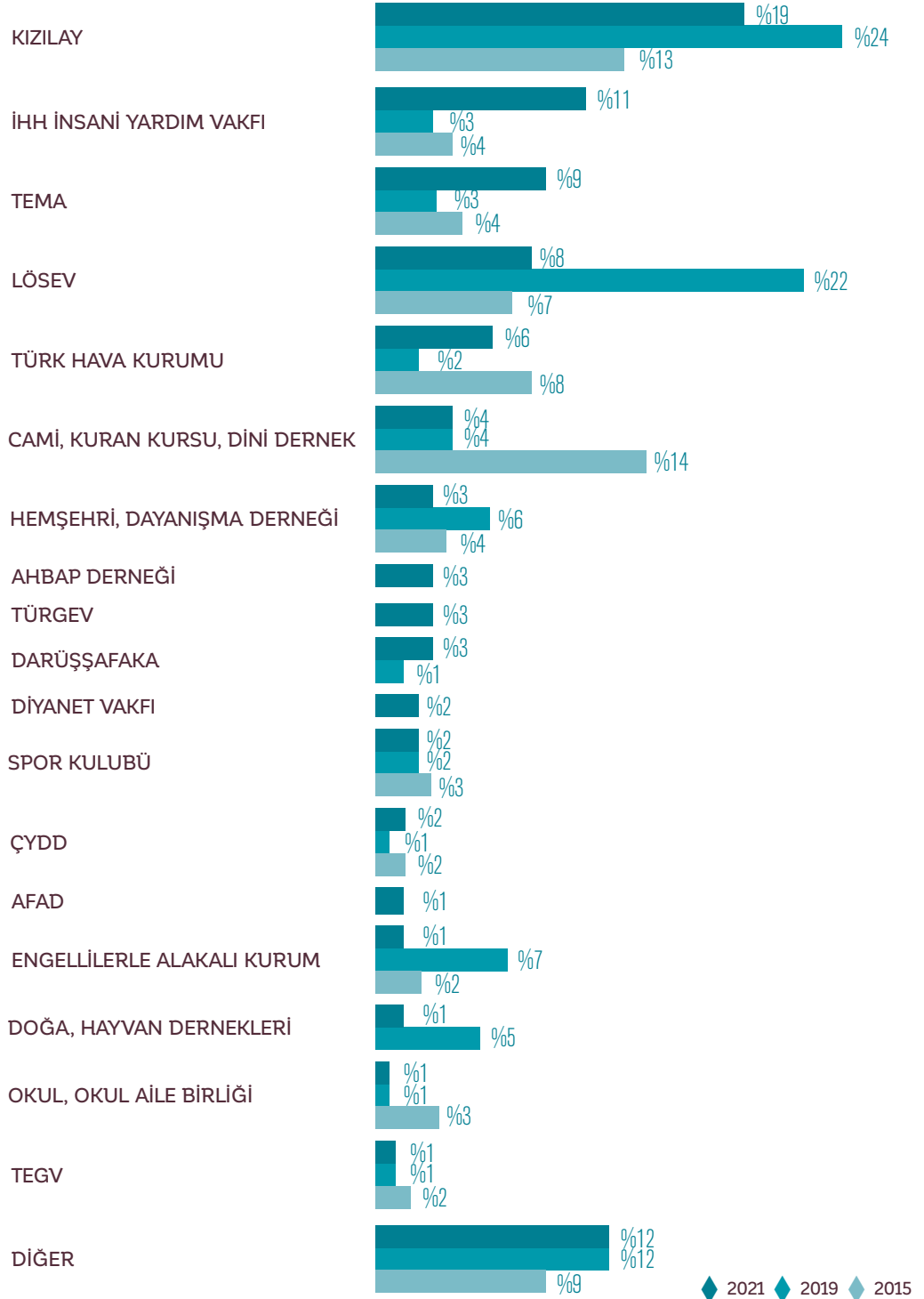
2021'de %17 ile ikinci sıraya yükselmiştir. "Bu tip faaliyetlere ilgi duymuyorum" seçeneğini belirtenler 2004 yılında %16 ile ikinci sırada iken 2021'e geldiğinde %9 ile sıralamada beşinci olmuştur. Benzer bir düşünüş "Bu tip faaliyetlere katılan çevremde kimse yok" seçeneği için de gözlenmektedir. Buna karşın bu kuruluşlara güven duymadığını söyleyenlerin oranı sürekli artarak en başta dillendirilen üçüncü seçenek olmuştur.

Son bir yılda gönüllü faaliyetlere katılan %13'lük kitleye de bu faaliyetlere katılma nedenleri hakkında sekiz seçenekli bir soru yöneltilmiştir. Bu soru için seçeneklerin görece önemlerinde göze çarpan büyük bir değişiklik yoktur (Şekil 4.22b). Gönüllülük faaliyetlerinden haz alıyor olmak ve toplumsal gelişmemize katkıda bulunma seçenekleri dile getirilen en önemli iki seçenektir. Kişisel haz seçeneğini dillendirenlerin oranı 2004'te %28'den 2021'de %19'a gerilemesine rağmen en sık verilen sebep olmaya devam etmektedir. Gönüllülük faaliyetine toplumun değer vermesini dile getirenlerin oranı 2019'da %7'den 2021'de %11'e yükselmiştir. Salgın etkisi altında gönüllülüğün toplumsal değerinin artıyor olma ihtimali düşündürücüdür. Ancak diğer yandan bu tür gönüllülük faaliyetlerinin toplumda getirdiği saygınlığı bu katılımın nedeni olarak belirtenlerin oranı 2015'te %7'den 2021'de %3'e gerilemiştir. Keza benzer şekilde gönüllü katılım nedeni olarak dini vecibeleri yerine getirmeyi verenlerin oranı da 2015'te %15 iken 2021'de %10'a gerilemiştir. Kısaca, gönüllülük yapmanın öncelikli sebepleri gönüllülükten haz alma, bu çalışmaların toplumsal gelişmemize katkıda bulunması ve toplumun bu çalışmalara değer vermesi olarak şekillenmektedir.

Aidat dışı bağış yaptığını belirten %23'lük gruba "50 TL'nin üzerinde bağış yaptığınız en son zamanı düşündüğünüzde bu bağışı hangi kuruma yapmıştınız?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru 2015 yılında 25 TL, 2019 yılında da 40 TL ve üzeri bağış şeklinde sorularak aşağı yukarı aynı referans ile düşünülerek cevap toplamak amaçlanmıştır. Alınan cevaplar Şekil 4.23'te yıllara göre karşılaştırmalı olarak özetlenmiştir. Kızılay bu listede de %19 ile birinci sıraya yerleşmektedir. Ancak 2019'a göre bu oran yaklaşık %24'ten gerilemiş görünmektedir. Metropol dışı illerde Kızılay cevabını verenler %24'tür. İHH'ya bu bağışı yaptığını söyleyenler 2019'da yaklaşık %3'ten 2021'de %11'e yükselmiştir. Metropol dışı illerde İHH cevabını verenler %5'tir. İHH'yı, %9 ile TEMA ve %8 ile de LÖSEV izlemektedir. Oysa LÖSEV 2019'da %22 ile bu sıralamada ikinci sırada yer almaktaydı. LÖSEV'in yanı sıra 2015 yılından bu yana cami, Kur'an kursu ve dini derneklere yapılan bağışların ciddi bir gerileme kaydettiği gözlenirken, Darüşşafaka ile birlikte Ahbap Demeği, TÜRGEV, ÇYDD ve Diyanet Vakfı'nın da bu bağışlardan %2-3 arasında bir pay almaya başladıkları gözlenmektedir. Bu yeni yönelimlere karşı engellilerle alakalı kurumlar ve doğa, hayvan derneklerinin payında anlamlı düşüşler gözlenmektedir.

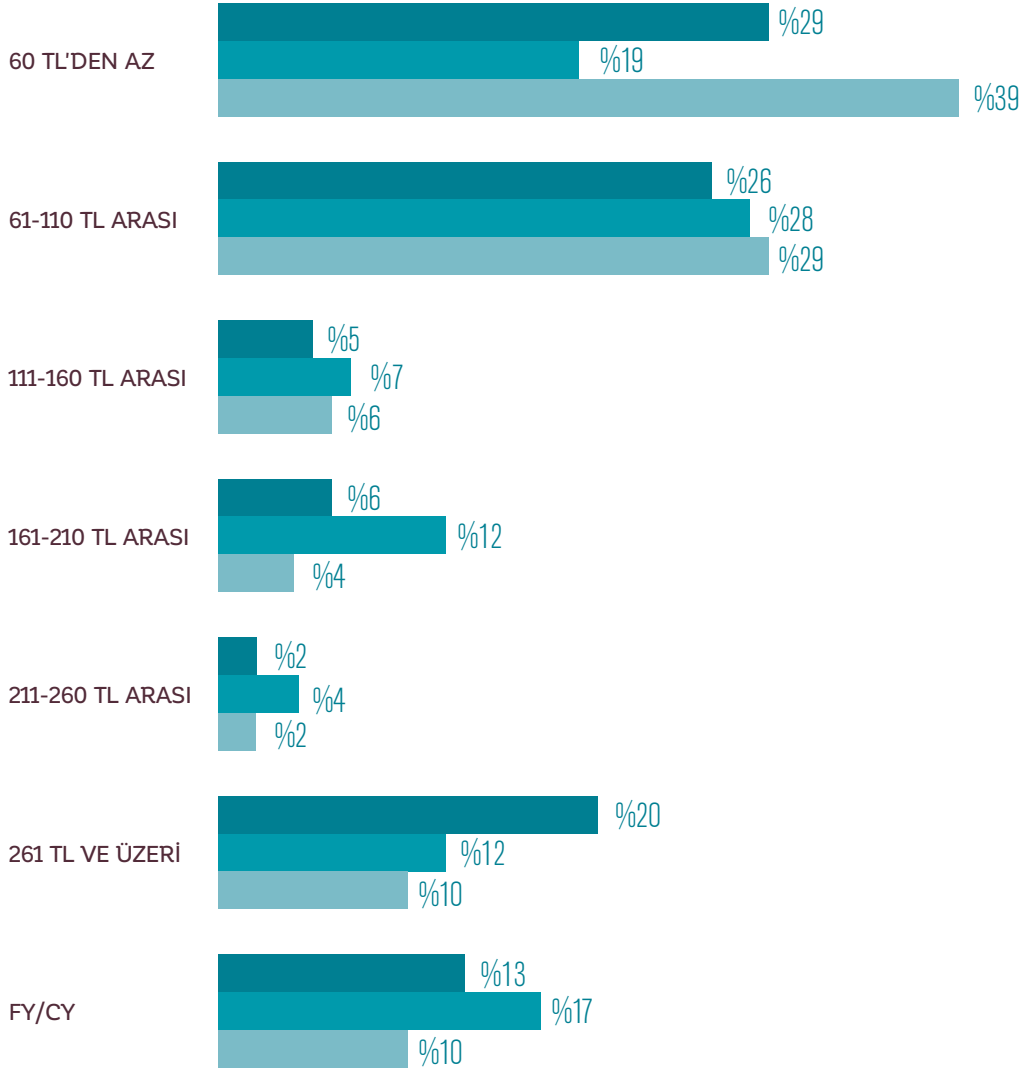
## ŞEKİL 4.23

50 TL ve üzerinde  
bağış yapılan en  
son kuruluş



## ŞEKİL 4.24

En son yapılan  
bağışın tahmini  
değeri



◆ 2021 ◆ 2019 ◆ 2015

Şekil 4.24 50 TL ve üzeri yapılan en son bağışın yaklaşık değerini 2021 fiyat aralıklarıyla göstermektedir. Burada göze çarpan en temel örüntü 60 TL'den az bağışların oranı 2019'a göre artmakla birlikte 2015'ten bu yana yaklaşık 10 puanlık bir düşüş göstermesidir. Benzer geri çekilmeler en yüksek düzey olan 261 TL ve üzerine dek devam etmektedir. Ancak bu en üst

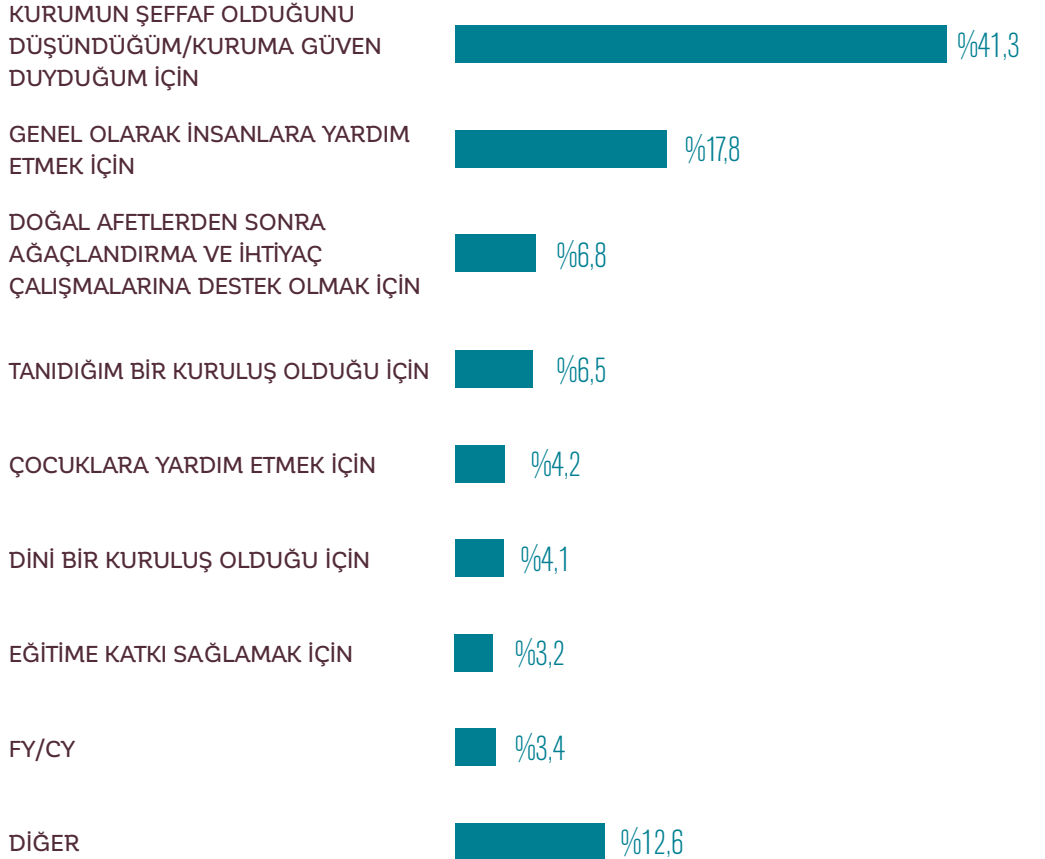
düzyer bağış yapanların oranı 2015'te %10 iken 2021'e gelindiğinde tam iki katına çıkarak %20'ye varmıştır. Bu bulgu da sanki daha mütevazı finansal şartları yansıtan bağışlar azalırken görece daha yüksek bağışların ise artmakta olduğunu düşündürmektedir.

50 TL'nin üzeri en son yapılan bağış rakamı alındıktan sonra kişilere "bağış yapmak için neden bu kurumu seçtiniz?" sorusu yöneltilmiş ve cevaplar açık uçlu olarak alınmıştır (Şekil 4.25). Verilen cevaplar arasında kuruma duyulan güven ve kurumun şeffaflığı en başta dile getirilen nedendir. Kuruma duyulan güvenin önemi metropol illerde çok daha yüksektir. Bunun ardından genel olarak insanlara yardım etme saiki, doğa, ağaçlandırma ve yangınlar olarak bir araya getirilebilecek saikler ile söz konusu kurumun bir şekilde tanidik olması gelmektedir. İnsanlara yardım saiki metropol dışı illerde metropollerde karşılaşılan oranın

iki katına yakındır. Orman yangınları cevabı da metropol illerde diğer illerin yaklaşık beş kat daha üstündedir. En başta gelen "kuruma duyulan güven" ile "kurumun tanidik olması" temel olarak aynı etmen olarak düşünülebilir. Bunun ardından gelen "insanlara yardım, doğa, ağaçlandırma ve yangınları" da bir arada düşünerek afetler karşısında bir yardım mobilizasyonu olarak görebiliriz. Yani bu soru çerçevesinde kuruma duyulan güvenin yanı sıra afetler karşısında yardım saikinin su yüzüne çıkan yeni bir ek neden olarak bağışları etkilediği görülmektedir.

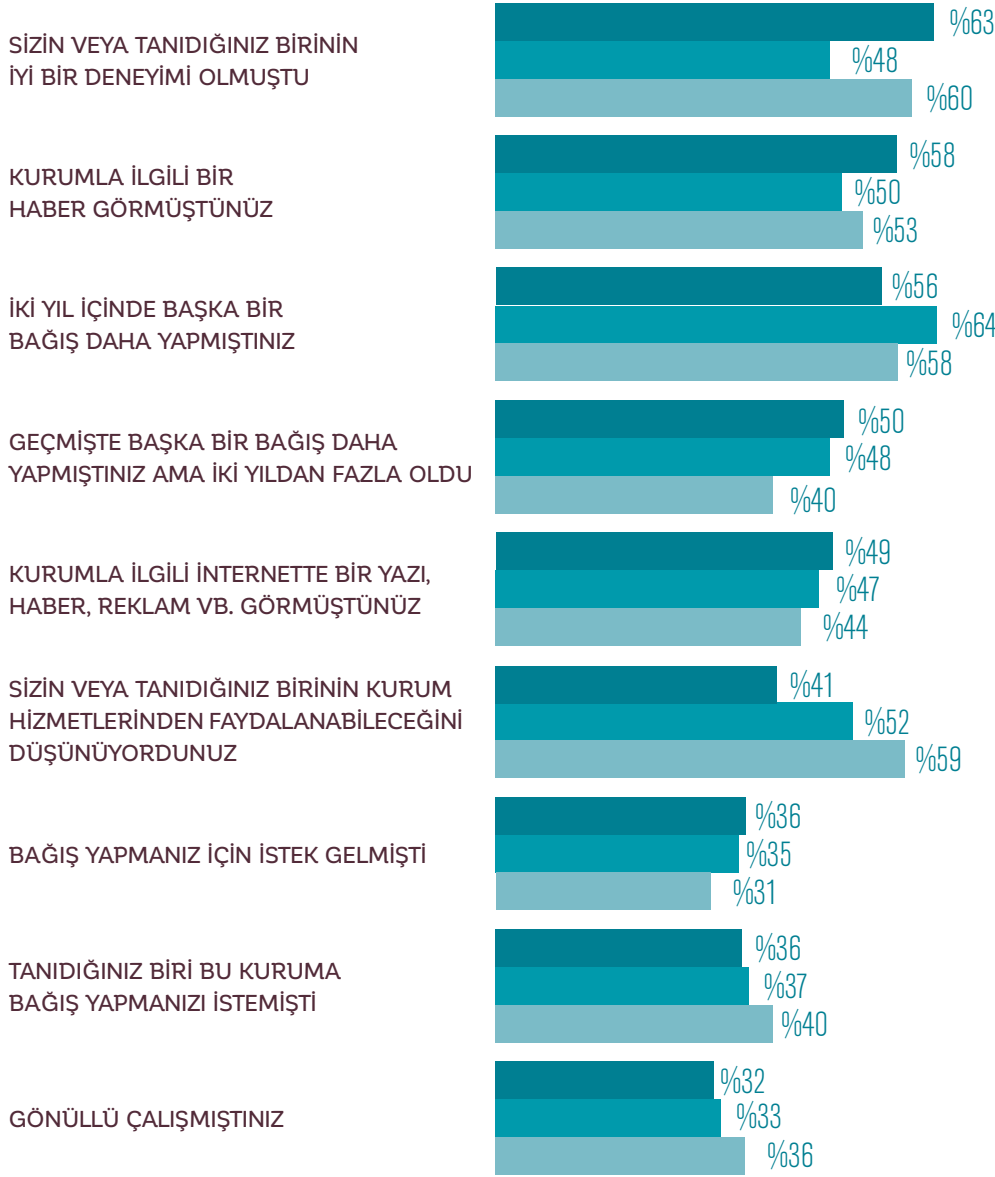
## ŞEKİL 4.25

**Bağış yapmak için neden bu kurumu seçtiniz?**



## ŞEKİL 4.26

### En son bağış yapılan kuruluş ile bağış öncesi ilişkiler



\*Bu grafikte, raporun geri kalanında "gönüllülük yapmak" olarak kullanılan "gönüllü çalışma" terimi, soru cetvelinde bu şekilde kullanıldığı için aynı şekilde tutulmuştur.

◆ 2021 ◆ 2019 ◆ 2015

Bu açık uçlu soruyu takiben "En son bağış yaptığımız kurumu düşündüğünüzde bu kurumla bağış yapmadan önceki ilişkileriniz ile ilgili hangileri geçerlidir?" sorusu yöneltilmiştir. Şekil 4.26'da verilen cevaplar karşılaştırmalı olarak 2015-2021 arasındaki üç

çalışma için özetlenmektedir. Daha önceki çalışmalarda öne çıkmış olan "iki yıl içinde başka bir bağış daha yapmıştınız" ve "sizin ve tanıdığımız birinin kurum hizmetlerinden faydalanabileceğini düşünüyordunuz" seçeneklerinin 2021 çalışmasında ikinci plana

gerilediği gözlenmektedir. Bir alışkanlık ölçütü olarak görülebilecek daha önce bağış yapmış olma durumu %64'ten %56'ya (metropol illerde %66) gerilerken kişisel ya da yakın çevrenin faydalanabilme olasılığı %52'den %41'e gerilemiştir. Bu gerileyen iki seçeneğin hemen ardından ikincil öneme sahip iki seçenekte ise 2019'dan 2021'e anlamlı artışlar söz konusudur. "Kurumla ilgili bir haber görmüştünüz" diyenlerin oranı %50'den %58'e yükselirken (metropol dışı illerde %65) kişisel ya da tanıdık birinin iyi deneyimi olma cevabını verenlerin oranı %48'den %63'e yükselmiştir (metropol illerde %52). Gönüllülük yapma ya da tanıdık tavsiyesinin önemi artmazken bağış için bir istek gelmiş olması, internette görülen bir yazı ya da reklam ya da uzun süre önceki bir bağışın etkisi artar görünmektedir.

Şekil 4.25'te açık uçlu olarak ve yalnızca bağış yaptığını söyleyen %23'lük gruba yöneltilen

bağış yapmak için seçilen kurumun özelliklerine dair soruyu görüşmelerin ilerleyen aşamasında bir de tüm ankete katılanlara bu sefer de kapalı uçlu olarak yönelttik. Herhangi bir kuruma bağış yapmakta en önemli ve ikinci önemli neden, verilen beş farklı seçenek arasından seçilmek üzere katılımcılara sorulmuştur. Verilen cevaplar içerisindeki toplam seçenek payları ise Şekil 4.27'de 2019 ve 2021 için karşılaştırmalı olarak verilmektedir. Bağışların amaca uygun kullanımı az da olsa 2019'a göre daha büyük bir grup tarafından dile getirilmektedir. Bunu, kurumun üzerinde çalıştığı konuya duyulan yakınlık ile şeffaf işleyişi %22-24 arasında birbirine çok yakın oranlarla izlemektedir. Kurumun siyasi duruş ve dünya görüşünü paylaşıyor olmak ise bu dört nedenin oldukça ardından sadece yaklaşık %3 tarafından bağış yapılan kuruluşu seçerken önemli görülmektedir.

## ŞEKİL 4.27

**Bağış yapılacak kurumu seçerken önemli görülen faktörler**

KURUMUN ALDIĞI BAĞIŞLARI AMACINA UYGUN KULLANACAĞINA DAİR VERDİĞİ GÜVEN



KURUMUN ÜZERİNDE ÇALIŞTIĞI KONUYA DUYULAN YAKINLIK



KURUMUN HESAPLARININ ŞEFFAF VE HERKESİN ANLAYABİLECEĞİ BİR ŞEKİLDE OLMASI



KURUMUN İHTİYAÇ SAHİBİ KİŞİLERİ DAHA KOLAY BULUYOR OLMASI

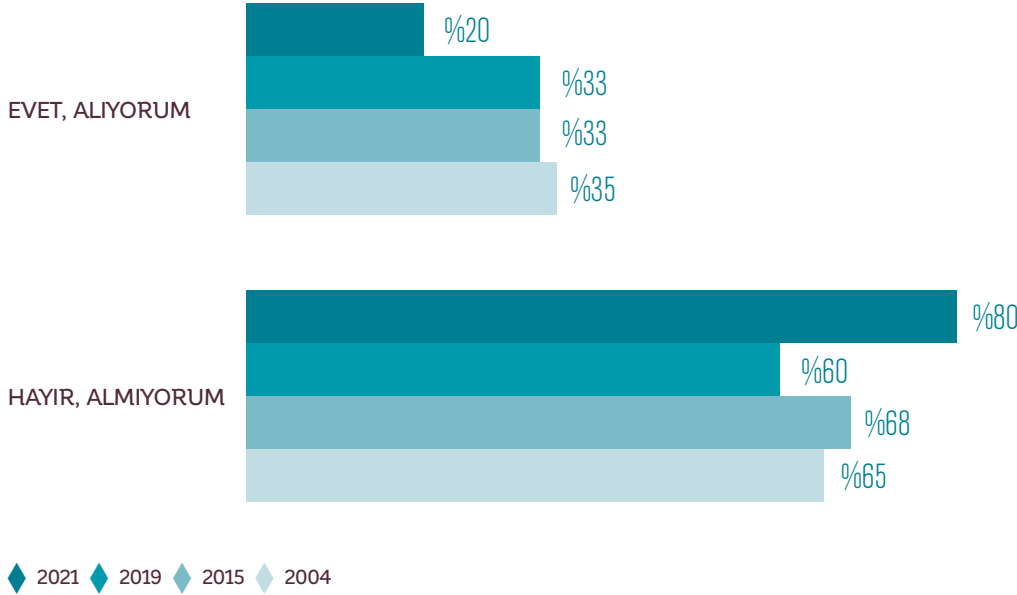


KURUMUN SİYASİ DURUŞ VE DÜNYA GÖRÜŞÜNÜ PAYLAŞIYOR OLMAM



## ŞEKİL 4.28

### Bağış yaptığınız kurumlardan faaliyetlerine dair rapor alıyor musunuz?

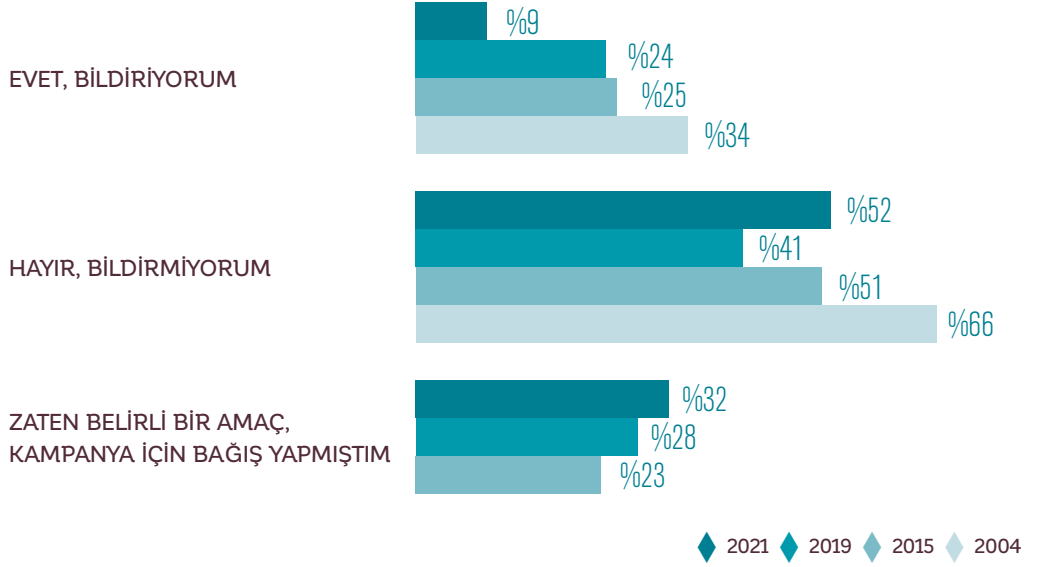


Herhangi bir kuruma bağış yaptığını söyleyenlere yöneltilen bir takip sorusu da bu kurumların faaliyetlerine dair bir rapor alıp almadıklarına dairdir. 2004 yılından 2021'e bu soruya verilen cevaplara bakıldığında rapor almadığını söyleyenlerin oranının %65'ten %80'e çıktığı gözlenmektedir (metropol dışı illerde %70) (Şekil 4.28). 2021 çalışmasında daha önce sorulmayan bir soru olarak rapor aldığını söyleyen %20'lik gruba ne tür bir rapor aldıkları da sorulmuştur. Bu soruyla muhatap olanların (toplam örneklemin sadece %5'i) cevaplarında ise öne çıkan SMS mesajları ve bağış karşılığı alınan makbuzlardır. Kısaca bağış karşılığı herhangi bir ayrıntılı döküm yapılan rapor alınmadığını söyleyebiliriz. Bu da bağışçılarla uzun dönemli bir güven ilişkisinin kurulamıyor olmasının en önemli göstergelerinden biri olarak gösterilebilir.

Bağışçılar rapor almıyorlarsa belki ayırdıkları bağış parasının nasıl kullanılacağına dair görüş bildiriyor olabilir düşüncesinden hareketle bu konu da sorgulanmıştır. 2004 yılında yaklaşık üç kişiden ikisi görüş bildirimediğini söylerken 2021 de bu oran %52'ye gerilemiştir (metropol illerde %64) (Şekil 4.29). Ancak 2015 yılından beri bu soruya "zaten belirli bir amaç, kampanya için bağış yapmıştım" seçeneği de eklenmiştir. Bu nedenle 2015 sonrası eğilimler daha karşılaştırılabilir. Bu eğilimlerde bir amaç güderek yapılan bağışlarda %23'ten %32'ye bir yükselme olduğu gözlenmektedir. Bu amaç güden kampanya kapsamında bağış seçeneğinin eklenmesi ve görüş bildirme seçeneğinin tercihindeki düşüş birbirini destekler niteliktedir. Burada halen belirleyici olan %52 gibi bir grubun bağışlarının nasıl kullanılacağına dair herhangi bir görüş bildirmeden bağış yapmakta olduğudur.

## ŞEKİL 4.29

**Bağışınızın nasıl kullanılacağına dair görüş bildiriyor musunuz?**



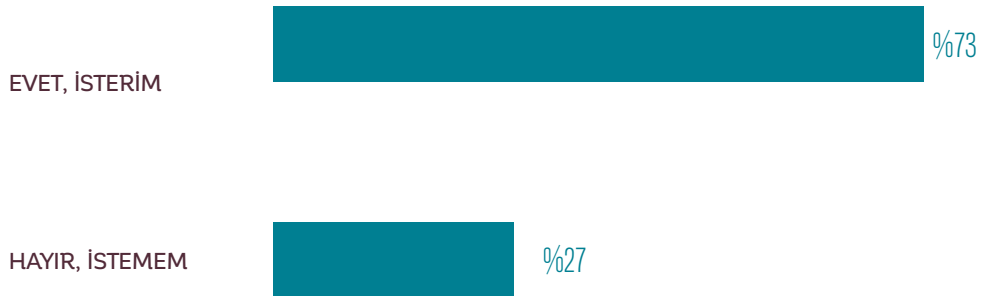
Bağış yapanların %73'ü bağışlarını alan kuruluşun kendileriyle iletişimi sürdürmesini istemektedir (metropol illerde %92) (Şekil 4.30). Bu oran yüksek görülebilir ancak nereden bakılsa dört kişiden biri de iletişimin devamına sıcak bakmaz görünmektedir. Bu durumda iletişimin devamı için onay alınması yerinde olacaktır.

Bu iletişimin hangi yollarla olmasının tercih edildiği sorgulandığında ise oldukça mesafeli bir tercih yapısı gözlenmektedir (Şekil 4.31).

SMS mesajlarıyla devam eden irtibatı tercih edenler görüştüğümüz kişilerin neredeyse yarısını oluşturmaktadır (metropol dışı illerde %37). E-posta mesajlarını tercih edenler %8 (metropol dışı illerde %15), telefon ile aranmayı tercih edenler ise %35'tir (metropol illerde %48). Doğrudan insani bir irtibatı tercih edenler sadece üç kişiden biridir denilebilir. Bu tür bir mesafeli yaklaşımın niteliksel çalışmalarla da irdelenmesi ve nedenlerinin araştırılması önemlidir.

## ŞEKİL 4.30

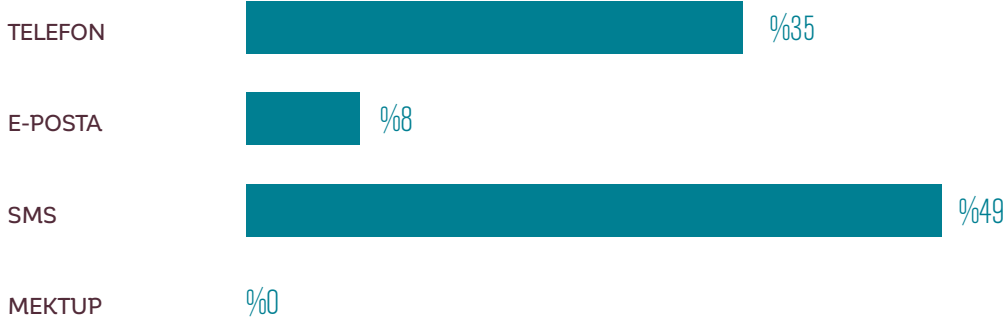
**Bağış yaptığınız kuruluşun sizinle iletişimi sürdürmesini ister misiniz?**





## ŞEKİL 4.31

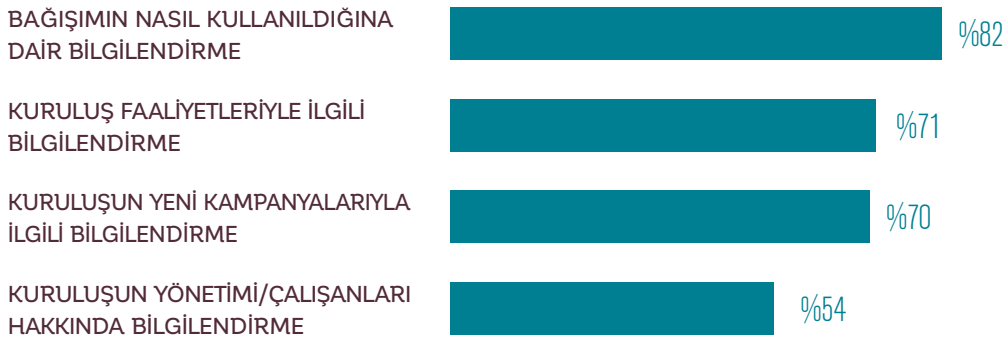
### İletişim için tercih edilen kanallar



◆ 2021

Bağış yapanlar arasında kendisiyle irtibatın devam etmesini isteyenlere ne tür bir bilgilendirme istedikleri de sorulmuştur. En tercih edilen bilgilendirme bağışın nasıl kullanıldığına dairdir, %82 gibi bir grup bağışının nasıl kullanıldığına dair bilgilendirme istemektedir (Şekil 4.32). Kendi bağışından bağımsız olarak söz konusu kuruluşun faaliyetleriyle ilgili bilgilendirme isteyenlerin oranı %71'dir. Keza söz konusu kuruluşun yeni kampanyalarıyla ilgili bilgilendirme isteyenler %70 düzeyindedir (metropol dışı illerde %67). Söz konusu kuruluşun yönetimi ya da çalışanları hakkında bilgilendirme isteyenler de %54 düzeyindedir (metropol dışı illerde %30). Kısacası akla gelen en standart bilgilendirme seçeneklerine büyük bir çoğunluk sıcak bakmaktadır denilebilir. Ancak elbette bunlarla ilgili önceden onay almak yerinde olacaktır.

Türkiye'de sivil toplum kuruluşları aracılığıyla gerçekleştirilen bağış faaliyetlerinde şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanması için gerekli talep ortamı yavaş yavaş ortaya çıkmaktadır denilebilir. Bireysel bağışların en belirleyici etmeni güven ve bu bağlamda bağışların amaçlarına göre kullanıldığını ortaya koyan bir şeffaflık beklentisidir. Bireyler formal kuruluşlar aracılığıyla kısıtlı da olsa bağış yaparken bu bağışlarını planlı ve araştırmaya dayalı olarak şekillendirmemekte, bu bağışların nasıl kullanılması gerektiğine dair görüş beyanında da bulunmamakta ve nihai olarak da bu bağışlara dair bir rapor almamaktadır. Bağışların kullanımına dair bilgilendirme ve geri bildirimde bulunulmasını ise bağışçı kitlenin benimsemekte olduğu söylenebilir.



◆ 2021

## ŞEKİL 4.32

### Bilgilendirme içeriği tercihleri

### 4.3 BAĞIŞ YAPMA MOTİVASYONLARI VE TERCİH EDİLEN YÖNTEMLER

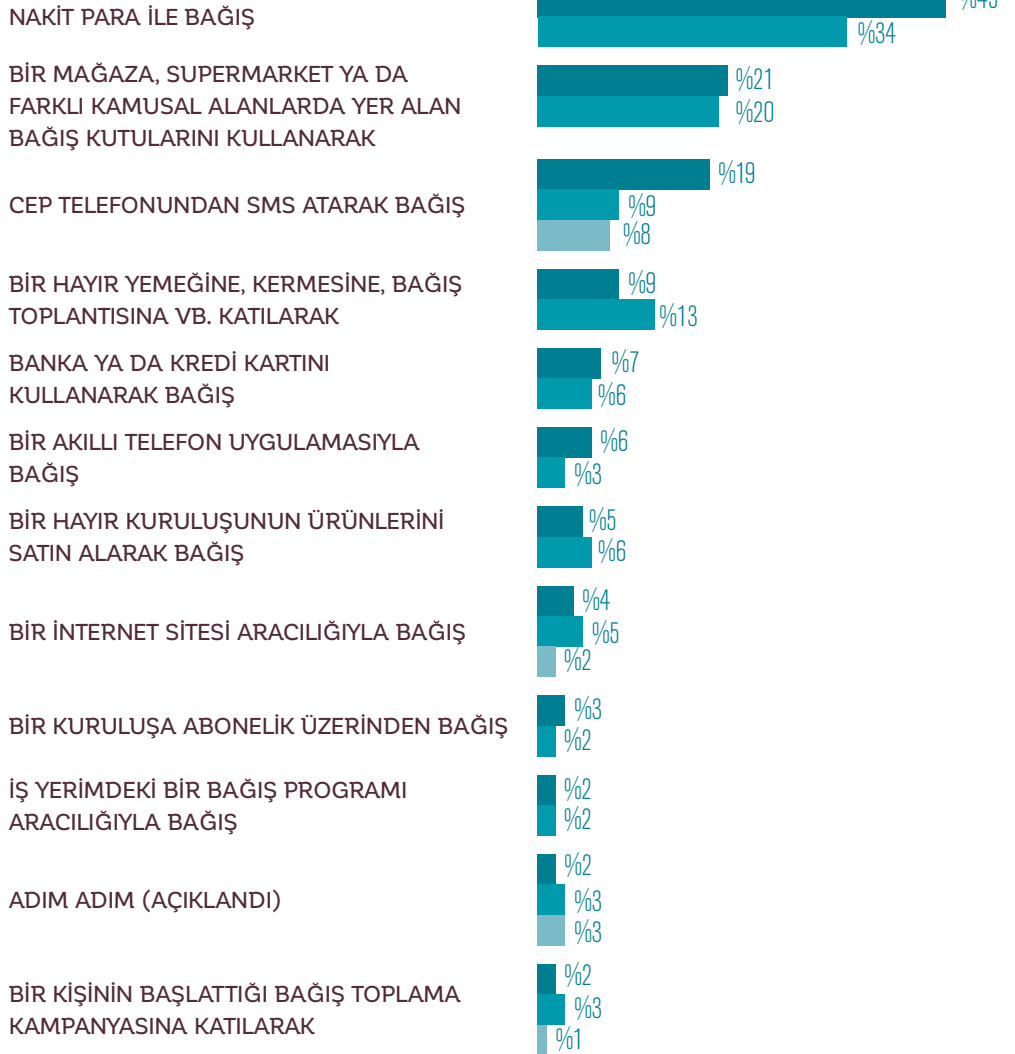
Farklı şekillerde bağış yapma yöntemlerine yönelik halk eğilimlerini zaman içinde takip etmemiz önemlidir. Hızla değişen hayırseverlik ortamında küresel ve yerel gündem içerisinde gerek bağış hedefleri, gerekse de bu hedeflere erişmekte kullanılan yöntemler

hızla değişmektedir. Bu değişimi takip etmek amacıyla görüştüğümüz kişilere çeşitli bağış yapma yöntemleri okuyup bunlardan her birini geçtiğimiz 12 ay içerisinde yapıp yapmadıklarını sorduk.

Şekil 4.33'te 2015-2021 arasında yürüttüğümüz üç araştırmada bu soruya verilen cevapların dökümü verilmiştir. Nakit para ile yapılan

## ŞEKİL 4.33

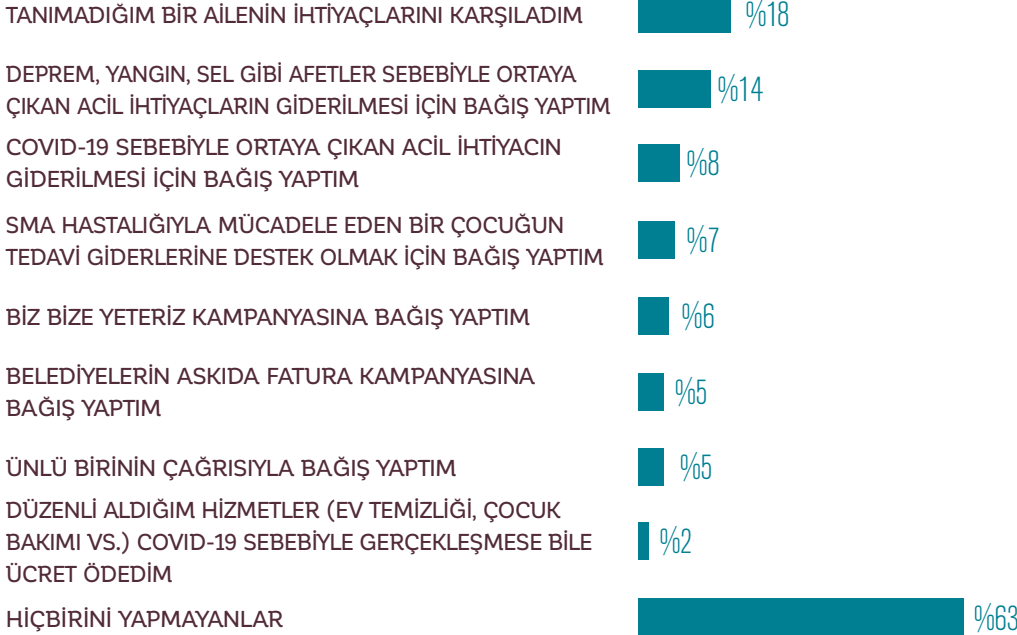
Son 12 ayda tercih edilen bağış yapma yöntemleri



bağışların ağırlığı zaman içinde artmış görünmektedir (metropol illerde %53, metropol dışı illerde %39). Enformel ve doğrudan yapılan yardımlar dikkate alındığında bu beklemedik bir gelişme değildir. İkinci sıklıkta yapılan bağışların "bir mağaza süpermarket ve benzeri yerlerdeki bağış kutuları"na yapılıyor olması da dikkat çekicidir (metropol illerde %23, metropol dışı illerde %18). Burada bağışın kolaylığı ve kişinin bir anlamda ayağına gelmiş bir olanak sonucu yapılıyor olması bağış mobilizasyonu açısından dikkate değer bir örnektir. Cep telefonundan mesajla yapılan bağışlar sadece iki yıl gibi süre içerisinde ikiye katlanmış görünmektedir (metropol illerde %26, metropol dışı illerde %16). Ülkede görüşülenlerin yaklaşık %19'u bu yolla bağış yaptığını söylemektedir. Bağış kutularına benzer şekilde bu bağış yönteminde de kolaylık ön plandadır. Ancak mesajla bağışın kayıtlı oysa bağış kutularına yapılan bağışın ise anonim olması gibi önemli bir ayrışmanın da altını çizmek gerekir. Birbirine çok yakın iki kitlenin bu iki yöntemi kullanıyor olması dikkat çekicidir.

Salgın ortamında hayır yemeği, kermes vb. ile bağış yapma pratiği azalmıştır. Akıllı telefon uygulamasıyla bağış artarken internet sitesi aracılığıyla bağışların düşmesi üzerine dikkatle düşünmek gerekir. Diğer yeni yöntemlerde önemli bir değişim olmadığını da not etmemiz gerekir.

Geçtiğimiz 12 ay içerisinde, yani 2020 Ekim ayı ile 2021 Kasım ayı arasındaki dönemde hangi farklı bağış pratiklerine katılım olduğunu sorguladığımızda enformel bağışı andıran seçeneklerin ("tanımadığım bir ailenin ihtiyaçlarını karşıladım" (metropol illerde %14, metropol dışı illerde %23) ve "doğal afetler sonucu oluşan acil ihtiyaçların giderilmesi için bağış yaptım" (metropol illerde %22, metropol dışı illerde %12)) öne çıktığı gözlenmektedir. Kamuoyu gündeminde zaman zaman öne çıkan SMA ile mücadele edenlere, ya da doğal afetlere yardım konularının da öne çıktığı gözleniyor (Şekil 4.34). Görüştüğümüz kişilerin %63'ü bu listedeki hiçbir bağış pratiğini gerçekleştirmediğini belirtmiştir.

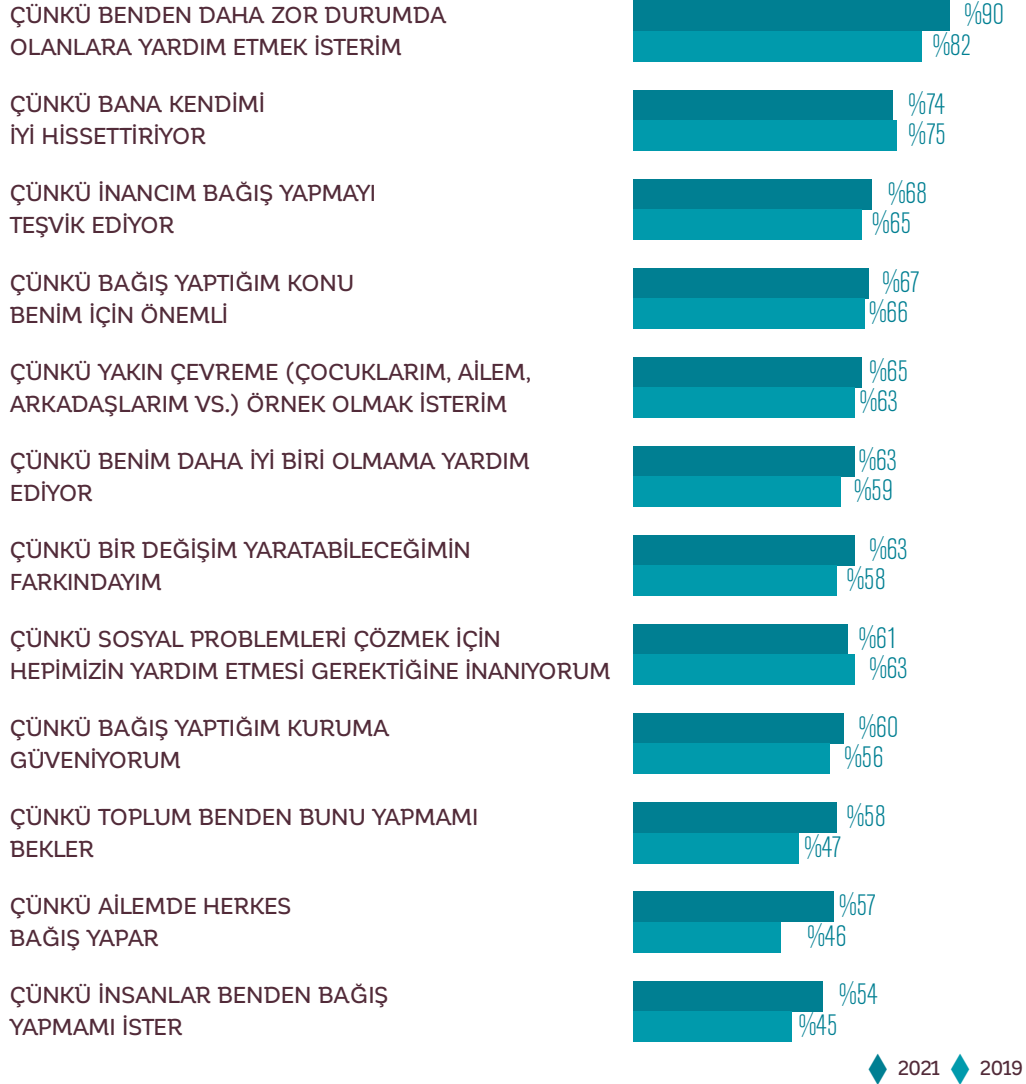


## ŞEKİL 4.34

Son 12 ayda farklı bağış pratiklerine katılım

## ŞEKİL 4.35

**Kişileri son 12 ayda  
bağış yapmaya  
teşvik eden  
nedenler**



Bağış yapma motivasyonlarını anlamının en doğrudan sorgulaması farklı saikleri sıralayıp bunlara katılım oranlarını almaktır. Elbette bu yöntemde her verilen motivasyona destek veren yönelimler gözlenebilir. Türkiye’de görüşülen kişiden daha zor durumda olanlara yardım etme saiki 2019’dan 2021’e artarak %90 tarafında onaylanmaktadır. Diğer tüm önermelere katılım tek bir istisna dışında 2019’a göre az da olsa daha yüksektir. “Çünkü sosyal problemleri çözmek için hepimizin yardım etmesi

gerektiğine inanıyorum” seçeneğine katılanların oranında (metropol illerde %67, metropol dışı illerde %59) 2019’a göre istatistiki olarak anlamlı olmasa da bir düşüş gözlenmektedir. 2019 çalışmasında önemli fark olarak verilen tüm etmenlere katılma oranı her seçenek için katılmayanlardan daha yüksektir. Aile ve çevrenin bağış davranışı tüm diğer etkenlere nazaran en düşük etkiyi yapar gözükmemektedir (Şekil 4.35). Metropol ve metropol dışı illerde en büyük farkı “çünkü insanlar benden bağış yapmamı ister”

seçeneğinde gözlüyoruz (metropol illerde %66, metropol dışı illerde %38).

Benzer şekilde görüşülen kişilere önümüzdeki 12 ayda daha fazla bağış yapmalarına nelerin teşvik edeceğine dair önermeler okunmuş ve bunlara katılım oranları Şekil 4.36'da özetlenmiştir. Burada en yüksek artış "daha fazla param olursa" önermesinde gözlenmektedir (metropol illerde %79, metropol dışı illerde %82). Bir diğer kayda değer artış da "bağış yapabilmem için daha kolay yöntemler olursa" önermesinde gözlenmektedir (metropol

illerde %41, metropol dışı illerde %57). "Vergi teşviki olursa" (metropol illerde %27, metropol dışı illerde %33) ve "iş yerimde bir bağış programı olursa" (metropol illerde %24, metropol dışı illerde %29) seçeneklerine katılım oranlarında ise anlamlı gerilemeler gözlenmektedir. Belki en anlamlı gerileme "hiçbir şey beni daha fazla bağış yapmaya teşvik edemez" önermesinde görülmektedir. 2015'te yaklaşık %20 bu önermeye katılmışken 2021'de bu önermeye katılanlar ancak %2 bulunmuştur. Yani görüşülen kişiler aslında bir şekilde daha fazla bağış yapmak üzere ikna edilebileceklerini söylemektedir.

#### DAHA FAZLA PARAM OLMASI



#### SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI DAHA ŞEFFAF OLURSA



#### BAĞIŞIMIN NASIL HARCANDIĞINDAN EMİN OLURSAM



#### BAĞIŞ YAPABİLME İÇİN DAHA KOLAY YÖNTEMLER OLURSA



#### STK'LAR VE FAALİYETLERİ HAKKINDA DAHA ÇOK BİLGİM OLURSA



#### BAĞIŞ YAPMAM İSTENİRSE



#### BENİM İÇİN ÖNEMLİ OLAN BİR KONUDA ÇALIŞAN BİR STK BULURSAM



#### SİVİL TOPLUM SEKTÖRÜNÜN İYİ DÜZENLENDİĞİNİ BİLİRSEM



#### İŞ YERİMDE BİR BAĞIŞ PROGRAMI OLURSA



#### VERGİ TEŞVİKİ OLURSA



#### HİÇBİR ŞEY BENİ DAHA FAZLA BAĞIŞ YAPMAYA TEŞVİK EDEMEZ



◆ 2021 ◆ 2019

## ŞEKİL 4.36

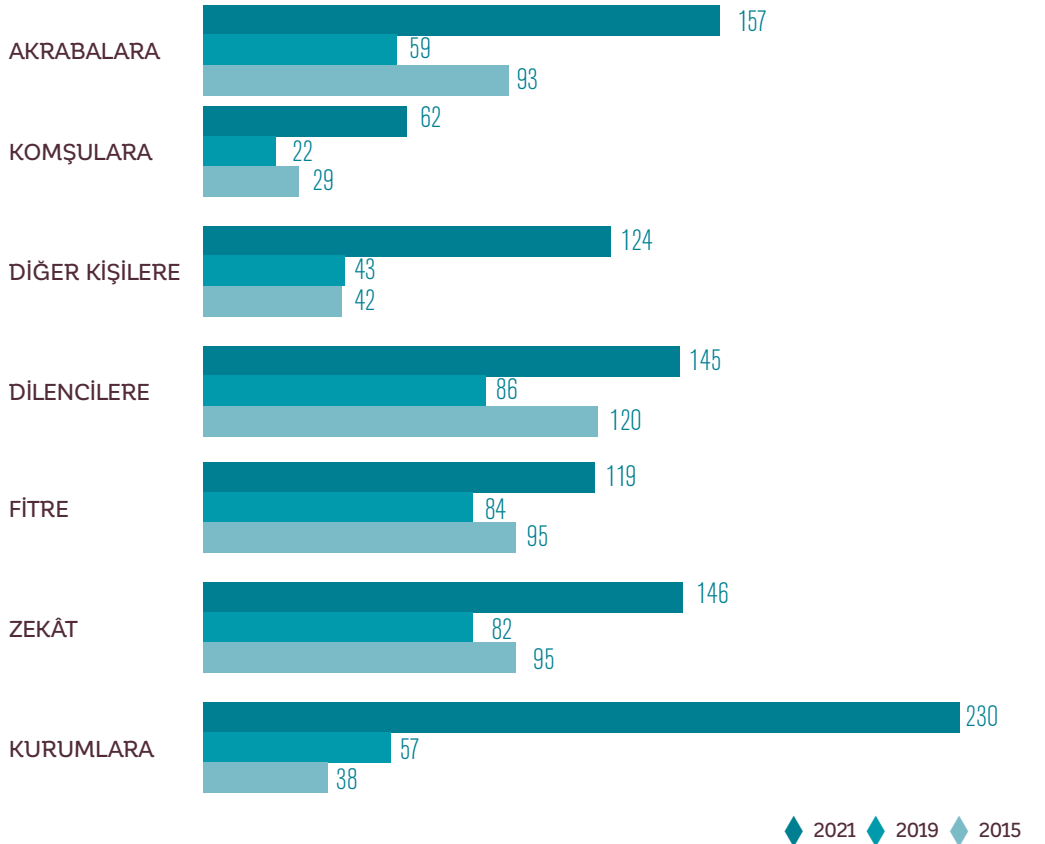
**Kişileri önümüzdeki 12 ayda bağış yapmaya teşvik edebilecek nedenler**

Üçüncü bölümde Türkiye’de vatandaşların doğrudan yaptıkları yardımların toplam tahmini değerini sunmuştuk. Şekil 4.37’de bu miktara vatandaşların kurumlara yaptıkları bağışları da eklediğimizde ortaya çıkan tablo sunulmuştur. Türkiye’de vatandaşların kurumlar aracılığıyla yaptıkları bağışları son bir yılda kişi başına yaklaşık 230 TL olarak tahmin ediyoruz. Bu rakam hem 2019 hem de 2015 yılındaki çalışmalarımızda bulduğumuz miktarların oldukça üzerindedir. 2021 yılında farklı kategorilerde yapılan yardım ve bağışların miktarlarını 2019 yılı verileri ile karşılaştırdığımızda da oransal olarak en büyük artış kurumlara yapılan bağışlarda gerçekleşmiştir.

Türkiye’de son bir yılda doğrudan ya da kurumlar aracılığıyla yapılan tüm yardım ve bağışların toplamı kişi başına 983 TL olarak hesaplanmıştır. Bir önceki 2019 yılı çalışmamızda bu miktarı 303 TL olarak hesaplamıştık, bu rakamın enflasyon düzeltilmesi ile 2021 yılı sonu itibarıyla karşılığı yaklaşık 433 TL’dir. Dolayısıyla bu iki yıllık süreçte Türkiye’de yapılan tüm yardım ve bağışların toplamında reel olarak ciddi bir artış meydana gelmiştir.

## ŞEKİL 4.37

**Son bir yılda yapılan doğrudan yardım ve bağışların tahmini kişi başı mali değeri (TL)**



## 5. SONUÇ

Bireysel bağışçılık ve hayırseverlik araştırması 2004'ten bu yana dört kez tekrarlanmıştır. Zaman içerisindeki tercih ve tutum değişimini takip etmek bu çalışmaların en başta gelen amacıdır. Türkiye'nin son 17 yılında toplumda pek çok farklı nedenle ortaya çıkan değişimi bireysel bağışçılık ve hayırseverliğin algısı ve pratiğinde nasıl gözlemekteyiz? Çalışmalar bu temel soru üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak vurgulamamız gereken bir nokta bu çalışmalarda aynı kişileri zaman içerisinde takip etmediğimizdir. Eğer 2004 örneğimizde yer alan aynı Ayşe Hanım ve Ahmet Bey'ler ile 2004'ten bu yana dört kere görüşmüş olsaydık kişiler temelinde toplumdaki değişimi daha iyi yakalayabilirdik. Fakat o zaman da 2004'te 18 yaşında olmayan ama 2015 ve sonrası dönemde bizim örneğimize dahil olma

yaşına erişen genç kitlenin tercihlerinin nasıl şekillenip değiştiğini görmekte zorlanacaktık. Bu arada 2004 ve sonrasında örneğimize dahil olmuş olup da sonrası dönemde görüşemediğimiz bir grubun tercihlerinin nasıl farklılaşmakta olduğunu merak edecektik. Kısaca zaman içerisinde değişimi görgül yöntemlerle takip etmek zordur. Bu zorlukların farkında olarak elimizde kullanmakta olduğumuz yöntemlerin kısıtlarını bilerek elde edilen verileri yorumlamalıyız.

2004'ten bu yana baktığımızda bireysel bağışçılık ve hayırseverlik davranışı, algıları ve tercihlerinde nasıl bir değişim görebiliyoruz? Pek çok ayrıntı arasından bizimle kalan büyük örüntüler nelerdir?

Öncelikle bireylerin başkalarına yardım etme eğilimleri ekonominin durumuyla, ya da daha açık bir ifadeyle bireylerin kendi ve ülke ekonomisinin durumuna dair algılarıyla doğrudan ilgilidir. Bu değerlendirmeler iyiye gittikçe bağış yapma oranları artmaktadır.

Bireysel bağışçılık aynı zamanda acil ihtiyaç algısıyla da doğrudan ilintilidir. Salgın döneminde vatandaşların yaklaşık beşte biri tanımadıkları bir ailenin ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirtmişlerdir. Bu dönemde “tanımadığım bir ailenin ihtiyaçlarını karşıladım” (%18), “askıda fatura kampanyasına katıldım” (%5), “Biz Bize Yeteriz kampanyasına bağış yaptım” (%6), “COVID-19 nedeniyle ortaya çıkan acil ihtiyacın giderilmesi için bağış yaptım” (%8), “deprem, yangın, sel gibi afetler nedeniyle ortaya çıkan acil ihtiyaçları karşılamak için bağış yaptım” (%14) ifadelerine katılanların oranlarına bakıldığında salgın ve doğal afetlerin bağış mobilizasyonunda önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

2021 araştırmamızda açıkça görüyoruz ki doğal felaketler ve bunun bir parçası olarak salgın ortamı Türkiye’de hayırsever mobilizasyonunu artırmıştır. Bununla birlikte Türkiye kültürel geleneğiyle bağlantılı olarak ihtiyaç sahiplerine yardım sorumluluğu ağırlıklı olarak sivil inisiyatif yerine devlette görülmektedir. Buna rağmen COVID-19 salgını ve deprem, sel ve büyük yangınların hatırlattığı acil durumlarda sivil inisiyatifin harekete geçtiğini de görmekteyiz. Bu noktada bazı yerel inisiyatiflerin merkezi hükümet tarafından kısıtlanmış olmasına rağmen halk genelinde ülkenin karşı karşıya olduğu acil ihtiyaçlara cevap verme sorumluluğunun karşılık bulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Bağış yapma davranışında en önemli etkenin güvenilirlik olduğu görülmektedir. Kişiler bağışlarının halk diliyle boşa harcanarak çarçur edilmesini istememektedirler. Bu açıdan bakıldığında kurumlar aracılığıyla bağışçılığın önündeki en önemli kısıt kurumların potansiyel bağışçılarıyla bir güven ilişkisi kurabilmesidir. Tespit edebildiğimiz kadıyla kişiler kurumlar aracılığıyla bağış yaparken

pek fazla tetkikte bulunmamakta, bağışlarının nasıl kullanılacağıyla ilgili bir bildirimde bulunmamakta, bağış sonrasında büyük bir beklenti içinde olmamaktadırlar ve kendilerine bir geri bildirimde de bulunulmamaktadır. Oysa kişilerin kurumların kendileriyle uzun dönemli bir ilişki kurmalarını istedikleri de anlaşılmaktadır. Bağış toplamaya çalışan kurumların kişilerle uzun dönemli ilişkileri destekleyebilecek bir yönetim kapasitesini yaratmaları ve ayakta tutmaları bağış toplayarak kaynak yaratmaları için kritik öneme sahiptir.

Kurumsal bağışlara bakıldığında 2021 çalışmamızda geçmiş yıllara göre önemli bir artış gözölüyor. Gönüllülük, üyelik ve toplantılara katılmada da gözlenen bu artış jenerik ve gerçek kuruluşlar açısından tek düze bir yapıya sahip değildir. Kızılay, TEMA, İHH ve Darüşşafaka gibi kuruluşların bağış toplama performanslarında yıllar içerisinde önemli gelişme gözlenmektedir. Kızılay’ın üyelik ve gönüllülük alanlarında da üst sıralarda bir performans gösterdiği gözlenmektedir. Jenerik kuruluşlar arasında da toplam faaliyette öne çıkan siyasi partiler, spor kulüpleri, köy-kent güzelleştirme ve dayanışma dernekleri, çevre-hayvan hakları kuruluşları ve hemşeri kuruluşları gelmektedir. Burada dikkat çekici olan jenerik ve gerçek kuruluşların performanslarının farklılaşıyor olması ve bazıları yükselirken bazılarının da gitgide düşen bir performans gösteriyor olmalarıdır.

Kurumlar aracılığıyla yapılan bağışlarla karşılaştırıldığında enformel diyebileceğimiz kişilerin doğrudan kendilerinin yaptığı yardımların önemi artıyor görünmektedir. Aynı yardım yerine gitgide nakdi şekle dönüşen bu yardımlarda en yüksek payı akrabalar almaktadır. Dini saiklerle yapılan fitre ve zekât ödemelerinde uzun süredir gözlediğimiz düşüşün durmuş olduğunu görüyoruz. Ancak son 2021 çalışmasında 2019’a göre izlenen artış bu bağışları 2004 yılı düzeyine getirebilmiş deşildir. Enformel bağışlar arasında en önemli kalemlerden biri 2019’a göre artmış görünen dilencilere yapılan ödemelerdir.



Türkiye'nin metropol (İstanbul, Ankara, İzmir) ve diğer illeri arasında tercihler ve öncelikler bakımından birçok alanda farklılaşma olduğu gözlenmektedir. Elde edilen sonuçlarda gözlenen açıktır ki sivil toplum faaliyeti ağırlıklı olarak metropol illerde gerçekleşmektedir.

Türkiye'de vatandaşlar yoksullara yardımı öncelikli olarak devletin görevi olarak görmeye devam etmektedirler. Sivil toplum faaliyetlerine katılım, destek ve bu alanda gönüllülük devletin farklı politikalarla bu alandaki varlığı ve yönlendirmesine doğrudan bağlıdır. Burada bir sinerji oluşturabilmek de yine öncelikle sivil toplum kuruluşlarının toplum genelinde şeffaf ve güven veren bir algı oluşturmaları ve hedef kitleleriyle sürdürülebilir bağlar kurup bunları geliştirmesine bağlıdır. Araştırmamızın pek çok noktasında bu güven bağlarının önemi gözlenmektedir. Bağışlar temelinde kaynak yaratmak öncelikle enformel olan bağışların farklı programlarla formal sivil toplum sektörüne kazandırılmasıyla mümkün olacaktır. Sadece bağışçılık değil belki de bağışçılığın öncülü olarak gönüllülük programlarıyla özellikle genç nesillerin sivil toplum faaliyetlerine katılımının sağlanması uzun dönemde hem insan kaynağı hem de finansal kaynak için önemli bir kaynak olacaktır. Araştırma bulgularımızda enformel bağışların en önemli nedenlerinden birinin bunların düzensiz ve talep karşısında harekete geçiyor olmasıdır. Sivil toplumun ufak da olsa düzenli bir bağış sistematiğini geliştirmesi kadar önemli olan bir konu talepkâr olmanın da işleyen yöntemlerini geliştirmektir. Gönüllü katılım ve bağış istenmeden hayırseverlik harekete geçmemektedir.

Enformel bağışlar aynı ve nakdi olarak şekillenmektedir ve nakit para ile yapılan bağışların ağırlığı da zaman içinde yükselmiştir. Yine enformel olarak nitelenebilecek ikinci sıklıkta yapılan bağışlar da mağaza süpermarket ve benzeri yerlerdeki bağış kutularına yapılmaktadır. Bu enformel eğilimin daha formal, düzenli ve sürekli bir hale dönüştürülmesi sivil toplumu hem finansal olarak hem de insan kaynağı olarak güçlendirecektir. Nakdi bağışlar bağışçıların bir hayırseverlik topluluğunun parçası olmalarının

önünde bir engel olmakta, bu şekilde de uzun soluklu bir güven ilişkisi de kurulamamaktadır. Aynı zamanda formelleşme yönünde bir adım olarak görülebilecek olumlu gelişmeler de gözlemliyoruz. Örneğin cep telefonundan mesajla yapılan bağışlar sadece iki yıl gibi süre içerisinde ikiye katlanmıştır. Ancak sivil toplumda bir araya gelme pratikleri salgın döneminde hayır yemeği, kermes vs. ile bağış yapmak gibi, azalmış, akıllı telefon uygulamasıyla bağış artarken internet sitesi aracılığıyla bağışlar da düşmüştür. Bu yeni teknolojilerin kaynak yaratmada dikkatle ve daha yaratıcı bir şekilde kullanımı için hala kullanılmamış bir potansiyel olduğunu görüyoruz.

Dini saiklerle yapılan bağışlar çok büyük oranda enformeldir. Bu alanda bağış hareketinin uzun süren gerilemesi bu araştırmada durmuş ve bir nebze de geri dönmüş gibi görünmektedir. Bu alandaki gelişimi takip etmeliyiz ve mütedeyyin bireylerin bağış saiklerinin nasıl farklılaşmakta olduğunu daha iyi öğrenmeliyiz. Yine bu araştırmada çok net bir şekilde ortaya çıkan doğal afetlerin (salgın, seller, yangınlar ve depremler gibi) hayırsever bağışları kadar gönüllü katılımı da harekete geçirme kapasitesidir. Sivil toplumun bu hareketlenme kapasitesini doğru ve etkili bir şekilde kullanmak için hazırlıklı olması gerekir. Gerek gönüllü katılımı gerek finansal mekanizmaların hızla ve yaygın bir şekilde kullanılabilir olmaları kritik öneme sahiptir.

---

---



Bankalar Cad.  
Minerva Han No: 2 Kat: 5  
34420 Karaköy-İstanbul  
Tel: 0212 243 83 07  
Fax: 0212 243 83 05  
info@tusev.org.tr  
www.tusev.org.tr

---

**TUSEV**  
Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı  
Third Sector Foundation of Turkey